

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ORTA DOĞU COĞRAFYASININ YENİ AKTÖRLERİ VE İŞİD
GERÇEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mert ALTUĞ

Danışman

Prof. Dr. Yelda Hatice DEMİRAĞ

ANKARA, 2016

ORTA DOĞU COĞRAFYASININ YENİ AKTÖRLERİ VE İŞİD
GERÇEĞİ

Mert ALTUĞ

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA, 2016

KABUL VE ONAY

Mert ALTUĞ tarafından hazırlanan "Orta Doğu Coğrafyasının Yeni Aktörleri ve IŞİD Gerçeği" başlıklı bu çalışma, 08.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN : Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

DANIŞMAN : Prof. Dr. Yelda Hatice DEMİRAĞ

ÜYE : Doç Dr. Mehmet GÜNEŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamının her yerden erişime açılmasını istemiyorum.

08.06.2016

Mert ALTUĞ

ÖZET

ALTUĞ, Mert. Orta Doğu Coğrafyasının Yeni Aktörleri ve IŞİD Gerçeği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Günümüz dünyasında devam etmekte olan çatışmaların getirdiği yıkım ve insanlık dramı dünya savaşlarını aratmamaktadır. Ülkesel ve bireysel menfaatler hâlen binlerce yıl önce olduğu gibi yaşama hakkından önce görülmekte birçok masum sivilin ölmesine yol açmaktadır. Doğal olarak şu an yaşadığımız Ortadoğu Savaşı'nı ve bu savaşta fiili olarak yer alan ana aktörlerin bu coğrafyada ne aradığını anlamak zor değildir. Tarihsel hafızalarda yer alan ve tekrarı konumundaki bu savaşın eskiden olduğu gibi kazananı olmayacak fakat kaybedeni yine bu coğrafyada yaşayan halk olacaktır.

Ortadoğu'da yaşayanların belki de geri getirilemeyecek en önemli kaybı "Demokrasi ve Özgürlük Kavramlarındaki Yozlaşmadır." Şu an eski teokratik ve despot düzenden bile daha kötü durumda yaşayan (veya yaşayamayan) halkın zihninde bu iki kavram en kötü duyguları çağırıştırır hâle gelmiştir. Milyonlarca insan evlerini bırakarak göç etmek zorunda bırakılmış, bir o kadarı da hayatlarını kaybetmiş veya yaralanmıştır. Yaşamın önemini kaybettiği bu topraklarda kendi ulusal çıkarı ve menfaati üzerine her türlü saldırıyı ve kıyımı yapmanın yeni kılıfı hazırdır "terör". Bu kılıfa neden ihtiyaç vardır? Tabi ki saldırıların meşrulaşması ve belki de kendi halkının bireysel vicdanını rahatlatma. Cenevre'de kendilerinin de kabul ettiği savaş suçlarının çoğunu işleyen bu aktörlerin sonu gelmez istekleri zamanla birbirleri arasında bölüşülemeyecek noktaya vardığında korkarım bu bölgedeki çatışmalar tüm dünyaya sıçrayacaktır.

Bu çalışmada Orta Doğu'da meydana gelmekte olan çatışmalara katılan ana aktörlerden ve bu bölgedeki terörist oluşumların başında gelen IŞİD (Irak, Şam İslam Devleti)'den bahsedilecektir. Orta Doğu'daki sorunlu ülkelerin başında yer alan Irak ve Suriye'nin şu anki durumu ve bu duruma nasıl gelindiği üzerine bir tarihsel anlatımla yakın geçmişten, özellikle Irak harbi ve sonrasında yaşananlardan yola çıkılarak belli bir kesime hizmet eden sunî bir idarenin ve devletin başarısızlığı gösterilecektir. Esas sorunlu bölgeler Suriye ve Irak sınırlaması içerisinde tez konusu işlenecektir. Mevcut siyasal düzeninin nasıl bozulduğu ve daha insancıl yaşama düzeyine nasıl kavuşacağı sorunsalı araştırılarak, kaynayan kazan konumundaki bu topraklarda geçmişteki çatışmasız durumdan neden çıkıldığı belirtilerek belki gelecekte kurulacak yeni yapılar için yaşanan sorunların ve uygulanan çözüm yollarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Orta Doğu, Terörizm, IŞİD, Suriye, Irak

ABSTRACT

ALTUĞ, Mert. New Actors in the Middle East and Reality of DAESH, Post Graduate Thesis, Ankara, 2016.

Destruction and humanity drama created by warfares in our present world are similar to the ones in world wars. Personal and national interests are still considered superior to human life as it used to be thousands years ago and this belief causes lots of people's death. Given this main idea, it is easy to understand the war that we face in the Middle East today and the main actors' role in this war. As in the past, there will be no winner of this bloody war, but the losers will be the people living in this geographical area as usual.

The biggest loss of the nations living in the Middle East is perhaps the depreciation of "Democracy and Freedom Senses". Those two senses remind the worst feelings to the people living in worse conditions than those of theocratic and despotic monarchies. Millions of people are forced to immigrate and millions of people have died or injured. The excuse for the massacre is known as "terrorism", which is in fact mentioned for the saving of main interests of the international actors in this geography where the meaning of life has disappeared. Why do they need this kind of excuse? The main reason for this excuse is obviously to make their fight against innocent people legitimized and to show the rightfulness of the war to their own nations. Acting against Geneva Convention rules of war, the endless desire of those actors will most probably be so overlapping that the fight in this area will spread all over the world.

In this thesis I mention two things. First the actors whose share in belligerences in the Middle East and the second DAESH which is the top terrorist organization in this area. This thesis is about the similar history of Middle East and with historical presentation Iraq and Syria, especially head of when and after the Iraq war what have been doing and have definite care Sunni system, government systems abortions. The main problem area is Syria and Iraq so thesis run in this limitation. Do research on how the political regulation has failed and how they gain a humane lifestyle again in this area, after that we research why they got out of this non engagement position into this lands like a boiling cauldron and target the problems which are born when making new constitutions and threat the enforced solutions.

Key Words

Middle East, Terrorism, ISIL, Syria, Iraq

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
HARİTALAR LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

ORTA DOĞU'NUN TARİHSEL SÜRECİ.....	3
1.1. ORTA DOĞU COĞRAFYASININ DOĞUŞU	4
1.1.1. Orta Doğu'da Roma ve Pers İmparatorlukları Dönemi	7
1.1.2. Orta Doğu'da Tek Tanrılı Dönem	8
1.1.3. Osmanlı Dönemi	11
1.2. ORTA DOĞU COĞRAFYASI'NA EKONOMİK TARİHSEL BAKIŞ	14
1.2.1. Roma – Pers Dönemi	15
1.2.2. İslamiyet'in Yayılması ve Arap Dönemi	15
1.2.3. Büyük Selçuklu ve Osmanlı Dönemi	18
1.3. TARİHSEL YAPIYA GENEL BİR BAKIŞ	22

II. BÖLÜM

BÖLGESEL SORUNLAR	24
2.1. EKONOMİK BOZUKLUK VE AZGELİŞMİŞLİK	24
2.1.1. Irak'ın Ekonomik Yapısı	25
2.1.2. Suriye'nin Ekonomik Yapısı	31

2.2. ETNİK VE SOSYAL FARKLILIKLAR	36
2.2.1. Irak Etnik ve Sosyal Yapısı	37
2.2.1. Suriye Etnik ve Sosyal Yapısı	37
2.3. MEZHEPSEL AYRIM	38
2.3.1 Irak'ın Mezhep Yapısı	39
2.3.2 Suriye'nin Mezhep Yapısı	41

III. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE ORTA DOĞU VE YENİ AKTÖRLER – İŞİD	43
3.1. IRAK	43
3.2. SURİYE	46
3.3. İŞİD	50
3.3.1. Örgütün Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	50
3.3.1.1. Örgütün Ortaya Çıkışı ve Afganistan Dönemi (1999-2003)	51
3.3.1.2. Irak'ta Yapılanma Dönemi	52
3.3.1.3. El-Kaide ile Birliktelik	53
3.3.1.4. Irak İslam Devleti	54
3.3.1.4.1. 2004-2006 Zerkavi Dönemi	54
3.3.1.4.2. 2004-2006 2006-2010 - Ebu Havza el Mısri (Abu Hafsel Mısri) - Ebu Ömer El Bağdadi Dönemi	54
3.3.1.4.3. 2010-2014 Ortaları Ebu Bekir el-Bağdadi ve Yeni Yapılanma	56
3.3.1.5. Irak Şam İslam Devleti Süreci	61
3.3.1.6. İŞİD'in Bölgesel Güç Haline Gelmesi	61
3.3.1.6.1. Yayılma (Coğrafi)	62
3.3.1.6.2. Büyüme (Nüfus)	64
3.3.1.6.3. Güçlenme (Askeri Kapasite)	64

3.3.1.6.4. Karşı Koalisyon	68
3.3.2. Örgüt Yapısı(Proto State/Cihadi Proto State)	82
3.3.3. Finansal Kaynakları	84
3.3.3.1. IŞİD'in Finansman Geçmişi	84
3.3.3.1.1. Gelir Kaynakları	86
3.3.3.1.1.1. Petrol	86
3.3.3.1.1.2. Doğal Gaz	88
3.3.3.1.1.3. Tarihi Eser Kaçakçılığı	89
3.3.3.1.1.4. Banka Mevduatları	89
3.3.3.1.1.5. Yolcu Vergileri ve Geçiş Ücretleri	90
3.3.3.1.1.6. Ticaret Vergisi	90
3.3.3.1.1.7. Altyapı Vergileri	90
3.3.3.1.1.8. Dinsel Vergileri	90
3.3.3.1.1.9. Kaçırma ve Fidyeye Gelirleri	90
3.3.3.1.1.10. Tarım Gelirleri	91
3.3.3.1.1.11. Fosfat, Çimento ve Sülfür	91
3.3.3.1.1.12. Vergiler, Gasp ve Değerli Mülklerden Elde Edilen Kazançlar	92
3.3.3.1.2. Örgütün Harcamaları	92
3.3.3.1.2.1. Maaşlar	92
3.3.3.1.2.2. Alt Yapı Harcamaları	93
3.3.3.1.2.3. Sosyal Harcamalar	93
3.3.4. Propaganda Araçları.....	93
3.3.5. El-Kaide ile Kopuş ve IŞİD'in Bölgedeki Diğer Terör Örgütleri Arasındaki Farkları	95
3.3.6. Uluslararası Etkileri	98
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	106
EKLER	117
EK-A.....	117
EK-B.....	118
EK-C	119
ÖZGEÇMİŞ	120

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Irak Devleti Ulusal Bütçesi (2003-2016).....	29
Tablo 2: Suriye’de Enflasyon Oranı.....	32
Tablo 3: Suriye’de İşsizlik Oranı	33

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Orta Doğu Coğrafyası	6
Harita 2: 2009 – 2013 Yılları Arasında IEK/İİD Saldırıları	56
Harita 3: IŞİD'in Yayılma Planı Haritası	62
Harita 4: IŞİD Bölgesel Hâkimiyet Haritası	63

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	Birleşmiş Milletler
BP	British Petroleum (İngiltere Petrol Şirketi)
CIA	Central Intelligence Agency (Amerika Birleşik Devletleri Gizli Servisi)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IEK/AQI	Irak El-Kaidesi
İİD/ISI	Irak İslam Devleti
IMF	Uluslararası Para Fonu
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
JTWJ	Jama'at al-Tawhid wa al-Jihad
JRTN	Jaysh Rijal al-Tariqa al-Nakşibendi Örgütü
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
PYD	Demokratik Birlik Partisi(PKK Terör Örgütü Bağlantılı)
RAND	Amerika Birleşik Devletleri Merkezli Çokuluslu Düşünce Kuruluşu
RPG-7	Sovyetler Birliği Yapımı Bir Geri Tepmesiz Tanksavar Silahı
TCÖ	Tevhid ve Cihat Örgütü
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Bayındırlık Ajansı
USD	Amerika Birleşik Devletleri Para Birimi (Dolar)

GİRİŞ

“Terör” ilk telaffuz edildiğinde tüm ülkelerin birinci önceliğine oturmaktadır. Bu derece önemli bir konunun en çok bahsedildiği coğrafyanın merkezinde “Orta Doğu” bulunmaktadır. Türkiye tüm dünyanın odak noktası olan “Orta Doğu” coğrafyasındadır ve bu coğrafyadaki tüm gelişmelerden en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Konunun belirlenmesi aşamasında şu an dünyada ve Türkiye’nin içinde olduğu Orta Doğu coğrafyasındaki terör, çatışma ve buna bağlı olarak göç dalgasının günümüzde yaratmış olduğu olumsuzluk etkili olmuştur.

Günümüzde bu bölgede bulunan diktatörlük tarzı yönetimler ve çatışmaların kaynağı geçmişteki yönetim biçimleri ile karıştırılmamalıdır. Şu an gücü elinde bulunduran aktörlerin yaptığı tercihlerinin ve uyguladıkları politikaların sonucunun yansımasıdır “terör”. Bunu daha iyi açıklamak için öncelikle dinsel ayırım üzerinden ve daha sonra gelişmişlik açısından zamansal ayrıma uygun olarak Orta Doğu’nun tarihsel sürecinden bahsedilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde belki de kalıplaşmış olan bölgesel sorunlardan bahsedilerek bu sorunların içinde bulunduğumuz iç savaş ortamının zeminini hazırladığı gösterilmeye çalışılacaktır. Bu kargaşa ortamından ve doğan otorite boşluğundan adı geçen veya geçmeyen pek çok terör örgütü faydalanmış ve bölgesel hâkimiyet kazanma derecesinde güç kazanmıştır.

“Orta Doğu”nun mevcut çatışmaların içerisinde kaybolmasının bir başka sebebi olan “mezhep ayrımı” da ikinci bölümde incelenerek bu ayrımın günümüzde alevlendirilerek kullanılmasının anlamlandırılmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

Son olarak üçüncü bölümde günümüzün Orta Doğu’suna müdahale eden güçler ele alınmış ve bölgede etkin olarak faaliyet gösteren en büyük terör örgütü olan “İrak Şam İslam Devleti(IŞİD)”nin nasıl ortaya çıktığı ve ne olduğu anlatılmıştır. Ayrıca günümüzde yaşanan karmaşık çatışma ortamının çözümü açısından yapılabilecek hâl tarzları sıralanmıştır.

Konu anlatımı esnasında bölgesel olarak IŞİD'in daha etkin olduğu ve ana çıkış noktalarını içerisinde barındıran Irak ve Suriye temel alınmıştır. Kullanılan metolojide, konu ile ilgili kaynakların toplanması esnasında açık kaynakların yanı sıra kitap ve makalelerden yararlanılmış ve özellikle dünya çapında konu ile alakalı düşünce kuruluşlarının yayınladığı güncel raporlar incelenmiştir. Ek olarak her ne kadar propaganda amacı güderek hazırlanmış olsa da IŞİD'in kendi yayınları da incelenerek örgüt yapısı ve düşünce tarzı hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunabilmiştir.

Konu incelemesi esnasında IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin, doğal bir süreç yaşanılması sonucu mu ortaya çıktığı araştırılacaktır. Bu terör örgütleri ile baş edilmesi açısından kullanılacak yöntemlerin belirlenilmesi amaçlanmıştır.

I. BÖLÜM

ORTA DOĞU'NUN TARİHSEL SÜRECİ

Zamanımızın sorunlarını anlamak için öncelikle tarihsel süreci ve bu zaman içerisindeki değişimleri bilmek ve doğru yorumlamak gerekir. Binlerce yıldır var olan bu topraklarda yaşananlar günümüze ayna tutacak ve sorunun tanımlanmasında bizlere yardımcı olacaktır.

Öncelikle kelime olarak bakacak olursak “Orta Doğu” kavramının batılı medeniyetler tarafından adlandırıldığını görürüz. Doğal olarak Avrupa'nın doğusunda olan bu topraklar daha uzak doğunun ortaya çıkmasıyla önce “Yakın” sonra da “Orta Doğu” olarak adlandırılmış ve tüm zamanlarda Dünya siyasetinin ve hâkimiyetinin odak noktası olmuştur. (Lewis, 2006, s.: 33)

Dinsel temalı zamansal ayrıma gidildiğinde Hristiyanlıktan öncesi ve sonrası, İslamiyet öncesi ve sonrası olarak ayrıma tabi tutabiliriz. Ayrıca medeniyet kuruluşu açısından bakıldığında site devletleri ve göçebelik dönemi ile site devletleri ve birleşik site devletleri olarak da bir ayrım yapılabilir. Söz konusu ayrım içerisinde dikkat çekici önemli hususlardan biri Ortadoğu'nun Dünyadaki gelişmişlik düzeyiyle orantılı bir seviyeye, yaşama çizgisine sahip olduğudur. Şöyle ki kimi yazarlar Orta Doğu'da yaşayan medeniyetlerdeki otoriter rejim geçmişini günümüzle bağlantılı görmekte ve bu gerçeği de günümüzün Orta Doğu'sundaki idari bozukluğa bağlayarak doğal akış gibi görmektedirler. (Polk, 2007, s.: XI) Şu unutulmamalıdır ki gelişmişlik düzeyi ve dönüşüm açısından bakıldığında Doğu ve Batı toplumlarında gelişmişlik düzeyi bazı kesimlerde yavaş olsa da her zaman doğru orantılı devam etmiştir. 18. Yy'ın sonlarına kadar ileri bir seviyede olan Doğu kültürü Batı kültürünü değiştirmiş sonra tam tersi yaşanarak, sonuç olarak kökeninde otoriter ve hatta Aristokratik ayrımı barındıran Batı kültürü bile gelişebilmiştir.

Geçmiş farklı olmayan bu iki kesim arasındaki gelişmişlik farkının zaman içerisinde giderek artması hâkim güç konumuna yükselen toplumların yapmış olduğu müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Osmanlı dönemindeki mevcut siyasal sistem başlangıçta ve yükselme dönemi içerisinde bölgeye huzur ve barış getirmiş aynı zamanda hâkim güç pozisyonunu kaybetme aşamasında yerini alan batılı medeniyetlerinin müdahaleleri arttıkça bölge hakkında ayrışma

ve çatışma ortamı tekrar hâkim olmuştur. (Arı, 2007, s.: 74) Bu bizlere hâkim güç konumunda olan ve gelişmişlik açısından ileri düzeyde olan devletlerin veya topluluklarının bakış açısı ve davranışının bölgenin refahını etkilediğini göstermektedir. Moğolların en güçlü olduğu yıllarda gücünü ele geçirdiği kent ve köyleri yakıp yağmalayarak kendini göstermesi tüm bölgenin felaketini getirirken Abbasi veya Osmanlı dönemindeki yükseliş ve huzur ortamı bir o kadar yaşama katkı sağlamıştır.

1.1. ORTA DOĞU COĞRAFYASININ DOĞUŞU

“Orta Doğu” kelime itibariyle bir “Batı” içermektedir. Dolayısıyla bu şekilde düşünüldüğünde aslında adını batılı medeniyetlerinin koyduğu bir coğrafyadır. Medeniyetler tarihlerini yazı ile ifade edebilirler. (Özbay, 2005, s.: 2) Günümüzde bulunan arkeolojik buluntuların o çağa ait ayrıntılı bilgi verebilmesi çoğunlukla yazılı metinler sayesinde mümkün olabilmektedir. Şu an literatüre giren her “Orta Doğu” kelimesinin altında aslında “Batı Medeniyeti” nin olduğunu bilmemiz gerekir.

Orta Doğu kavramını barındıran her çalışmanın içeriğinde fark edilecek ilk özellik kullanılan kavramın her araştırmacı için kapsamının genişletildiği ve daraltıldığıdır. Bu çalışmalar ve araştırmalarda öncelikle Orta Doğu'nun aslında hangi bölgeleri kapsadığı belirtilerek giriş yapılmakta ve bu konuda sınırlar ele alınan konuya göre dar veya geniş kapsamlı belirlenebilmektedir.

Son yüzyılda ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bilimsel çalışmalarda kullanımı yaygınlaşan “Orta Doğu” kavramı ilk defa 1902 yılında Amerikalı tarihçi ve stratejist Alfred Thayer Mahan tarafından hazırlanan ve National Review'de yayınlanan, Basra Körfezi'nin önemini ele alındığı “The Persian Gulf and International Relations” başlıklı makalesinde, Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullanılmıştır. (Deniz, 2012, s.: 149) Bu yazısında temel olarak özellikle körfez bölgesinde Almanya'nın etkisini arttırmak amacıyla yapımını üstlendiği demiryolları yapımı ve genel stratejisini işlemiştir. Bu makalenin ardından İngiltere'de yayınlanan The Times gazetesinde Valentine Chirol tarafından yayımlanan yazısının başlığı olarak

yine “Orta Doğu” kavramı kullanılarak Almanya’nın bölgedeki etkinliklerinden bahsedilmiştir. Makalelerin ardından kitap adı olarak Angus Hamilton tarafından kullanılan kavramı Hindistan’da Kral vekili olarak görev yapan Lord Curzon resmi konuşmalarında Hindistan’a yakın bölgeleri ifade etmek amacıyla kullanmış ve böylece “Orta Doğu” kavramına resmîlik kazandırmıştır. (Davidson, 1960, s.: 665)

Neden “Orta Doğu” ? Tabii ki bu söz aynı zamanda bizlere bir “Uzak Doğu”nun varlığını da göstermekte ve bu iki coğrafi terimin önceleri bir tek Doğu olarak Batı Medeniyeti tarafından şu anki “Orta Doğu”nun bilinmesi gerçeği yatmaktadır. Bizans zamanında İstanbul “Şark(Doğu)” olarak adlandırılmış ve şu an Orta Doğu olarak bilinen bölgeler “Yakın Doğu” olarak bilinmiştir. Bu tanımlamaların hepsinde Avrupa merkez olarak kabul edilmiş ve uzaklıklarına göre coğrafi bölgeler nitelendirilmiştir. Roma parçalandığında Batı ve Doğu olarak bölünmüştür. Coğrafi keşiflerin sonucu “Uzak Doğu” ile tanışan Batı medeniyeti eskiden Yakın Doğu olarak adlandırdığı toprakları “Orta Doğu” olarak yeniden tanımlamıştır. “Yakın Doğu”nun ifadesinde “Levant” da kullanılmakla birlikte genelde güneşin doğduğu yer manasına gelmektedir ve zamanında Osmanlı’nın elinde bulundurduğu topraklar kastedilmiştir. (Sakin, Deveci, 2011, s.: 283) Bu kavramlarla “ötekileştirme” bakış açısı hem coğrafi hem de kültürel farklılıkları ortaya koymaktadır. 19. yy’dan sonra daha sık kullanılmaya başlanan “Yakın Doğu” kavramı Osmanlı ile devam eden savaşların neticesinde daha sık kullanılmaya başlanmış ve Çin-Japon Savaşı(1894-1895) ile birlikte Uzak Doğu kavramının eklenmesiyle Avrupa tarafından bilinen “Doğu”nun üçe bölünmesini ortaya çıkarmıştır. Bu üçlü Doğu kavramı “Yakın Doğu, Orta Doğu ve Uzak Doğu”dur. Osmanlı’nın Balkanlardaki toprak kaybı “Yakın Doğu” kavramının değerini yitirmesine ve “Orta Doğu” kavramının değer kazanmasına yardımcı olmuştur. (DURSUN, 2003, s.: 21)

Birinci Dünya Savaşının hemen sonrasında yine İngiltere’de kurulan ve Sömürgeler Bakanlığı altındaki “Middle Eastern Department (Orta Doğu Departmanı) adı ve görevi itibarıyla İngiliz mandası haline gelmiş Filistin, Irak ve Ürdün bu departmana bağlanmış ve adı ile “Orta Doğu” kavramını daha da perçinlemiştir. Bu gelişmenin ardından İngiltere Coğrafi Adlar Daimi Komisyonu

“Yakın Doğu”yu Balkanlara dâhil ederek “Orta Doğu”yu Türkiye’yi de içine alacak şekilde Mısır, Arap Yarımadası, Körfez Bölgesi, İran ve Irak’ı kapsayan bir bölge olarak tanımlamıştır. Batı’da pek çok araştırma ve düşünce kuruluşunda artık benimsenen “Orta Doğu” kavramı özellikle son yıllarda Asya’da “Güney Batı Asya” olarak da kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından da pek tercih edilmeyen “Orta Doğu” kavramı yerine “Yakın Doğu(Near East)” ve “Batı Asya(Western Asia)” kullanılmıştır. İki kuruluşundan birinin adı United Nations Relief and Agency for Palestine Refugees in the Near East(UNRWA) ve Economic and Social Commission for Western Asia(ESCWA)’dır. Ayrıca resmi yayınlarında çoğunlukla “Batı Asya” kavramını kullanmıştır.

Bu durumda “Orta Doğu” kavramı için hâlen belirsizliğin sürdüğünü söyleyebiliriz. Belki de Güney Batı Asya olarak ta tanımlayabileceğimiz bu topraklar Harita-1’de görüldüğü gibi şu an üzerinde temel olarak Irak, İran, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Umman, Yemen, Mısır, Afganistan, Türkmenistan, İsrail, Ürdün’ü bulundurmaktadır. Şu an coğrafya bilimi ile uğraşanların tam olarak üzerinde anlaştığı bir yapı olmasa da temelde bu ülkelerin anlaşıldığı günümüz haberleri ve kamuoyu tarafından doğru kabul edilebilir.

Harita 1: Orta Doğu Coğrafyası

Kaynak: (Erişim) <http://www.nkfu.com>'dan alınarak yararlanılmıştır,
Erişim tarihi,08 Mart 2016.

1.1.1. Orta Doğu'da Roma ve Pers İmparatorlukları Dönemi

Ortadoğu'nun tarihsel altyapısı o kadar derindir ki belki de şu an bilinen zamanın çok daha öncesine dayanır. Özellikle son kazılarda bulunan "Göbekli Tepe"nin incelenmesi esnasında insanlığın belki de bilmediği çağlarda bile yerleşik yaşamına dair buluntular elde edilmiştir. (Schmidt, 2010, s: 239)

Yazının bulunmasından bu yana tarihin başlangıcı ve medeniyetlerin beşiği olarak kabul edilen bu bölge geçmişten günümüze önemini muhafaza etmiştir. Bu sebeple anlatıya başlangıç noktası olarak bir zaman dilimi seçilmesi bir hayli zordur. Sadece belirli bir nokta yerine günümüze kadar etkilerini gördüğümüz medeniyetlerden başlamak konuyu anlamamızda bizlere yarar sağlayacaktır. Böylelikle hem ticari hem kültürel ve sosyal dönüşümün sürekli olduğu bu topraklardaki yaşamın anlaşılması günümüze ışık tutacaktır. Bu coğrafyayı en çok etkileyen medeniyetlerin başında hemen Hıristiyanlık ve İslamiyet öncesinde doğan Roma ve Pers İmparatorluklarını görmekteyiz. Peki bizi bu iki medeniyetle başlatan sebepler nelerdir? Bizi bu zaman diliminde başlatan sebep günümüze etki eden medeniyetlerin belki de ilk temsilcileri olması gerçeği ve günümüzde yaşanan ayrılıkların Pers-Roma zamanı içerisindeki benzerliklerindedir. Şimdi olduğu gibi dönemin baskın gücü kabul edilen bütün devletler o zaman da insanlığın oluşumunun beşiği Orta Doğu'da hüküm sürmüşlerdir.

Roma İmparatorluğu zamanının Orta Doğu'sunda bugünkü Mısır'da Kıptiler yaşamaktadır. Şu an ki Dicle ve Fırat Havzası'nda Babiller, Asurlular, Akadlar, Sümerler olarak tanımlayabileceğimiz kültürler hüküm sürmektedir. Dünya'da insanoğlunun ilk olarak yerleşik hayata geçtiği büyük su kaynakları kenarındaki bölgeler olan Nil ve Mezopotamya havzaları baskın kültürlerin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. İlk şehir devletleri bu havzalar üzerinde oluşmuştur ve ortaya çıkan eserlerden bazıları günümüze kadar ulaşmıştır. İran coğrafyasında ve bugünkü Bağdat ve çevresi dâhil güney Mezopotamya'da ise Pers'ler hâkimiyet kurmuşlardır. (Lewis, 2006, s.: 29)

O tarihlerde bölgedeki ticaret yollarının paylaşılmasından ötürü Pers ve Doğu Roma olarak bilinen Bizans arasında rekabet oluşmuştur ve savaşlar yaşanmıştır. Bölgedeki halklar arasındaki dil farklılığının yanı sıra kültür farkları da bulunmaktadır. Daha o zamanlarda şehirde veya göçebe olarak yaşayan toplulukların çeşitliliği yanında bu coğrafyada ayrıca çok dinli bir inanışa sahip topluluklar barınmaktadır. Gücü elinde bulunduranların işgal ettiği bu topluluklar zaman içerisinde bir bütün gibi görünmüş fakat kültürel, sosyal farklılıkları devam etmiştir. Bölge tarih içerisinde bir tür geçiş ve konaklama yeri olduğundan çeşitli kültürlerin çatışma alanı olmasının yanı sıra farklı grupların, kültürlerin birbirine karışarak yeni bir kültürün, yaşam biçiminin, inanışın zeminidir.

Bu sebeple sadece iki imparatorluk olarak görünen zamanın güçleri aslında gelip geçici birer kılıf misali içeriği dönüştürememiştir. Emeviler, Abbasiler, Selçuklu ve Osmanlı kendi dönemlerinde Orta Doğu'da hakim güç konumunda olmalarına rağmen bölgenin kendi içerisinde farklı siyasi yapılanmalar da yaşama imkanı bulmuştur.

1.1.2. Orta Doğu'da Tek Tanrılı Dönem

Orta Doğu tüm yüzyıllar boyunca taşıdığı jeopolitik değer ve barındırdığı tarihsel dokusu ile ekonomik ve sosyal değeri açısından yaşamın ve medeniyetlerin beşiği sayılmıştır. Dünyanın en eski medeniyetleri bu bölgede ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda dünyanın üç temel evrensel dini olan İslamiyet, Hıristiyanlık ve Musevilik de bu coğrafyada doğmuş ve yayılmıştır. Bu nedenle tüm dünyanın sürekli gözünün üzerinde olduğu ve uğruna savaşların yaşandığı ve halen yaşanmakta olduğu temel nokta haline gelmiştir. Yüzyıllarca her üç dine mensup müminler bu bölgede dinleri açısından kutsal gördükleri yerlere gitmekte ve ibadetlerini yapmaktadırlar. Üç temel dini inanca mensup inananların kalplerinin bu bölgede olması tüm dikkatlerin yine dünyanın bu kesimine yönelmiştir. Yukarıdaki bölümde kısaca bölgenin gelip geçici güçlerinin aslında coğrafyanın dokusuna sahip olmakla birlikte içeriğini değiştiremediğinden bahsedilmiştir. Belki de esas içerik değişikliği tek tanrılı

dönemde oluşmuştur ve bu değişim o kadar güçlü ve sarsıcıdır ki bilinen dillerin bile pek çoğu zamanla silinmiştir. Tek tanrılı dinlerin öncüsü olarak Hristiyanlığın Roma'da kabulünden başlayabiliriz.

Bu kabulleniş önceleri var olan tek tanrılı inanışların olmadığı manasına gelmemektedir. Şu an İran üzerinde bulunan Zerdüştlere (Aydın, 2011, s: 534) ve zamanında Mısır firavunu Akhenaton'un ilahilerinde de tek tanrılı inanç bulunması şu an bilinen Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet öncesinde de bu inanışın olduğunun kanıtıdır. Bu tek tanrılı inançlar yaygın olarak benimsenmemiş olmasına rağmen özellikle Hristiyanlık ve İslamiyet bilinen Dünyayı büyük ölçüde değiştirerek dönüştürmüştür. Aralarındaki farklılıklara rağmen en büyük ortak özellikleri kuşkusuz diğer tüm inanışlara nazaran içerisinde birleştirici bir güç bulundurmaları ve fiili uygulamalarının etkiledikleri toplumun siyasi, askeri, hukuki v.b. pek çok hayati işleyişini değiştirdikleridir.

Ortak noktalarının çok olmasının yanı sıra hiçbir zaman birbirlerini kabul edemeyen bu iki din bölgesel rekabette de günümüze kadar başrol oynamıştır. Karşılıklı olarak "kâfir" gözüyle birbirini gören iki din kendilerini nihai ve son dinî inanç sistemi olarak görmüştür. Buradaki esas ayrım İslam'ın Hristiyanlığı zaten bilir konumda olması ve Hinduizm ve Budizm gibi inançların bakış açısının aksine zaten bilinen fakat zaman içerisinde bozulan bir inanış olduğunu düşünmesidir. Hristiyanlığın inanışının İslam içerisinde de temsil edilmiş olduğunu düşünen Müslümanlık, rekabet olarak da diğer dinlerin aksine Hristiyanlığın en büyük tehlikesi konumuna yükselmiştir. Akdeniz havzasının ve Doğu Avrupa'nın İslam inancına sahip ordular tarafından işgali, Viyana'nın kuşatılması, İspanya ve Portekiz'in kaybı gibi zaman içerisinde ilerleyen yeni fetihlerle birlikte Ortaçağ boyunca Avrupa tarafından Haçlı Seferleri'nin düzenlenmesine yol açabilecek seviyede en büyük zıtlık olarak Hristiyanlığın karşısında yer almıştır. İslam inancı karşısında Avrupa'nın sahip olduğu duyguların ve günümüzde bu tedirginliğin hâlâ var olmasının yegâne sebebi bu tarihsel geçmişten kaynaklanmaktadır.

Öncelikle Hristiyanlık, İmparator Konstantin'in (311-337) Hristiyan olması ile (Houtin, Küçük, 1982, s: 449) Roma İmparatorluğu'nda hızla yayılmış ve

özellikle III. yy'dan itibaren devlet, ticaret, üretim ve tarım alanlarında değişikliklere yol açmıştır. Değişiklik çoğunlukla bu alanlarda devlet müdahalesinin artırılması şeklinde kendini göstererek zamanında iki büyük güç olan Romalılar ve Persler genellikle toprak için savaşmışlardır. Toprak almalarının onlara kattığı en büyük kazanç tabii ki ticaret yollarından elde edilen gelirlerdir. (Seidler G. L., 1980, s:10) Doğu-Batı arasındaki ticarete kullanılan Roma altını ve Doğu'nun ipek ve baharatı geçiş yollarını elinde bulunduran güçlere büyük kazanç sağlamaktadır.

Esas olarak Orta Doğu'nun tamamını etkileyecek en büyük değişim İslamiyet'le birlikte gelmiştir. Hz. Muhammed'in (571-632) doğuşu ve İslamiyet'in yayılışında Hıristiyanlıktan farklı olarak fetihler büyük bir rol oynamış ve fethedilen halklar hızla İslamiyet'i kabul etmiştir. (Yazıcı, 1992, s:2) Hz. Muhammet ile birlikte İslami inanın yanı sıra Hz. İsa'nın aksine kendisi hayatta iken bir devlet düzeni ve yönetim biçimi de oluşturmuştur. İslam ve devlet içe içe olduğundan diğer tek tanrılı dinlere kıyasla inanç ve iktidar arasındaki bu yakın ilişki zaman içerisinde kalıcı bir hale gelmiştir. Bu fethedilen topraklardaki halkların Araplaşmasını ve özellikle dil ve yazı olarak da dönüşüme uğratmıştır. Pek çok eski zamana ait dil ve yazı yok olmuş kültürel değişim tüm Arap Yarımada'sını ve sırasıyla Kuzey Afrika'yı ve Asya'yı sarmıştır. 960'da Karahanlılar'ın İslamiyet'i kabulü (Ali b. Salih el-Muheyim, Aksu, 2007, s: 6) ve daha sonra kurulacak yeni İmparatorluklarla Avrupa da İslamiyet'le tanışacaktır.

Hristiyanlığın aksine Kuzey Afrika ve özellikle Arap Yarımadası'nda Müslümanlığı kabul eden halkların kendi dil ve kültürünü kaybetmesi ve Araplaşması Orta Doğu'yu dönüştüren büyük bir etki yaratmıştır. Sırasıyla Emevi ve Abbasi hükümlerlikleri bu etkinin yayılmasında başlıca rolü üstlenmişlerdir.

İslamiyet'in yayılmasında en büyük mücadele ne ilginçtir ki yeni ve eski Müslümanlar arasında değil Araplar arasında devam etmiş, mezhepleşmenin önünü açılmıştır. Özellikle "Şii" mezhebi Pers İmparatorluğu'nun eski toprakları üzerinde Büveyhoğulları zamanında güçlenmiş ve Emevi-Abbasi hükümdarlıkları sonrasında kendini göstermiştir.

Halifeliğin belki de sadece unvan olarak kaldığı bu dönemde olayın seyrini değiştirecek 920 yılında oldukça farklı bir olay gerçekleşerek Karahanlılar İslamiyet'i kabul etmişlerdir. (İslam Ansiklopedisi, 1988, s.: 405)

1.1.3. Osmanlı Dönemi

Türklerin İslamiyet'e geçmesi ile hem Orta Doğu hem de İslamiyet'te Sünni yükselişin tekrar ivme kazanması beraberinde gelmiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde İslami toplumların güç kazanımı kendini gösterecektir.

Bu yükselişin ana sebebi belki de Türklerin İslamiyet'e bağlılığının ve ciddiliğinin bu boyutta başka hiçbir toplulukta rastlanmamasıdır. Ayrıca İslamiyet'in doğuşu ve gelişiminin önemli unsuru "cihad" kavramının Abbasi sonrası durağan döneminin Türkler sonrasında bir fiil Avrupa üzerinde devamının geldiği ve yapılan Haçlı Seferleri dâhil İslamiyet'e gelen tehditlerin bertaraf edilmesi sayılabilir.

10. yy başlarında eski İslam İmparatorluklarını tamamı babadan oğula geçen beylikler oluşturmaktadır. Bu beylikler Cuma namazlarında Bağdat'ta bulunan halifenin adını anmak bazen adına sikke yaptırmak dışında tüm önemli konularda bağımsızdırlar. Orta Doğu'da parçalanmışlığın yarattığı düzensizliğin kaldırılmasıyla ortak hedefte birleşilen bir devlet yapısı kurulabilmiş ve uzun bir süre İslam Coğrafyası sayılabilecek Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Avrupa'nın bazı bölgelerine istikrar ve düzen hâkim olmuştur.

Kısa süre Moğol İstilaları yaşamış olan coğrafya özellikle Irak kısmında büyük yıkım görmüş olsa da istilacıların asimile olması ve bölgeye dâhil olması sonucu gelecek açısından kalıcı bir etki bırakmamış denilebilir. Sadece bu yıkım olmasaydı daha farklı olarak ne olabilirdi sorusuna Moğol ordularının 1258'de Bağdat'a girerek son Abbasi halifesi olan Mutasım'ın öldürülmesi ve bu istilalar sonrası coğrafyada yeni güç merkezlerinin oluştuğu cevabını verebiliriz.

İstila Dönemi sonrası özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde İslam Dinî bir bütün olarak doyunluk sınırına ulaşmış Batı-Doğu arasındaki farklılaşmada Doğu pek çok alanda zirvede seyrederken bu başarısını özellikle 1453 yılında Doğu Roma'nın son kalesi Konstantinopol'ün alınmasıyla da kanıtlamıştır. Türklerin bu başarısının ardında İslami öğretinin fetihlerle birleştirilmesi yanında en büyük etken olarak askeri ve kurumsal alanlardaki üstünlük yatmaktadır. Osmanlı ordularının kullanmakta olduğu topların, ateşli silahların, yönetim biçiminin günün ileri seviyesinde bulunmasından kaynaklanmıştır. Osmanlı kurumsal yapısı yıkılış dönemine kadar varlığını sürdürmüş normalde var olmayan İslam arşivinin de büyük bir bölümünü oluşturmuştur. Hristiyanlıkta bulunan kurumsal yapının kapattığı bu açık İslamiyet anlayışında bulunmadığından Osmanlı'dan önce mevcut değildir. Belgeleme ve tarihsel altyapının büyük kısmı Osmanlı Dönemi'ne aittir.

İslamiyet'in kendi içerisinde yaşadığı çatışma Osmanlı Döneminde "Şii" akımın güçlü olduğu İran ile yaşanmıştır. (Lewis, 2008, s: 188) Şiiliğin Anadolu'ya yayılma tehlikesi ve İran tehdidi karşısında mücadeleler yaşanmış ve en önemli savaş olan Çaldıran Savaşı sonucunda Osmanlı topları ve askerleri karşısında yenilgiye uğrayan Safevi (İran) Ordusu'ndan sonra güneye yönelen Osmanlı ordusu Mercidabık ve Ridaniye'de Memlük ordusunu yenilgiye uğratarak tüm Orta Doğu'nun hâkimi durumuna geçmiştir. Ayrıca kutsal Medine, Mekke ve Kudüs şehirleri de dâhil olmak üzere İslamiyet'in merkezi topraklarının sahibi de Osmanlı Sultanları olmuştur. (Kuşçu, 2006, s: 113) Bu sebeple Orta Doğu'ya dönüşümü getiren İslamiyet Osmanlı Dönemiyle birlikte yeni bir yapıya kavuşmuş ve bir bütünlük oluşmuştur.

Arapların yönetim biçiminde kutsal Mekke'de bile krallar tarafından yönetilmeyi değil, üzerinde fikir birliğine vardıkları nesiller tarafından yönetilmeyi tercih ettiklerinden zamanla bozulan dayanışma ve hedef birliği Osmanlı sayesinde tekrar kurulmuş uzun bir süre kendi içinde bir bütün olarak hareket etmiştir. Osmanlı yönetimi Türk kökenlidir günümüzdeki Ortadoğu yöneticileri gibi etnik köken üzerinden hâkimiyet kurma çabasında olmamışlardır. Yönetim anlayışında hoşgörü ve adalet sistemi birlikte işleyen bir çark içerisinde.

Zamanın en büyük gelir kaynağı Baharat Yolu'nun güvenliği ve işlevselliği Osmanlı sayesinde sağlanarak bölgede bulunan toplumların zenginliği artmış, Dünya ticareti üzerinde Orta Doğu'nun ağırlığı Ümit Burnu'nun keşfine kadar devam etmiştir. (Eroğlu, Babuçoğlu, Özdi, 2012, s: 28) Bu dönem dışında Ortaçağ İslami rejimlerin çoğu, iç karışıklıklar ve dışarıdan gelen istilalara maruz kalmıştır.

Osmanlı döneminin içerisinde de iç çatışmalar vardır. Hatta Orta Doğu'da özellikle şu an Suudi Arabistan sınırları içerisinde bulunan aşiretlerle anlaşmalı bir yönetim sistemini de içerisinde barındıran Osmanlı'da merkezi otoritenin zaman içerisinde gücünü yerel unsurlara bırakmasına dayanan ve bozulan tımar sisteminin getirdiği bir sonucu olarak bu çatışmaların arttığını görmekteyiz. Bu gelişme bölgesel güçlerin kendi yönetiminde bağımsız hareketini arttırmıştır.

Osmanlı'nın son zamanlarında bozulma öyle bir hâle varmıştır ki Ayanlar ekonomik gücünü arttırdıkça yasa ve düzenin devamını da kendi eliyle sağlamaya başlamışlardır. Hatta Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yla baş edemeyen padişah dış ülkelerden yardım bile almış iç isyanı bu sayede bastırabilmiştir. Mısır valisi olarak atanan Ahmet Paşa'nın isyanı da bu sebeple oluşmuştur. Veziriazam olarak atanamayışının sonrasında uzaklaşmak niyetiyle bu görevi istediği bilirse bile Mısır'ın zenginliği karşısında imkân sahibi olduğunda kendi ordusunu ve yönetim birimlerini oluşturma çabasına girmiş ve Mısır'da ilk isyanı başlatan kişi olmuştur. (Demir, 2014, s: 119) Kanunî zamanından da anlaşılacağı üzere Mısır'ın zenginlikleri bölgede güç sahibi olanların kendi bağımsızlıkları için bir araç olmuştur.

Osmanlı'nın, Avrupa karşısında Viyana kuşatması sonrası geri çekilmesi, ardından Rusya karşısında alınan yenilgiler kendisini yeniden değerlendirme gereğini doğurmuştur. Osmanlı gerileme döneminde, toprak kayıpları aynı zamanda İslam karşısında Hıristiyanlığın daha güçlü bir konuma oturmasının da bir göstergesidir. Gerilemeyi durdurmanın yolu olarak görülen sanayileşme ve eğitim ihtiyacı Osmanlı'ya daha özgürlükçü fikirlerin sokulmasının önünü açmıştır. Yabancı dil öğrenimi, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler beraberlerinde Batı değer ve fikirlerini de getirdiler. Sanayi ve üretim yönünden güçlenmek

isteyen Osmanlı bu sayede yeni bir tehlikeyle karşı karşıya kalmış imparatorlukların parçalanmasına sebep olan milliyetçilik akımı ile karşılaşmıştır. Doğal olarak bu gelişmeler Avrupa'nın daha da işine gelecek ve Osmanlı toprakları içerisinde kullanacakları toplulukların ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

Arap Yarımadası'nda da durum aynıdır. Her zaman sorun olmaya devam eden "Vahabi" hareketi Osmanlı'nın son zamanlarında (özellikle "Suudi Hanedanı") karşı güçlerle işbirliğine giderek yine merkezi otoriteye savaş açmıştır. Avrupa'nın bu uygulamaları tamamen yayılcı politikalarının bir sonucudur. Bazı bölgelerde daha yavaş ilerlemelerine rağmen özellikle Kuzey Afrika ve Osmanlı'nın son zamanlarında Arap Yarımadası'nda ilerleyişleri hızlı olmuştur. 1900'lü yıllarda dış güçlerin desteği ve kışkırtması sonucu (ağırlıklı olarak İngilizler) Araplar ayaklanmış fakat günümüzde de görüldüğü üzere güvenilen dış güçler (İngiltere, Fransa, ... v.b.) bölgede bağımsızlık aşılamanın hemen ardından yönetime kendi yanında gördükleri azınlıkları oturtarak etnik ve dinsel ayrımı arttırıcı politikalara destek vermişler ve gelecekte belki de iç barışı tamamen ortadan kaldırıcı adımlar atmışlardır.

Tüm bu örnekler, günümüzde yaşananlar, o sırada çağın yaşamsal durumu ve devletsel yapıları söz konusu olduğunda son dönemlerine kadar İslami Coğrafyada en barışçıl dönemin Osmanlı tarafından yaşatıldığı gerçeğini göstermektedir. Hatta günümüze bakıldığında Dünya'da en istikrarlı İslam inancına sahip ülkenin "Türkiye Cumhuriyeti" olduğu görünmektedir. Büyük önder Atatürk'ün bıraktığı mirasın da etkisiyle günümüze kadar çatışmalardan en uzak kalan İslami Orta Doğu ülkesi Türkiye'dir.

1.2. ORTA DOĞU COĞRAFYASI'NA EKONOMİK TARİHSEL BAKIŞ

Orta Doğu bulunduğu konumu itibarıyla Doğu ve Batı arasında hem köprü vazifesinden yararlanmış hem de 20. Yy'ın sonlarında bulunan yeni enerji kaynaklarıyla tüm Dünya'nın kalbi konumuna oturmuştur. Dünya enerji kaynaklarının merkezi konumunda bulunan Orta Doğu'nun ekonomik yapısının

incelenmesi, günümüzde yaşanan çıkar çatışmalarının anlaşılmasının anahtarı sayılacaktır.

1.2.1. Roma – Pers Dönemi

Bu dönemin esas ticari faaliyeti Doğu'daki baharat ve ipek kumaşın – Roma altını değiş tokuşudur. Ticaretin orta noktasında savaşlar genelde toprak talebinden kaynaklanmaktadır. Toprak talebi bu ticari yolun güvenliğinin sağlanması ve değişimden elde edilen kazancın alınmasını amaçlamaktadır.

İlk çağlarından itibaren Orta Doğu ticaret yollarının kesişme noktası içerisinde kalmıştır. Oluşan savaşlar zamanında şimdi olduğu gibi aynı zamanda göç yollarının üzerinde yer almasına sebebiyet vermiştir. Persler Anadolu'yu ele geçirdiklerinde Lidyalıların sikke basma yöntemlerine dokunmadan devamını sağlamışlardır. Ticaretin önünü kesmemişler aksine geliştirici önlemler alarak şehir devletlerinin sırayla sikke basması yöntemini getirmişler ve aynı zamanda sikkenin değerini düşürücü metal karıştırma işleminin yasaklanmasını sağlamışlardır. (Tekin, 2006, s.: 3)

1.2.2. İslamiyet'in Yayılması ve Arap Dönemi

Orta Doğu'nun ve Arap Yarımadası'nın Müslümanlar açısından önemli olmasının tarihi başlangıç noktasını Mekke'de yaşamış olan köklü ailelerden Kureyş ailesine mensup Abdulmuttalip'in torunun Hz. Muhammed'in 571 yılında dünyaya gelmesini alabiliriz. Geçimini kervancılık ve ticaretten kazanan Hz. Muhammet 25 yaşında evlenmiş ve 40 yaşında yalnız başına sürekli gittiği Hira Dağı'nda 610'da Allah tarafından ve Cebrail aracılığıyla peygamber olduğu bildirilmiş ve Müslümanların kutsal olarak bağlı olduğu dini kitabı Kur'an indirilmeye başlanmıştır. Bu yıldan sonra git gide yayılan İslamiyet Mekkeliler tarafından tepkiyle karşılanmış ve bunun sonucunda Müslümanlar 622'de Medine'ye göç etmişlerdir(Hicret). Sadece on yıl sonra savaşmadan tekrar Mekke alınmış ve Hz. Muhammet Mekke'den tekrar Medine'ye döndüğünde 632 yılında gözlerini bu dünyaya kapamıştır. Ardından yerine kimin geçeceğini belirlemediğinden o sırada daha baskın olan Hz. Ebubekir halife olarak seçilerek başa geçirilmiş. 634 yılında Hz. Ebubekir'in ölümünden sonra sırasıyla Hz. Ömer, Hz. Osman ve son olarak Hz. Ali başa geçmiştir.

H.z. Ebubekir döneminde tekrar toparlanan Müslümanlar Mekke'de denetimi sağlamış, H.z. Ömer zamanında kabileler arasındaki çatışmalara son verilmiş ve Sasani ile Bizans'a karşı yapılan seferlerde başarı sağlanmıştır. Özellikle Sasaniler'e karşı kazanılan Kadisiye Savaşı sonrası İslam Devletinin temelleri atılmıştır. İran düzlükleri ve Hint yarımadasına doğru İslamiyetin genişlemesi bu savaş sonrası mümkün olabilmiştir. Bizanslılar'a karşı yapılan savaşlar sonrasında Şam 635, Kudüs 637, Mısır'ın büyük kısmı 641 yıllarında ele geçirilmiştir. H.z. Ömer zamanında fetihlere devam edilerek Tunus 670, Cezayir ve Fas 680 yıllarında işgal edilmiştir. Bu sayede Atlas Okyanusu'na kadar olan topraklar ele geçirilerek İslam Devleti İmparatorluk adı ile anılabilecek büyüklüğe ulaşmıştır. Güney Avrupa'dan devam eden fetihler İspanya'nın alınması ve Preneler'in işgali ile Fransa'ya kadar ulaşmıştır.

Dört halifenin ardından başa geçen Muaviye zamanında (661-680) halifelik ve yönetim biçimi adına pek çok değişiklik yapılmıştır. Halifeliği aileye bağlayan Muaviye böylelikle Emevi ailesini iktidarda söz sahibi yapmıştır. İkinci olarak İmparatorluğun başkentini Şam'a taşımış ve idarenin ihtiyaç duyduğu iktisadi kaynağı daha rahat sağlayabilmiştir. Ayrıca genişleyen toprakların yönetimi açısından daha merkezi bir konumda bulunmaktadır. Emevilerin en parlak dönemleri olan Muaviye, Abdülmelik bin Mervan ve Ömer bin Abdülaziz dönemlerinde İstanbul üç kez kuşatılmasına rağmen alınamamıştır. Ayrıca bu dönemde Orta Asya'da Buhara, Semerkant, Harezmi, Fergana ve Taşkent fethedildi ve bu fetihler gelecekte Türklerin Müslüman olmasında büyük etkiye sahip oldu. Emeviler fetihler sonrasında genişleyen topraklarında asayişli sağlamada zorlanmışlardır ve özellikle Arap yanlısı politikaları eleştirenler ile iç düzenin ve sosyal yapının bozulmasından ötürü hoşnutsuz olan Arapların muhalefetine çıkan iç ayaklanmalar sonucu yıkılarak yerini Abbasilere (H.z. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyu) bırakmışlardır. Bu aşamadan sonra I. Abdurrahman İspanya'ya geçerek orada Emevi hanedanlığını 1492 yılına kadar devam ettirecektir ve yaklaşık beş yüz yıl süren Abbasi dönemi başlayacaktır. Abbasilere başa geçmesinde Ebu Müslim komutasındaki Horasan Türklerinin de büyük etkisi olmuştur. Abbasi döneminde devlet içerisinde Türklerin ağırlığı daha da artmıştır. Emeviler'de olduğu gibi Şiiilerin imparatorluğa karşı büyük bir muhalefeti de olmamıştır. Abbasilere beş yüz yıla yakın ayakta

kalmasının en büyük sebebi halifelerin halktan kopuk yaşamaması ve onlarla aynı seviyede yaşam şartları yanında tüm halkın ayırım gözetilmeksizin bir bütün halinde yönetilme tarzının benimsenmiş olmasıdır. Türkler Abbasi halifesinin daveti üzerine 1055'te Irak'a gelerek Bağdat'ta idari ve askeri otoritelerini gerçekleştirmişlerdir. Sınır boylarına Türklerin yerleştirilmesi ve özellikle Horasan ve Samarra'daki garnizonlarda askerlerin tamamının Türk olması halifeliği Bizans ve diğer dış etkilere karşı korumuştur. Yönetim biçiminin bütüncül yaklaşımı ve halk içerisinde ayırım gözetmemesi iç isyanların da oluşmasını önlemiştir. Abbasilerin kuzey kesiminin kontrolünü zamanla ele geçiren Selçuklular Bizans üzerine fetihler düzenlemiş topraklarını genişletmiştir. Fakat hiçbir zaman halifelik talebinde bulunmamışlardır. 1243 yılı Moğol istilasına kadar bütünlüklerini koruyan Selçuklular dağılmalarının ardından yerine çok sayıda Türk Beyliği kurulmuştur. İçlerinden Osmanlı Beyliği tekrar bütünlüğü sağlayacak ve büyük bir imparatorluğun temellerini atacaktır.

Başa dönecek olursa Hz. Muhammed'in öğreniminde din yalnız bir din olmakla kalmamıştır. Hicretten itibaren dini, sosyal ve politik karakteri olan ve bir Müslüman devleti kurulmasına temel teşkil etmiştir ve bu zamanla diğer toplumlara olumlu şekilde yayılmıştır.

İslam inancına göre aslında basit sayılabilecek iman etmenin koşulları içeriğine girildiğinde toplumsal bir dönüşümü de barındırmaktadır. Sosyal, politik unsurları içeren bu koşullar gelecekte devlet düzenine etki etmiştir. En basitinden "Zekât" yapısı itibariyle vergi olarak algılanabilecek bir işleyişe sahiptir ve bu şekilde yeni kurulan devletin mâli yapısında yerini almıştır. Bu vergilendirme biçimi aslını dinden almıştır. Başka pek çok dini görevler toplumsal yapıya uygun hale getirilmiş ve denetlemesini devlete bıraktığından yeni sosyal yapının şekillenmesinde başlıca yere sahip olmuştur. Bu demektir ki kurulan devlet "Müslüman Devlet" olarak adlandırılabilir. Hz. Muhammed zamanında gerçek bir Müslüman Devlet' den bahsedilememesine rağmen fetihler sonrasında yukarıda bahsedilen yapıda bir devlet yapısı kurulmuştur.

İslam'ın yayılması esnasında Hz. Muhammed pek çok eski uygulamaları benimsemiş fakat bu uygulamalar dini bir görünüme kavuşturulmuştur. Kan Bağı üzerine toplumsal yapıyı oluşturmak yerine dini yapıyı benimseyen bu görüşe göre Müslüman olan olmayan ayırımına gidilmiş ayrıca kölelik

kaldırılmamasına rağmen Müslümanlığa geçenlere kölelikten çıkmaları konusunda kolaylık sağlanarak Müslümanların birbirlerini köle yapmaları yasaklanmıştır. Fethedilen topraklar Halifenin malı olarak görülmüş ve ele geçirilen ganimetler gaziler arasında paylaşılarak beşte biri peygambere kalmıştır. Hristiyan Araplar ise zimmi statüsünü kabul ettiklerinden Zekât yerine özel bir vergi çeşidi olarak “cizye” öderler. Faizle para verilmesi de yasak edilerek Müslüman kesime faizsiz para vermeyenlere yönelik bir uygulama da ortaya konmuştur.

Hz. Muhammed hicretten 10 yıl sonra vefat ettiğinde yanındaki cemaati tarafından teokratik bir Arap devletinin temelleri atılmıştır. Bu temelde başarılı olunmasının temel dayanak noktası o yıllardan önce Arap Yarımadasında mevcut düzenin kabilevi şekilden dini cemaat düzenine geçişle ilgili olmasıdır. Ele geçirilen topraklarda yaşayanların dine geçişini de kolaylaştıran bu sistemin sonucunda devletin genişlemesi de kolaylaşmıştır.

“Cihad” kendisi imanın şartlarından olmasa da başa geçen hükümdarların sıkça kullandığı bir araç haline gelmiş ve dini bir yapıya sahip olan devletin fetihleri gerçekleştirmesinde temel dayanak noktası oluşturmuştur. (Mantran, Kayaoğlu, 1981, s .: 83)

İslamiyet'in yayılması esnasında diğer medeniyetlerle olan iletişimi artan Arap yarımadası bu ülkelerde gördükleri ürünleri tanıyarak Batıya aktarma görevini de fark etmeden yapmışlardır. Mesela “pirinç”i gören İslam-Arap orduları öncelikle onun yenebileceğini ve lezzetini gördükten sonra kullanmaya başlamışlar ve ele geçirdikleri Batı bölgelerine yayılmasına yardımcı olmuşlardır. Ayrıca üretim ve kullanım teknikleri de çeşitlilik kazanmıştır. Kahvenin kullanımı ve ekimi gerçekleşmiş, tahılın ve yağlı bitkilerin daha fazla tanınması ile tarım ürünlerinin genel olarak fazlalaştırılması maksadıyla yeni su kanalları yapılmış ve mevcut bataklıklar kurutularak kullanıma açılmıştır. Bu zenginliklerin kullanılması ve aktarılmasında Orta Doğu yine kilit noktadadır.

1.2.3. Büyük Selçuklu ve Osmanlı Dönemi

Türkler Orta Doğu'ya esasen Selçuklular zamanında girmiştir. Bölgede Selçuklu hâkimiyeti öncesinde Emeviler ve Abbasiler zamanında o bölgeye getirilmiş

Türk savaşçılar zaten bulunmaktadır. Fakat esas olarak hâkimiyetin Selçuklular'a geçmesi Tuğrul Bey'in Bağdat'a 1055 yılında girmesiyle başlamıştır. Tuğrul Bey'in ardından başa geçen Alp Arslan ve onun oğulları Melikşah ile Tutuş Kağanlar Suriye'yi topraklarına katarak Akdeniz kıyılarına kadar ulaşmışlardır. Bu sırada gerçekleşen Haçlı seferlerinin devamı bölgenin savunulmasında da rolü Selçuklulara devretmiştir.

Suriye'ye giren ilk Türkmen kitesinin Halep'e geldiğini ve bu Türkmen kitesinin bölgedeki Arap, Süryani ve Hıristiyan kaynaklarından anlaşılacağı üzere 1063-1064 yıllarında Hanoğlu Harun adlı Türkmen Beyinin önderliğindeki bin kişilik bir Türkmen'den oluşturduğunu görüyoruz. (Gök, 2014, s .: 219) Selçuklular Orta Doğu'ya ilk olarak Irak ve Suriye üzerinden girmiştir. Anadolu'ya tamamiyle hakimiyetinin en önemli olayı 1071 Malazgirt Savaşı'ndan önce Halep kuşatması bunun bir göstergesidir. Mısır'a kadar devam edecek ilerlemesini Bizans ordusunun Malazgirt'e yürüdüğü haberini alınca yarıda kesen Alp Arslan böylelikle Orta Doğu'da yeni bir çağın (Türk hakimiyeti) açılışını yapmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın güneye Suriye üzerine seferlerine başlayarak öncelikle daha önce vergiye bağladığı Antakya'yı alması ve bu gelişme üzerine Halep'e kadar ilerlemesi kendisinin bağımsız hareket ettiğini ortaya koymaktadır.. O sıralarda Halep ve civarının hakimi konumundaki Müslim ile yapılan savaştan galip çıkarak Halep'i almak üzere hareket geçmiş fakat Tutuş (Melikşah tarafından Suriye Melikliği'ne tayin ettirilmiş Alp Arslan'ın oğlu) ile giriştiği mücadeleden yenilerek ayrılmış ve cenazesi Tutuş tarafından Halep'e gönderilerek Müslim'in yanına defnedilmiştir. Kendisi her ne kadar Selçuklu içerisinde kendi bağımsızlığı üzerine harekete sahip olsa da Antakya'nın alınması ve Adana ve civarı fetihleri ile Selçuklu'nun Anadolu ve Suriye civarında etkisinin arttırılmasına katkı sağlamıştır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğollara karşı 1243 yılında yenilmesinden sonra kurulan bağımsız beylikler arasından çıkan Osmanlı Beyliği zamanla diğer beylikleri de denetimi altına alarak genişlemesi sonucunda Osmanlı Devletini kurmuştur. Osman Bey'in 1299'da bağımsızlığını ilan ederek Söğüt'ü başkent yapması ve ardından Bizans'a karşı yapılan fetihlerle Bursa'nın Orhan Bey zamanında alınarak başkent buraya taşınması ve toprak kazanımlarının Hristiyanlık karşısında alınması fetihlere bir İslami altyapı da kazandırmıştır.

I. Murat zamanında yeniçeri ocağı oluşturulmuş ayrıca Edirne ile Ankara alınarak başkentin Edirne'ye kaydırılmıştır. Ardından haçlı ordusunun 1389'da Kosova'da yenilmesi fetihlerin dini altyapısını perçinlemiş ve Osmanlı'nın Balkanlar'da ilerlemesini hızlandırmıştır. Yıldırım Beyazıt'ın başa geçmesinin ardından 1396'da haçlılar bir kez daha Niğbolu'da yenilgiye uğratılmıştır. Fakat bütün bu zaferlerin ardından Moğollara karşı yapılan 1402 Ankara Savaşı'nın kaybı bir ara fetret devrine girilmesine sebep olmuş tekrar başa Çelebi Mehmet'in geçmesiyle sona ermiştir. II. Murat'dan sonra yerine geçen oğlu Fatih Sultan Mehmet zamanında ise devlet yeni başkenti olacak İstanbul'u ele geçirmesiyle birlikte imparatorluk sürecine girmiştir. Avrupa'daki kazanımlarının ardından Orta Doğu'ya yapılacak seferler Yavuz Sultan Selim dönemine denk gelmiştir. Safevi Devleti'nin ve Şah İsmail'in Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bozucu hareketleri ve Şiiliğin Osmanlı topraklarına yayılma tehlikesine karşın düzenlenen Doğu seferi sonucu 1514 yılında karşı karşıya gelen iki taraftan Osmanlı büyük bir zaferle çıkmıştır.

Orta Doğu açısından bu padişah döneminde en büyük ikinci olay 1516'da yapılan Mercidabık Savaşı'ndan sonra Memlük Ordusu'nun Osmanlı karşısında yenilerek öncelikle Suriye ve Filistin'in, 1517'deki Ridaniye Savaşı'nın ardından da Mısır, Mekke ve Medine'nin Osmanlı Devletine bağlanarak Orta Doğu'da Osmanlı hâkimiyeti başlamış olacaktır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Orta Doğu'daki fetihlere devam edilerek 1520 yılında Cezayir, 1534 yılında Tebriz, Azerbaycan ve Bağdat, 1551 yılında Libya ele geçirilecektir. Ardından oğlu II. Selim zamanında ise 1571 yılında Kıbrıs, Fas ve Tunus'un alınmasıyla Akdeniz bir Türk gölü haline gelerek tüm Ortadoğu'da Osmanlı hâkimiyeti kurulmuştur.

Yeni coğrafi keşiflerin öncesinde hâlen kullanılmakta olan ticari yollar arasında kilit konumda olan Orta Doğu'da özellikle Selçuklu döneminde ve Osmanlı'nın artık güvenli hale gelen ticaret yollarının ticari hacminin arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle 16. Ve 17. Yy'larda bugün Orta Doğu'nun kapsadığı alan içerisinde Karadeniz ve Akdeniz havzaları dâhil görünürde aynı sistem içerisinde işleyen bir yapı ve ekonomik kalkınma birlikteliği ile birlikte bu coğrafyayı tüm Dünya ekonomisinin de merkezi haline getirmiştir. Han yapımı ve güvenlik sağlamaya yönelik çalışmalar sonucunda bölgenin kalkınmasına büyük katkı sağlayan

Osmanlı döneminde bölgenin aynı zamanda Dünya'nın temel Doğu-Batı ticaret yolu olmasını sağlamıştır. Fakat zaman içerisinde yeni coğrafi keşiflerin bir sonucu olarak yeni ticari yolların keşfi Doğu – Batı arasında yapılan ticari akışın tersine dönmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca coğrafi keşiflerin Orta Doğu'nun ticari hacminin daraltması diğer sektörler de etki etmiş tarımsal gelişme alanında da azalan üretim orada yaşayan halkların fakirleşmesine yol açarak nüfusun büyük oranda azalmasına yol açmıştır.

Avrupa'da başlayan sanayi inkılabı Osmanlı ekonomisi üzerinde ihraç imkânını azaltmış ve iç pazarında dokuma dâhil pek çok sanayi ürününde rekabet edememe sorununun oluşmasına sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucu Batı'nın Orta Doğu'dan alacak hiçbir malı kalmadığı gibi aksine bir ticari dönüşüm yaşanmış özellikle tütün, tekstil, silah,.. v.b. birçok ürün Batı'dan temin edilmeye başlanmıştır.

Bu gelişmelerin sonucunda önlem olarak 1840-1860 yılları arasında devletin ihtiyacı olan malların üretiminin yurt içerisinde yapılmasının temel alındığı devletçi sanayi politikası ile ülke içerisine birtakım fabrikalar kazandırıldı ise de yeterli başarı sağlanamamıştır. 1860 yılından sonra farklı bir politika izlenerek ithal mallara uygulanan gümrük vergisinin arttırılması, İslah-ı Sanayi Komisyonu'nun kurulması, İstanbul Sanayi Mektebi'nin açılması gibi ek tedbirlere başvurulmuştur. Tüm bu tedbirlere rağmen özellikle tazminat döneminde açılan 160 kadar sanayi tesisi deprem, sabotaj, yangın gibi sebeplerle yok olmuş veya işletilememiştir. İşletilememesinin en büyük sebebi yabancılar tarafından kurulan fabrikaların Osmanlı'ya devrinden sonra gerekli yetişmiş personel yokluğudur. (Yıldırım, 2001, s. : 316)

Sanayi alanında geri kalan Osmanlı Orta Doğu'da İmparatorluğun son zamanlarında bulunan petrolü çıkartabilecek teknolojiye sahip değildir. Osmanlı son zamanlarında bir petrol zenginliğinin üzerinde bulunsa da bunu değerlendirme fırsatını bulamadan parçalanmıştır. Petrol kaynaklarının keşfi ve öneminin kavranması belki de o zamanlar bu enerji kaynağını kullanabilecek sanayi devletlerinin iştahının kabarmasının ana noktasını oluşturmuştur. İngiltere'nin 20. Yy başlarında Almanya'ya karşı kullandığı savaş gemilerinde yakıt olarak petrole yer vermesi onun alelade enerji kaynağından çıkarak stratejik bir konuma yükselmesini sağlamıştır.

Osmanlı'nın parçalanması sonucu bölgede hâkimiyet kuran günün sanayileşmiş güçleri aynı nedenle yani sadece petrol kaynaklarının paylaşımı noktasında anlaşarak kuracakları kukla devletlerin sınırlarını belirlemişlerdir. Sınırların ne kadar suni olarak belirlendiğini anlamak için haritaya bakmak yeterlidir. Kuzey Afrika dâhil Arap Yarım Adasında sınırlar sanki cetvelle kâğıt üzerinde belirlenmiştir. Bu noktada tek düşünülen maddi kaynakları ve özellikle petrol rezervleri ve ticari geçiş noktalarıdır. Ayrıca ulaştırma alanında yine İmparatorluğun son zamanlarında yapılmaya başlanan demiryolları gerekli seviyeye ulaşmamıştır.

1.3. TARİHSEL YAPIYA GENEL BİR BAKIŞ

Adı gibi tarihin ve Dünya'nın her zaman orta noktasında olan Orta Doğu İslamiyet'in kabulü ile ortak noktada bütünleşme yönüne ilerlemişse de daha sonra yaşananlara bakılacak olursa sadece Osmanlı himayesinde geçen yıllar hariç sürekli savaş ve çatışmaların yaşandığı bir yer olmuştur. Ayrıca zıtlıkların da bulunduğu bölgede özellikle petrolün tüm Dünya'da kullanılmasıyla aşırı zenginleşen azınlık Arap kesimin yanı sıra yiyecek ve ilaç sıkıntısı içerisinde yaşayanların aynı coğrafyada bulunduğu tezatların görüldüğü bir bölge haline gelmiştir. Ayrıca tarihinin her döneminde kültürel, ekonomik, stratejik ve uluslararası alanda dünyanın en önemli bölgesi olarak tabir edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde bölgeye göç eden Musevilerin İngilizlerden aldığı topraklar üzerinde İsrail'i kurması öncelikli İsrail-Arap savaşlarına sonra Filistin-İsrail sorununa dönüşerek durmadan kanayan bir yara olarak günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı Döneminden sonra yaşanan ve sömürge sayılabilecek yönetimlere sahip ülkelerin kendi bağımsızlıklarını kazanmaları uzun süre almış ve kendi içlerinden ve dışarıdan gelen etkilere maruz kalarak çatışma ortamı içerisinde kalmışlardır. Fas, Mısır, Yemen, Irak gibi öncelikli bağımsızlığını alan devletlerin yanında sunî olarak kurulan devletler de vardır. Suudi Arabistan gibi bölgesinde aynı kökene ve mezhebe ait fakat farklı aşiretlerin birleşimiyle oluşan homojen bir yapıya sahip ülke azdır. Bu durum iç ve dış çatışmaların yaşandığı bir sürecin sürekli devamı niteliğine bürünmüştür.

Sırasıyla devam niteliğindeki çatışmalar günümüze kadar devam etmiş Arap Baharı adı verilen bir hareket sonucu daha da yıkıcı bir hale bürünmüş ve şu an neredeyse tüm dünya ülkelerinin de soruna müdahil olduğu bir savaş ortamı ve kargaşa içerisine sürüklenmiştir. Belki de Arap Baharı adı ile başlayan hareketlerin ana merkezini çoğulcu siyasal rejime geçme isteği ve modern siyasal temsil kurumlarının yerleşmesi yönünde çabalar olarak nitelendirebiliriz fakat sonucu halen belirsiz kaos ortamının oluşması ve eskiyi arar bir seviyenin ortaya çıkması bu niyetleri de ortadan kaldırmış gibi görünmektedir.

II. BÖLÜM

BÖLGESEL SORUNLAR

2.1. EKONOMİK BOZUKLUK VE AZGELİŞMİŞLİK

Tüm dünya enerji kaynaklarının yaklaşık %50'sine sahip olan Orta Doğu, uzun ömürlü, ucuz ve bol olan bu enerji kaynağı ile dünyanın enerji merkezidir. Bu bölgede egemenlik sağlayan devlet dünya hegemonyasını ele geçirme ya da sürdürme gücünü de kazanmış olur. Ayrıca dünya ekonomisine yön verme, kimin ne kadar tüketeyeceğine ya da üreteceğine karar verme yetkisini de ele geçirmiş olacaktır. Bu bölge aynı zamanda dünya silah piyasası için önemli bir Pazar niteliğindedir ve dünya silah ithalatının %75'i bu bölge ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bütün bunların yanında ayrıca bölge bilinen tarih boyunca sürekli bir geçiş noktası olarak kullanılmış, dünyanın önemli deniz ticaret yollarını elinde bulundurmuştur. Süveyş Körfezi, Aden Körfezi, Hürmüz Boğazı, Babel Mendep Boğazı, ve Cebeli Tarık Boğazı bu bölgede bulunmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından tüm sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarına rağmen halen üçüncü dünya ülkesi veya gelişmekte olan ülke durumundan çıkamayan Orta Doğu ülkelerinin “Sadece doğal kaynak ile zenginleşme mümkün müdür?” sorusuna verilen cevap ile de bir çözüm bulunamaz. Şu an içerisinde bulunulan duruma odaklanacak olursak özellikle İslamiyet'in yayılması, Selçuklu ile Osmanlı'nın Yükseliş Dönemlerindeki refahı bir daha yakalayamadığını söyleyebiliriz. Dünya Bankası'nın 2014 yılı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla sıralamasında Suudi Arabistan'ın ki şu an Orta Doğu'da bulunan petrol rezervi olup istikrarlı sayılı ülkelerindendir sıralaması 19'dur. Orta Doğu'nun tüm Dünya'daki petrol rezervinin 2/3'üne ve doğalgaz rezervinin 1/2'sine sahip olduğu göz önüne alınacak olursa bu durumda en zengin olması gereken bu ülkelerin aslında kaynak sahibi fakat toplam gelirden arka sıralarda olmaları sorunun sadece kaynakla çözülemeyeceğinin bir göstergesidir. Üstelik bu rakamlar ülke içerisinde gelir dağılımının bozukluğunu da ilave ettiğimizde aslında trilyonlarca dolarlık petrol rezervinin üzerinde fakir halkların yaşadığı, bir durum ortaya çıkarmıştır. Özellikle son verilerden örnek vermek gerekirse Dünya Bankası'nın 2015 yılında yayınladığı Global Ekonomik Görünüm Raporu'na göre Orta Doğu'da sadece iki ülke zengin statüsünde bulunmakta onlar da sözünü ettiğimiz Suudi

Arabistan ve Umman'dır. (World Economic Outlook, 2015, s.: 151) Petrol yatakları zengini Irak ve sınır komşusu Suriye fakir ülkeler arasında yer almış sadece Türkiye ve İran orta düzey gelir sahibi ülkelerden statüsüne girebilmiştir.

Orta Doğu ülkelerinin nüfusunun çoğunu oluşturan genç nüfustan yararlanamamasının temel sebebinin eğitimin yeteri seviyede olmaması ve sermaye yatırımlarının üretim üzerine yapılmadığından yola çıkılabilir. Bölge ülkelerin ihracatının büyük ölçüde petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynaklardan oluştuğu ve buna karşın ithalatının ise sanayi ürünlerinden meydana geldiği dikkate alındığında bu ülkelerin ekonomik yapılarının üretim üzerine çeşitlenmemiş olduğu ve büyük ölçüde dışa bağımlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Sadece hammadde ihracı ile kendi yeterliliğini sağlaması mümkün olmadığı gibi zaten elde ettiği gelir kendi içerisinde toplumlarına yaygın değildir. Bir-iki ailenin kontrolünde olan petrol yataklarının esas sahibi toplum değil bu ayrıcalıklı küçük zümredir. Birinin aşırı fakirliğinin yanında diğerlerinin Dünyanın en zenginleri listesinde yer aldığı bu coğrafyada aslında zenginlikten değil fakirlikten söz edilebilir.

2.1.1. Irak'ın Ekonomik Yapısı

Irak, toprakları üzerinde BP'nin 2015 Dünya İstatistiki Enerji Raporuna göre Dünyanın petrol rezervlerinin %8,8'ine sahiptir. Bu petrol rezervleri bundan 30 yıl öncesine dayanan bilgi ve araştırmalara göre bilinen miktar olduğuna göre daha bilinmeyen belki de bir o kadar daha rezervi olduğu varsayılmaktadır ki bu da kendisini Suudi Arabistan'a denk bir duruma getirmektedir. Ayrıca doğalgaz rezervleri de mevcuttur ve aynı raporda şu an bilinen kadarıyla Dünya rezervinin %1,9'una sahiptir. (BP Company, 2015, s.: 6)

Sahip olduğu petrol kaynakları yanında tarıma açık verimli arazileri ile Ortadoğu'da tarım üretiminin yapılabileceği en verimli ülkedir. Gelecekte Dünyada petrol kadar değer kazanacak tarımsal üretimin ve su kaynaklarının sınırlı olduğu Orta Doğu coğrafyasında bu kaynaklara sahip olan ülke en değerli topraklara sahiptir.

Irak aynı zamanda stratejik hassasiyete sahip ticari yolların üzerinde bulunan önemli bir ülkedir. Basra Körfezi'nin ticareti üzerinde söz sahibidir ve enerji kaynaklarının iletilmesinde İran dâhil diğer doğal enerjiye sahip ülkelerin

ellerindeki kaynakları sanayileşmiş topluluklara ulaştırmasında köprü vazifesi gören bir ülkedir. Bölgede ticari faaliyetlerin merkezi konumundadır ve tarihi açıdan her zaman en önemli merkezlerden olan Bağdat başkentidir.

Halkının çoğunluğu şehir yaşantısını benimsemiştir ve nüfus yapısı itibariyle genç bir nüfusa sahip olup nispeten bölgedeki ülkeler içerisinde eğitilmiş insan oranı yüksektir. Özellikle Musul ve Kerkük'te bulunan ve Türkmen olarak tabir edilen kesim başlıca bürokratik ve eğitici unsuru oluşturmaktadır.

Irak'ta yaşayan ve Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre 34.769.000 kişilik nüfusun etnik yapısı itibariyle neredeyse Orta Doğu'da mevcut etnik yapıdaki her kesimden insanı barındırmaktadır. (BM Data, 2016, Web Page) Ayrıca hem Sunnî hem de Şii mezhebine mensup Müslümanların birlikte yaşadığı bu topraklar bu çeşitliliğinin bir sonucu olarak çevre ülkeleri ile sürekli ilişki halindedir. Ülkenin güneyinin çoğunluğunu oluşturan Şii Müslümanların İran ile ve orta kesimdeki Sunnî kesimin Suudi Arabistan ve Suriye ile ülkenin kuzeyinde yaşayan Kürt ve Türkmen unsurların Türkiye, Suriye ve İran ile ilişkileri her zaman mevcuttur. Bunun doğal bir sonucu olarak burada meydana gelen tüm olaylar çevre ülkelerini ve enerji alanında büyük öneme sahip olmasından ötürü de tüm Dünya'yı etkilemektedir. Ayrıca bölge ülkeleri Irak olmadan ticari faaliyetlerinin büyük bir kısmını kaybetmektedirler.

Irak toprakları Osmanlı'nın geri çekilmesinden sonra İngiltere tarafından 1918'de hemen işgal edilmiştir. Basra, Bağdat ve Musul'u 1920'deki San Remo kararları sonucunda birleştirilerek Irak devleti adı altında bir manda yönetimi kurmuştur. Etnik ve dinsel çeşitlilik gösteren Irak'ta Araplar çoğunluğu oluşturmakla birlikte özellikle ülkenin kuzeyinde Kürtler ve Türkmenler bulunmakta ve az sayıda Hıristiyan Asuriler ve Yahudiler de yaşamaktadır. Bu kadar farklı kesimin yaşadığı Irak'ta İngiltere'nin asayişini sağlaması kolay olmamış ve ilk çıkan ayaklanmalarda yaklaşık 10.000 dolayında Iraklı ve 450 civarında İngiliz hayatını kaybetmiştir. (Polk, 2007, s.: 87) Merkezi yönetime karşı çıkan bu ayaklanma sonrasında İngiltere bölgeyi uzun süre yönetmesinin mümkün olmadığını görmüş ve kendi çıkarlarının devamını sağlayacak ve işbirliği içerisinde olacak yerel bir yönetimin oluşturulması gerektiğini duymuştur. Bu sebeple kendisine de yakın olan Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal Irak'a getirilerek bir törenle Irak Kralı ilan edilmiştir. 1925 yılında yapılan Anayasada

ise hükümet biçimi seçimle oluşmuş çift meclisli bir parlamentoya sahip anayasal monarşi olarak tanımlanmıştır. Irak ordusu 1921 yılında 7,500 civarında İngiliz askerine dayanmakta iken 1932 yılındaki bağımsızlıktan itibaren 26.000'e ulaşmıştır. (Polk, 2007, s.: 94) Daha sonraki yıllarda sık sık değişen koalisyonlarla yönetilen Irak İkinci Dünya Savaşı başlarında 1939 yılında zamanın başbakanı Raşid Ali öncülüğünde İngiltere karşıtı politika ve Basra Körfezindeki İngiltere ordusunun ülkeden atılması maksadıyla çıkarılan darbe ve isyan İngiltere tarafından bastırılmış ve savaşın sonuna kadar İngiltere'nin kontrolünde kalmaya devam etmiştir. 1958 yılında düzenlenecek darbeye kadar da İngiltere'nin ağırlığı devam etmiştir. Bu tarihsel geçmişi günümüzde de İngiltere başta olmak üzere Batı toplumunun bu coğrafyaya ekonomik açıdan ilgisini açıklayabilir.

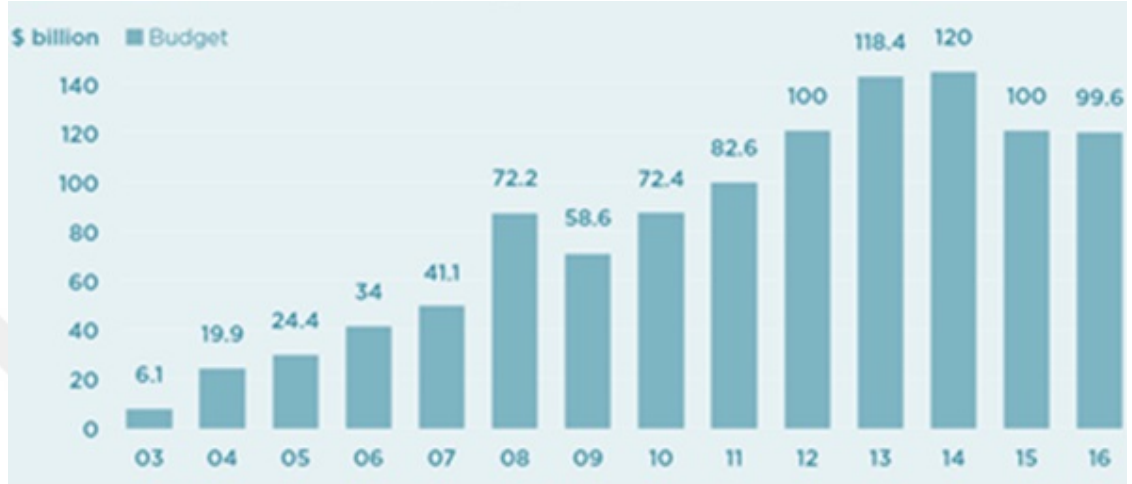
Bütün bu kaynaklarına ve imkânlarına rağmen Irak hem yaşanan savaşların hem de iç çekişmelerin sonucunda Dünya'nın aynı zamanda en fakir ülkelerinden biridir. Gelir dağılımında adaletsiz bir sisteme sahip olup aynı zamanda bölgesel kalkınmışlık düzeyleri arasında uçurumlar bulunmaktadır. Eğitim ve sosyal hizmetler savaş dönemlerinde büyük sekteye uğramış ayrıca elinde bulundurduğu doğal kaynakların kullanımından elde ettiği gelirleri son zamanlarda ya savaş gideri ya da savaş sonrası harap olan altyapı giderlerine harcamıştır. Ayrıca bu harcamaları işgal kuvvetleri firmalarına verdiği para geri dönüşümü ülkede kalmamış dışa bağlı ekonomiye yine para girişi gerçekleşmemiştir. Ülkenin para biriminin herhangi bir değeri kalmamış yüksek fiyat artışı ve günlük hayatta kullanılan özellikle ilaç ve yiyecek kıtlığı son zamanlarda tüm ülkeyi kötü bir biçimde etkilemiştir. (1 USD=1.166 Yeni Irak Dinarı) Özellikle 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan ekonomik ambargo kararı ülke ekonomisinin gelişimini engellemiş ve küresel ekonomi ile ticari ilişkilerini geliştirmesini güçleştirmiştir. BM tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle 90'lı yılların başında petrol geliri elde edemeyen Irak ekonomisi gelir olarak sadece petrol satışına bağlı olan gelirden de mahrum kalmıştır. Şöyle ki Irak'ın GSYİH'sinin yaklaşık %55'i petrol ve doğalgaz sektöründen sağlanmakta, ihracat gelirlerinin %98'lik kısmı da petrol ve doğalgaz gelirlerinden oluşmaktadır. 2003 yılındaki

müdahalesinin ardından ise ülkede özellikle ulaşım altyapısı ve sanayi sektörü büyük hasar görmüştür.

Özellikle Irak'ın son yıllarına değinecek olursak özellikle 2009 ve 2013 arasında Irak ekonomisi savaş ve çatışma ortamına rağmen istikrarlı bir şekilde büyümüş ABD müdahalesinin ardından BM tarafından uygulanan ambargonun ortadan kalkmasıyla Irak ekonomisindeki toparlanma süreci hız kazanmıştır. Ekonomik faaliyette kesintilere yol açan siyasi gelişmeler ve ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamı uzun dönemli potansiyel büyüme hızının hesaplanmasına imkan vermemekle birlikte IMF'nin yayınladığı "Ticari Harita"ya göre nispeten istikrarlı bir dönemi içeren 2005-2013 arasında yıllık ortalama reel ekonomik büyüme hızı petrol üretimindeki artış paralelinde %6,5 düzeyinde gerçekleşmiş; özellikle küresel kriz sonrası dönemde (2009-2013) yıllık ortalama büyümenin %7,2'ye ulaşmıştır ki bu gelişmiş ekonomilerin çok çok üzerindedir. Kişi başına düşen GSYİH de 2005'te 1.800 Amerikan Doları seviyesinde iken 2013'te 6.594 Amerikan Doları'na kadar yükselmiştir. (Polk, Irak'ı Anlamak, 2007, s. 161)

2016 yılı Irak yönetimi yıllık bütçesi, bölgede Kerkük petrol üretim tesisini elinde bulunduran bölgesel yönetimle anlaşmanın da neticesiyle 99,6 milyar dolara kadar çıkmıştır. (Al-Khatteeb, 2015, s.: 1) Tablo 1'de görüldüğü gibi yıllar itibariyle bütçede artış görülmektedir. Fakat gider kısmına bakıldığında özellikle IŞİD'e karşı yapılan mücadele için gerekli olan savunma ve güvenlik harcamaları gerekse bu savaş neticesinde evlerini terk etmek zorunda kalan 3.5 milyon Irak vatandaşının üretimden yoksun kalarak tamamen muhtaç duruma gelmeleri ile onlara kaynak aktarma zorunluluğu, gelirin tamamına yakınının güvenlik ve sosyal destek alanında harcanmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 1: Irak Devleti Ulusal Bütçesi (2003-2016), Milyar USD.

Kaynak: Brookings, Al-Khatteeb Luay, "2016 Irak Ekonomik Reformu", Aralık, 2015.

Ayrıca bu verilerin doğruluğu bile tartışılır. Irak ekonomisinin bu bütçe büyüklüğüne bile ulaşmasının zor olduğu belirtilmekte hata bu haliyle bile bütçede 25 milyar dolara yakın açık olacağı tahmin edilmektedir. Bu da tüm bütçenin neredeyse dörtte birine denk gelmektedir. (Mamouri, 2016, s. : 1) Gerçekleşecek petrol gelirlerinin en iyi tahminle 53 milyar dolar seviyesinde olacağı tahmin edilmekte ve bu gelirle ülke içerisinde gerçekleştirilmesi beklenen güvenlik, eğitim ve sağlık harcamalarının, ülke yönetim giderlerinin, elektrik ve su, yol gibi temel hizmetlerin bile karşılanmasının çok zor olduğu belirtilmektedir. Gelir kaynaklarının bu kadar sınırlı olmasının en büyük sebebi kaynakları itibariyle petrol gelirlerine bağımlılıktır. Bütçe gelir kaleminin en büyük kısmının sadece "petrol geliri" olmasının sonucu olarak petroldaki fiyat hareketlerinden bütçe birebir etkilenecektir. Nitekim son yıllarda petroldaki varil fiyatındaki büyük düşüş sonucunda petrolden elde edilen gelirin neredeyse dörtte bir oranında azalmasına yol açmıştır. Ayrıca bu gelirden ülkenin kuzeyinde etkin olan Kürt Peşmergelere Irak bütçesinin neredeyse %17'si oranında aktarma yapılmak zorunda kalınmış olması merkezi yönetimin gücünü sarsıcı niteliktedir. (The World Factbook, 2016, Iraq Economy Overview) İŞİD

tarafından bloke edilen Irak ulaşımı ayrıca Türkiye ve civar ülkelerin Irak ile ticari ilişkilerini derinden sarmış ve mevcut belirsizlik ve savaş ortamı içerisinde bölgesel ticari hacmin düşmesine yol açmıştır.

Özellikle iç ekonomik göstergeler 8 yıl süren bir İran-İrak savaşı, sonrasında büyük borç krizi altındaki devlet yönetiminin Kuveyt'i işgali, Kuveyt'i işgalinden sonra yürürlüğe konan Ağustos 1990 yılı ile Nisan 2003 yılı arasında Birleşmiş Milletler'in ambargosu, Aralık 1996 yılından Nisan 2003 yılına kadar sadece "gıda karşılığı petrol" programı ile temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi sonucunda tamamen bozulmuş ve elle tutulacak bir sistem kurulamamıştır. Savaşlarda göç etmek zorunda kalan Iraklılar ve ölenlerin durumu da göz önüne alındığında zaten eğitim ve sağlık konusunda geri olan toplumun daha da kötü duruma düştüğünü görüyoruz. Bu olumsuz durum yetişmiş işgücü açığını tırmandırmış ve ekonomik kalkınmanın çok büyük bir engeli durumuna getirmiştir.

Bütün dönemler boyunca özellikle bürokrasideki keşmekeşlik ve kayırmacılık ile rüşvetin tüm kurumsal yapıya işlemiş olması ayrıca devlet yatırımlarının verimli kullanılamamasına yol açmıştır. Tüm ülkenin ticari yatırımının neredeyse tamamını devlet yatırımlarının oluşturduğu düşünülürse bu durumun vahameti ortaya çıkacaktır. Zaten kısıtlı olan ülke kaynakları bu sayede verimli olmaktan uzak geçici tedbirlere harcanmıştır.

Ekonomik olarak gelişmişlikten uzak olan ülke sanayisi dışa bağımlı haldedir. Üretimin kısıtlı olması ve tek büyük gelir kaynağının petrolden elde edilmesi işsizlik oranının yüksek seyretmesine yol açmıştır. Halkın işsizlikle ve fakirlikle kırıldığı Irak'ta belkide mevcut silahlı illegal gruplara katılımın en büyük sebebi budur. IŞİD terör örgütünün savaşçılarına ayda 350 ila 500 Amerikan Doları arasında aylık verdiği bilinmektedir. (Fatf, 2015, France)

Bu gerçeklerin yanında tüm bu veriler ve gelişmeler incelendiğinde bizlere kalıcı ve sağlıklı bir siyasi ve idari ortamın tesisinden sonra aslında kaynaklar açısından Dünyanın en şanslı bölgesi olan bu topraklarda yaşayan toplumların büyük bir refah içerisinde yaşayacağını göstermektedir. Bu kalkınmanın gerçekleşmesi sadece kendi toprakları içerisinde oluşmayacak aynı zamanda

etrafında komşu olduğu ülkelerde de meydana gelecektir ve tüm Orta Doğu'yu olumlu etkileyecektir.

2.1.2. Suriye'nin Ekonomik Yapısı

Suriye bulunduğu konum itibarıyla Akdeniz'in doğusundadır. Kuzey ve kuzeybatısında Türkiye, doğusunda Irak, güneyinde Ürdün ve batısında İsrail ve Lübnan ile komşudur. Akdeniz'e olan kıyı kesimi ve Irak, İran gibi Orta Doğu ülkelerinin mallarının ulaştırılmasında önemli bir role sahiptir. Ayrıca Kuzeyinde Türkiye ile olan komşuluğu ve tarihi bağı sebebiyle sürekli bir ticari hareketlilik söz konusudur. Türkiye'nin en çok kara sınırına sahip komşusu Suriye'dir.

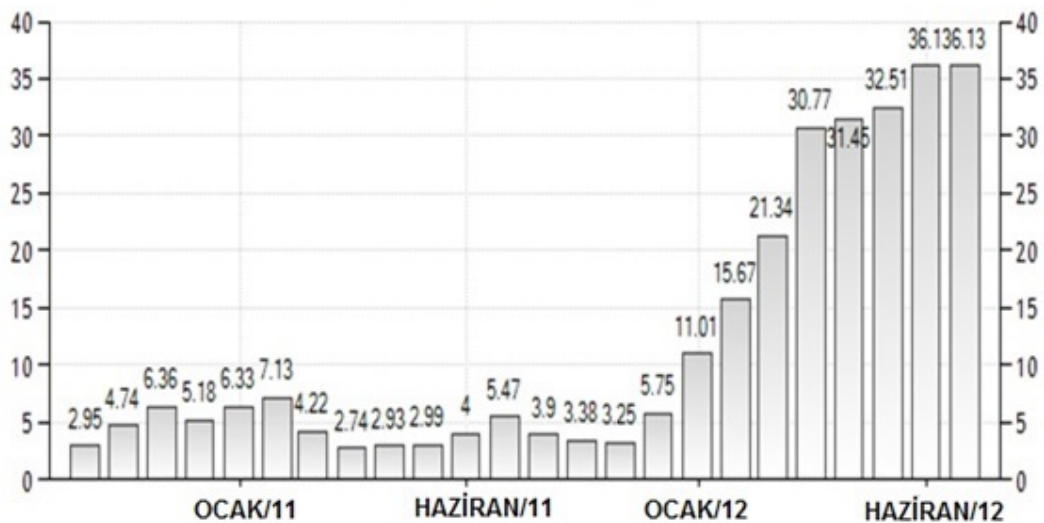
Yönetim biçimi ile diğer Orta Doğu ülkeleri arasında da farklılık gösteren Suriye'de çok partili başkanlık tipi cumhuriyet olarak tanımlanabilecek bir yönetim söz konusudur. Fakat uygulamada bir cumhuriyetten bahsetmek zordur. Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında terk etmek zorunda kaldığı Suriye toprakları işgalci güçlerden Fransızlar tarafından 1946 yılına kadar bir manda yönetimiyle idare edilmiştir. Bu yönetim esnasında ülkenin normalde azınlık unsuru Nusayrilere devlet kademelerinde önemli görevler verilerek kritik noktalara yerleştirilmişlerdir. Şiiilerin bir kolu olan Nusayrililer bu sayede orduda ve devlet bürokrasisinde önemli kademelere sahip olmuşlardır. 1946 yılında Fransa'nın çekilmesinden sonra 1950 ve 1960'lı yıllarda sürekli askeri darbeler yaşayarak istikrarsız bir dönem geçirmiştir. Arap milliyetçiliği temeli üzerine kurulan Baas Partisi 1963 yılındaki darbeden sonra başa geçmiştir. Zamanla parti içerisinde parti içerisinde bulunan muhalefeti tasfiye eden Hafız Esad, arkasına üst düzey yöneticilerin ve sermaye sahiplerinin desteğini de alarak 1971 yılında devlet başkanı seçilmiştir. Ardından demokratik görünümü otoriter rejimin temeli olan 1973 tarihli Anayasayı da yürürlüğe koyarak ülkedeki kurumlarda tek hâkim durumuna gelmiştir. Müslüman Kardeşler gibi muhalif gruplarla 70 ve 80'li yıllarda yaptığı mücadeleleri rejimi sağlamlaştırma mücadelesi olarak göstermiştir.

Ayrıca otoriter rejimin içerisinde Nusayrilere daha da önemli görevlerde özellikle yer verilerek Suriye siyasetinde ve ekonomisinde güçlü konuma getirilmiştir. Kadrolaşma Esad ailesinin hâkimiyetinde büyük rol oynamış ve kendi merkezinde bir siyasi yapılanması oluşturmasında araç olarak kullanılmıştır.

Bunun yanında iç politikada etnik ve mezhepsel ayırmda bir denge düzenleyen Hafız Esad dış politikada çıkar algılaması çerçevesinde politikalar üretmiştir. Arap milliyetçiliği ve İsrail karşıtlığı temel politik görüşü sergilemiştir. Çift kutuplu güç merkezli dünyada ise denge politikasını uygulamıştır.

Hafız Esad'ın ölümü üzerine 2000 yılında düzenlenen referandumda %97 gibi ezici bir çoğunlukla oy alarak rejimin başına Beşar Esad geçmiştir. Referandumdan önce devlet başkanı seçme kriterlerinden yaş haddi otuz dört yaşına indirilmiştir ki bu Beşar Esad'ın yaşına denk gelmektedir ve sonuç olarak babadan oğula geçen bir monarşi örneği sergilenmiştir. Beşar Esad başkanlığında ilk başlarda değişim izlenimi görülse de daha sonra yapılan uygulamalarda devamı gelmemiştir. Ülke içerisindeki çıkar gruplarının yerlerini terk etmek istememesi sonucu totariter rejime devam edilmiş yeni demokratik kanuni düzenlemeler yapılamamıştır. "Şam Deklerasyonu"nu ilan eden muhalefete karşı yapılan yaptırımlar baskıcı rejimin devamını göstermektedir. Bu uygulamaların ana dayanağı olarak hep dış güçler kullanılmakta ABD ve İsrail yanlısı hareketler olduğunun altı çizilmektedir. Siyasi olarak baskı unsuru içerisinde olan Suriye'de ekonomide zaman içerisinde bazı sektörlerde ilerleme kaydedilse de beklenen seviyede olamamıştır.

Tablo 2: Suriye'de Enflasyon Oranı

Kaynak : (Erişim) <http://www.syrianef.org/>, 2012 Suriye Ekonomik Forum.
Erişim tarihi 08 Mayıs 2016

Tablo 2’de görüldüğü gibi enflasyon oranındaki artış 2012’nin sonunda hız kazanmıştır. En yüksek enflasyon oranı Halep’te görülmüştür. Ayrıca işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik oranlarının aynı dönem içerisinde kötüleştiği görülmektedir. Devalüasyon sonucu değerini fazlasıyla kaybeden Suriye Lirası (Mart 2013 tarihine kadar %82 oranında değer kaybı söz konusudur) alım gücü açısından zor durumda kalan halkın rejime karşı hareketlenmesinin belki de en büyük tetikleyicisi olmuştur. (Marzouq,2011,s.:1)

Tablo 3:Suriye’de İşsizlik Oranı(2011 ile 2013 yılı ilk çeyreği arasında)

İşgücü Dağılımı	Devam Eden Durumda			Kriz Durumunda		
	2011	2012	2013-Q1	2011	2012	2013-Q1
İş Sahibi	5,226	5,389	5,432	4,949	3,367	3,112
İşsiz	589	636	646	865	2,653	2,965
İş Alanı Dışında	7,594	7,857	7,926	7,594	7,862	7,926
Toplam Aktif Nüfus	13,409	13,881	14,003	13,409	13,881	14,003
İşsizlik Oranı	10.12%	10.55%	10.63%	14.88%	44.07%	48.79%

Kaynak : UNRWA, Suriye Felaketi: Sosyoekonomik İzleme Raporu (Ocak-Mart 2013)

Tablo 3’de de görüldüğü gibi 2011’de %14,88 olan işsizlik, 2012’de %44,08’e yükselmiştir. Çatışmaların devamının etkisiyle 2013’ün birinci çeyreğinde %48,8’e yükselerek 2012 yılındaki oranı korumuştur.

Suriye’nin GSYİH’inde 1960’lardan bu yana en büyük paya sahip olan sektörler petrol ve gaz sektörleri ile fosfat üretimi olmuştur. İmalat sanayi üçüncü sırayı almıştır. Ancak, 2004-2006 yılları arasında petrol üretimindeki düşüş ile madenciliğin GSYİH’deki payını azaltmıştır. İletişim, ticaret, ulaştırma ve finansın paylarındaki artış GSYİH’ nin yapısının değişmesine neden olmuştur.

Suriye'de GSYİH 2009 yılında yarı yarıya azalmış, ülkede çıkan isyanlar sonucunda Suriye ekonomisi çok kötü bir duruma düşmüş ve ihraç edilen mal değerleri 2009 yılı değerlerinin altına düşmüş, ülkenin en önemli gelir kaynağı olan turizm sektörü durma noktasına gelmiştir. İsyanların bastırılması için kullanılan silahlı kuvvetlere harcanılan önemli miktarda kaynak ayrılmıştır. Ülkede nakit akışı neredeyse bitmiştir ve az seviyede elde edilen kaynaklar bu sektöre yönlendirilmiştir. Ulusal para birimi çok büyük kayba uğramış (çatışmaların başladığı 2011 yılından bugüne yaklaşık %80) bununla beraber isyanlar sebebiyle ortamdaki istikrarsızlık yüzünden ülkeye gelen yabancı yatırımlar geri çekilmiştir. CIA World Book verilerine göre Suriye'de kişi başı milli gelirden 2005 yılından 2012 yılı beklentileri arasında geçen 7 yıllık sürede sadece 830 Amerikan Doları olan bir artış yaşanmıştır.

Suriye'de meydana gelen çatışmalar 2011 yılından günümüze genel olarak ekonomiyi %60 oranında küçültmüştür. Ayrıca ülkedeki iç savaşta hayatını kaybeden yaklaşık 250.000 insanın yanında göçlerle birlikte nüfusun dörtte biri erimiştir. Çatışmaların sonucunda petrol ihracına getirilen yaptırımların ve AB ihracat yasağı sonucunda petrol satışı 2011 yılında 387 bin varil iken 2014'te günde 10 bin varile düşmüştür ki buna petrol fiyatlarındaki düşüşü de eklersek gelirin ne kadar azaldığı anlaşılacaktır. (Butter, 2015, s.:15)

Çatışmalar sonucunda meydana gelen gelir düşüşü sonucunda harcamaların %20'sinin borçla kapatılabilmektedir. Üretimin ana girdilerinden elektrik gereksinimi çatışmalar sonucunda karşılanamaz duruma gelmiştir. Elektrik kesintileri sebebiyle üretim bantları durma seviyesine gelmiştir ve sadece savaş ekonomisi açısından kredi ve para alışverişi yapılmaktadır. Yıkım ve yağmaların ana sermayeye verdiği zarar 41,2 milyar dolar civarındadır ki bu toplam ekonomik zararın %49'u yani yarısına denk gelmektedir. GSYİH'nın 84,4 milyar Amerikan Doları olduğu tahmin edilmektedir. İnsanı gelişmişlik endeksinin 35 yıl geriye gittiği görülmektedir. Şahsi harcamaların çok büyük miktarda düşüş yaşaması ve çoğu ailenin birikimini tüketerek açlık sınırında yaşamaya başlamıştır.

Çatışmalardan önce ekonomik yönden Suriye, Irak'ta bulunan kaynaklara sahip olmasa da bölgesinde ticari açıdan iyi bir durumda bulunması gerekirken yine

komşu ülkeyle aynı kaderi paylaşarak dünyadaki fakir ülkeler içerisinde yer almıştır.

İşgücünün çoğu hizmetler sektöründe çalışmakta ve Irak kadar tarım alanında şanslı olmaması ayrıca yeraltı kaynaklarının diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran azlığı tarım ve imalat sektöründe istihdam oranının düşük kalmasına sebebiyet vermiştir.

Dış ticaret açığının büyük oranda devam etmesi sadece enerji kaynağı ihracına dayalı ülke ticaretinin (İtalya ve Fransa'ya petrol ve petrol ürünü ihracı) ithalatı karşılama oranındaki farkından kaynaklanmaktadır. Suriye ithalatının büyük çoğunluğunu Rusya'dan yapmaktadır. Rusya'yı Suudi Arabistan, Çin, Ukrayna ve İtalya takip etmektedir. İthalatında en önemli ürünleri, petrol ürünleri, makine ve ulaşım ekipmanları, gıda, canlı hayvan, metal ve metal ürünleri, kimyasallar ve fosfat oluşturmaktadır.

Suriye de Irak gibi genç bir nüfusa sahiptir. Nüfus artış oranı yüksek olan Suriye'nin nüfus artış hızının geçtiğimiz 5 yıl boyunca yıllık ortalama %2,2 düzeyinde seyretmiştir ve ülkenin altyapısı ve kaynakları üzerinde devamlı bir baskı oluşturmaktadır. Suriye'de Irak'tan farklı olarak mezhep ayrımı fazla değildir ve içeriğindeki etnik nüfus açısından da çoğunluğu Sünni Araplardan oluşmaktadır. Diğer unsurlar Türkmen ve Kürt etnik yapısı ağırlıklı olmak üzere diğer etnik yapılarda olanlar ülkenin hemen hemen %25'ini oluşturmaktadır. (Human Rights Council, 2011, s.: 6)

Sonuç olarak Suriye'de ekonomik gelişme özellikle diğer Arap Yarımadası ülkeleri ile karşılaştırılınca doğal rezervlerinin azlığı, nüfusunun eğitim düzeyinin düşüklüğü ve genç nüfus ağırlığı ile fakir ülkeler düzeyini aşamamıştır. Suriye ekonomisine ilişkin en son istatistikler 2009 yılına ait olup, 2009 yılında GSMH 54,3 milyar ABD Doları (satın alma paritesine göre 102.4 milyar ABD Doları), büyüme oranı % 4.6, işsizlik oranı % 8.1 (gerçek oranın % 15-20 arasında olduğu söylenmektedir) olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranı % 2.6, ihracat 12,3 milyar ABD Doları, ithalat ise 17 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. GSMH'nin % 65'i hizmetlerden, % 20'si tarım ve % 15'i sanayiden oluşmaktadır. (Butter, 2015, s.: 8)

Suriye'nin piyasa ekonomisine geç ilhak etmiş olması ülkenin Baas Partisi'nin başa geçtiği 1963 yılından 1980'lerin ikinci yarısına kadar sosyalist anlayışla yönetilmesi sonucudur ve ancak 2000'li yıllarda Esat rejimi sonrası piyasa ekonomisine geçiş başlamıştır. Halen üretim sektörleri içerisinde devlet kuruluşları ağırlıklı bir ülkedir.

2.2. ETNİK VE SOSYAL FARKLILIKLAR

Orta Doğu antik çağlardan beri sürekli istilalara uğramış ve çok sayıda etnik yapıya sahip milletleri barındıran bir coğrafyadır. Bu çeşitlilik hem coğrafyanın yerli halklarından ve hem de tarih boyunca bölgede yaşanan göçlerden kaynaklanmaktadır. Güçlü aile/kabile bağları olsa da bu geniş coğrafyada etnik yapıyı net bir şekilde belirleyen güçlü arayışlar hiçbir zaman oluşmamış din temel belirleyici faktör olmuştur. Özellikle İslam'ın coğrafyadaki etkinliği ve bu dinin Arapça ile yayılmış olması Arapça konuşan Ortadoğu halkları arasında müşterek bir bağın kurulmasına olanak sağlamıştır. Her zaman din ve onun oluşturduğu kültür "ulus" kavramının önünde durmuştur.

Yukarıda bahsedilen din ağırlıklı her konuda ortak noktada buluşma zannedilmemelidir. Şöyle ki İslamiyet'in ilk ortaya çıkışında ve o zamanlar için bile iç çatışmaların olması daha sonra aşiret ve aile etrafında toplanılan bir birliğin devamını getirmiş pek çok küçük güç birlikleri her zaman var olmuştur. Buradan anlaşılacağı üzere Batılı toplumların yaşadığı benzeri bir ulus devlet yapısı oluşmamıştır. Sadece Osmanlı döneminde bir bütün halinde yaşayabilen bu coğrafya daha önce ve sonrasında sürekli savaşların ve ayrılıkların bölgesi olmuştur. Özellikle Osmanlı'dan sonra Arap yarımadasında kurulan devletlerin bölgeyi ele geçiren Batılı devletlerin eliyle kurulduğu ve uzun süre sonunda bağımsızlığını kazandığı veya kısmen aldığı düşünülecek olursa doğal olmayan bu yapıların ne kadar sağlam olduğu tartışılır.

2.2.1. Irak Etnik ve Sosyal Yapısı

Irak 2015 yılı nüfus tahminlerine göre 37.056.169 kişilik bir nüfusa sahiptir. %97'si Müslüman olan halkın %75-80'i Arap ve kalan %20 diğer etnik gruplardan ağırlıklı olarak Kürt ve Türkmenlerden oluşmaktadır. (CIA The World Factbook, 2015, Web Page)

Irak nüfusunu oluşturan farklı etnik ve mezhepsel kimlikleri bir arada tutacak ortak bir idealin olmayışı menfaat ve dış odaklı müdahalelerin olduğu zamanlarda çatışma ortamının doğmasına yol açmıştır. Etnik ve mezhepsel olarak farklı grupların oluşturduğu toplumlarda ortak yaşama iradesini işlevsel hale getirebilmek, farklılıkları giderecek olan zamanla oluşan ortak amaç ve siyasal kültürdür. Irak Baas Partisinin uzun yıllar sadece Sünni Arap ideolojisine dayalı yönetimi diğer etnik gruplara karşı bir ortak payda yaratmaktan uzak kalmış sadece belirli bir kesime hizmet etmiştir.

Irak'taki toplumsal yapının bir diğer özelliği de, barındırdığı etnik ve dini grupların, nerdeyse keskin çizgilerle birbirinden ayrılmış bölgelerde yaşamalarıdır. Belli etnik gruplar belli bölgelerde birbiriyle fazla ilişkisi olmadan yaşarlar. Sünni Araplar ülkenin orta-batı kesiminde, Şii Araplar ülkenin güneyinde, Sünni Kürt gruplar ülkenin kuzey doğusunda, Türkmenler ağırlıklı olarak ülkenin orta kuzey bölgesi olan Musul-Kerkük uzanımında yaşamaktadır. Tabi savaşımlardan sonra bazı enerji kaynaklarının olduğu bölgeler için geçmişte yapılmış olan Araplaştırma ve Kürtleştirme politikaları sonrasında ve savaşlar esnasında oluşan göç hareketleri belirli noktaların özellikle Musul ve Kerkük'ün etnik yapısını bozmuştur. Resmi dilin 2004 yılında kabul edilen Anayasa ile ikiye çıkarılması ve tüm resmî yazışmaların hem Arapça hem de Kürtçe yapılmasının kabul edilmesi de bu ayrımın daha da derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Ülkedeki farklı etnik ve dini yapıları birleştirecek kurumsal yapıların olmayışı geçmişte ülke içinde huzursuzluklara ve isyanlara sebep olmuştur.

2.2.2. Suriye Etnik ve Sosyal Yapısı

Suriye halkı, kültürel olarak önemli ölçüde homojen olmakla birlikte etnik ve dini kimlik açısından büyük bir çeşitlilik sergilemektedir. 2004 yılı tahminlerine göre, Suriye nüfusu yaklaşık 18.016.874 kişidir.(World Bank, 2014) (Çatışmaların

başlamasının öncesinde 22 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.)(Uri, 2014, s.: 1) Nüfusun yaklaşık yüzde 75-80 kadarını Araplar oluşturur ve resmi dili Arapçadır. Arapların ardından ikinci unsur olarak Kürtler nüfusun yüzde sekizi kadarını ve Türkmenler ise yüzde 3 kadarını oluşturmakta ve diğer unsurlar olarak Çerkezler, Ermeniler, Süryaniler diğer kalan nüfusu oluşturmaktadırlar. Fransa işgali döneminde ayrılıkçı bir politika işlenerek azınlıkta kalan unsurlara yönetimde yer vermişler Baas iktidarı döneminde ise birleştirici bir politika uygulanmıştır.

Şu anki çatışma ortamı ekonomi kadar sosyal ve demografik yapıyı olumsuz yönde etkilemiştir. 2013'ün ilk çeyreğinde Suriyeli bir kişinin ömrü 7-9 sene kadar kısalmış ayrıca çatışmalar sonrasında göç etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyeli (yaklaşık 3-4 milyon civarında) nüfus yapısının da değişmesine yol açmıştır. Geride kalan nüfus fakirlik sınırı altında yaşam savaşı vermektedir. (Yaklaşık 3,6 milyon kişi aşırı fakirlik içerisindedir.) Bazı silahlı gruplara katılımlar güvenliğin sağlanmasını kısa süreli tesis etse de bu modern yaşamı getirememektedir. Ülkede yaşayan her 10 kişiden biri şu an yaşamamaktadır. (Socioeconomic Monitoring Report on Syria, 2014, s.: 6)

2.3. MEZHEPSEL AYRIM

İslamiyet'in yayılması ve tüm Orta Doğu'yu baştan etkileyen dönüşümü ve kendi içerisinde yaşadığı mücadelelerle mezhepsel ayrımı getirmiş, en başta Sünni ve Şii olmak üzere iki çeşit mezhebe ayırmıştır. Şiiiler daha önce Perslerin hakim olduğu topraklar olan İran, Güney Irak ve Yemen, Umman hilâlinde yayılarak etkin hale gelmiştir. (Fügen Berktaş, Emin Atasoy, 2007,s.: 35) Kendi içlerinde de farklı görüşlere uygun ayrıma giden bu iki mezhep İslamiyet'in iki ana kolu olarak günümüzde yaşamaktadır.

Sünni mezhepler başlıca beş tanedir; Hanefilik (Orta Asya ülkeleri ağırlıklı), Şafilik (Mısır, Somali, Yemen ve Uzak Doğu ağırlıklı), Malikilik (Kuzey ve Batı Afrika ağırlıklı), Hanbelilik (Arap Yarımadası ağırlıklı), Zahiriyye, Vahhabilik-Seleffiye (Suudi Arabistan ağırlıklı). (Demir H. , 2014, s.: 1)

Şii(Şia) mezhebi temel olarak şu kadar kola ayrılır demek zordur zira pek çok kaynakta farklı bir sıralanış ve inanınin kategorize edilmesiyle karşılaşılır. Dokuz

başlık olarak sıralayacak olursak sırasıyla Sebiyye, Gurabiyye, Keysaniyye, Zeydiyye (Yemen ağırlıklı), İmamiye (İran, Irak, Pakistan ağırlıklı) ve İmamiye (kendi altında iki kısma ayrılmıştır (İsnâaşeriyye-Irak ağırlıklı, İsmailiyye-Hindistan,Pakistan ağırlıklı)), Hakimiye, Dürziler (Suriye ağırlıklı) ve Nusayriye sayılabilir. (Wikishia.net)

Çaldıran Savaşı ile Şii mezhebinin Anadolu'ya yayılmasının önü kapandığından bahsetmiştim. İran bu savaştan sonra elbette hemen kendine gelememiş ve kendi iç dinamikleriyle uzun bir süre uğraşmak zorunda kalmıştır. Tek kazancı Moğollar tarafından ele geçirildikten sonra Abbasilere yapılan yıkımın kendisine yapılmamış olmasıdır. Diğer yüzyıllarda sürekli Kuzey ve Güneyden tehditlere açık bir şekilde olduğundan Orta Doğu'da ağırlığını hissettirememiştir. İran İslam Devrimi sonucunda Muhammed Rıza Pehlevi liderliğindeki bir anayasal monarşiden, Ayetullah Ruhullah Humeyni yönetiminde İslam hukuku ve Şif mezhebi görüşlerini esas alan bir şeriat cumhuriyeti kurulmuştur. Bu sayede kendisine baskı unsuru teşkil eden İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden kurtulmuş ve ayrıca soğuk savaş öncesi kuzey topraklarını da işgal eden Ruslara/Sovyetlere de bağımsızlık mesajını vermiştir. Şah İsmail'den sonra belki de etkisini en çok hissettirdiği dönem şu an içinde yaşadığımız dönemdir. Fakat ne yazık ki halkının sahip olmak istediği ve bu nedenle başlatılan devrim hareketinin sonucunda demokrasi değil başka bir teokratik dönem başlamıştır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi İran'ın bölge üzerinde mezhep ayrımı üzerinden bir baskısı ve beklentisi her zaman vardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de mezheplerin birleştirici unsur olarak görülmesi ve birlikte hareket etme potansiyelini topluluklara yüklemesi sebebiyle Irak ve Suriye'de meydana gelen toplumsal hareketlerin nedenleri açısından önem arz etmektedir.

2.3.1. Irak'ın Mezhep Yapısı

Irak içerisinde mezhepsel ayrımın en çok hissedildiği bölgelerden birisidir. Yemen ile aynı olarak değerlendirilebilecek bir mezhep yapısı vardır. Özellikle dış müdahaleler sonucu içerisinde bulunan bu ayrılık ve farklılık arz eden topluluklar birbirleri ile çok rahat bir şekilde mücadeleye girebilmektedir. Bunun ana nedenini daha önce belirttiğimiz ortak noktada birleşme duygusunun eksikliği olarak belirtmiştim. Yönetimi elinde bulunduran Irak'taki farklı gruplar

diğer gruplara baskı uygulamaktan çekinmeden kendi menfaatleri doğrultusunda ülke kaynaklarını kullanmaktadır. Ayrıca kendi gruplarının lehine göç ettirme, yasal düzenleme yapma, istedikleri bölgelerin demografik yapısını değiştirmeye yönelik ortak bir değerden çok kendi grubunu ve topluluğunu korumaya ve geliştirmeye yönelik uygulamalardan bulduklarını görmekteyiz.

Irak-İran Savaşı sonrası ve Amerika Birleşik Devletleri müdahalesinin ardından İran'ın bölgede etkinliğini iyice arttırması ile Sünni ve Şii mezhepsel ayrımının birbirleri ile çatışması hız kazanmıştır.

Son dönemde IŞİD'e karşı Irak Ulusal Ordusu tarafından yapılan operasyonlarda paralı Şii milisler ve İran ordusunda görevli generaller de (Kasım Süleymani'nin Tikrit'e Irak ordusu ve Şii milislerle girmesi) harekâta katılarak İran'ın açık desteğini göstermişlerdir. Bu bile Irak yönetiminde şu an hangi mezhep ağırlıklı grubun (Şii) bulunduğu bir göstergesidir. Bir ülkenin idari yapısı yine kendi ülkesi içerisinde bir dış ülkeden temin ettiği destekle operasyon yapıyorsa bu o idari yapının ülkenin tamamını temsil ettiğini mi? Yoksa sadece bir grubun menfaat ve amaçlarını gerçekleştirmek için hareket ettiğini mi? Göstermektedir sorusunun cevabını herhalde herkes verebilir. Zamanında Osmanlı Padişahı II. Mahmud kendisine başkaldıran Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya karşı İngiltere ve Fransa'dan yardım alması ile aynı karakterde görülen bu olayda Irak'ın kurulduğu suni olarak bir araya getirilen bir topluluk olduğu gerçeği yatmaktadır. Bu suniliği kaldırmaya yönelik ortak millî birlik ruhu oluşmuştur. Fakat daha çok bürokratik alanda hizmet eden devlet görevlileri arasında vardır. Kerkük ve Musul'da yaşayan Türkmenlerin arzuladığı gibi birleşik Irak'ın yaratılması her kesimin kendisinin ordusunun yaratılmasını değil birleşik güvenliğin ortak paydaların birleştirilmesine bağlı olmalıdır.

Irak içerisinde sahip olduğu mezhep yapısı ile çevre ülkeleri ile sürekli ilişki içerisinde olmuştur. Irak içerisindeki 40ort he40in, Suriye'deki Sünni-Arap Milliyetçisi Baas Partisi ile güneyindeki Şii Arapların İran, Umman, Yemen ile; kuzeyindeki Sünni Kürt grupların Türkiye ve yine Suriye ile; ülkenin orta ve kuzey kesiminde yaşayan Türkmen unsurların Türkiye ile ilişkileri hep canlı olmuştur.

Yukarıdaki ilişkilerin bir yansıması olarak iç bütünlüğü sağlayamayan Irak ne kadar ilginçtir ki Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz işgaline karşı Şii ve Sünni grupların da birleşmesine tanık olmuştur. Bu birlikteliği günümüzde Amerika Birleşik Devletleri işgalinden sonra askerlerini geri çektiği 15 Aralık 2011 yılından bugüne göremedik. Tam tersine bir ayımla bu dış ilişkileri kullanan gruplar kendi amaç ve istekleri doğrultusunda ülke toprakları üzerinde hak iddia etmeye başlamışlardır.

Bu iki mezhebe mensup Arap topluluğunun ayırımına ve tekrar bir araya gelme potansiyelinin azalmasına kırk yılı aşkın Saddam Rejimi esnasında Şiilerin ve Kürt grupların düşman olarak seçilmesi kemikleşmiş bir sorunu oluşturması birinci sebeptir. İkinci olarak Amerika işgali boyunca geçen dokuz yıllık sürede yönetimin başına getirilen Amerikan uydusu Irak yönetimi bilinçli olarak işgal esnasında Amerikan Kuvvetleri'ne yardım eden kesimden seçilmiştir. Ayrıca bu kesimin yanlı Şii politikalarının sonucu oluşan ayrılıkçı siyaset ve karşıt tepkiyi gösteren Sünni grubun ülkenin güneyinde yaptığı şiddet olayları ile birlikte halk içerisindeki ayrışma hız kazanmıştır.

Sonuç olarak Irak'ın mezhep yapısı, ülkenin kaosa sürüklenmesinin belki de en önemli alt yapısının gelişen olaylarla birlikte görünen gerçeği olmuştur.

2.3.2. Suriye'nin Mezhep Yapısı

Suriye'de Şii nüfusa ilişkin farklı rakamlar mevcut olmakla birlikte genelde yüzde 12 ile yüzde 15 arasında değişmektedir. Sünnilerin nüfusa oranı ise yüzde 65 ile yüzde 70 arasındadır. Diğer azınlıkların da nüfusa oranı yüzde 15-20 civarındadır.(The World Factbook, 2016, Web Page) Alevilerin çoğu, Lazkiye ve Hama ile Humus kırsalının bazı köylerinde yaşamaktadır. Son 50 yıl boyunca ve özellikle Esad ailesi ve çevresine mensup kişiler (Şii) ordu, polis ve devlet dairelerinde iş buldukları Şam'a göç etmiştir.

Suriye'de yukarıda belirttiğim Sünni mezheplerin dördüne de inanan topluluklar vardır. Şii mezhebinde ise genel olarak İsmaililik, Nusayrilik ve Dürzilik kollarına inananlar yaşamaktadır.

Ayrıca Suriye'de Irak'ın aksine bir Hıristiyan, Yahudi ve Yezidi topluluğu yaşamaktadır. Hıristiyan topluluk genel olarak iki kola ayrılarak hem Ortodoks

hem de Katolik kiliselerine sahiptir. Yahudiler ise Suriye’de bir etnik grup olmaktan çok dini bir cemaat olarak kabul edilmektedirler. Yezidiler ise kendilerine kapalı bir inanç sistemine sahip topluluktur.

Suriye günümüzde açıkça mezhepsel boyutlu, karmaşık bir iç savaş içerisine girmiştir. Esad Rejiminin mezhepler arası bir güç dengesi yaratma girişimiyle Sünnileri, Cumhurbaşkanlığı hariç resmi makamların ve bakanlıkların çoğuna dâhil ettiğini, Şii’leri ise ordu ve güvenlik birimlerindeki hassas makamlara görevlendirdiğini savunanlar olmasına rağmen Suriye’nin yolsuzlukların ve kayırmacılığın yüksek oranda gözlemlendiği bir yönetim yapısına sahip olduğunu görmekteyiz.

Yönetimin mezhep ayrılığına dikkat etmesi ve Baas Arap milliyetçiliğine dayalı yönetim biçimini seçmesinin ana sebebi olan mezhepleşmeden dolayı ayırım korkusu geçmişe dayanır. Fransız Mandası zamanında Fransızların bir Şii, bir de Dürzi devleti kurmasının sonucunda yaşananları bir daha yaşamamak için kullanılan bu rejim deneyimi sosyalist ve laik altyapıya dayanmaktadır. Fakat işleyişinde biraz önce de değindiğimiz gibi rüşvet ve adam kayırmacadan kurtulamayan yönetim halkın mutluluğunu sağlayamamış ayrıca ekonomik olarak Orta Doğu’nun fakir ülkesi olmaktan kurtulamamıştır. Mezheplerin aldığı pay içerisinde Sünniler, nüfus olarak çoğunluğu oluşturmaktadırlar ve dolayısıyla Şam, Halep ve diğer bölgelerde ülke ekonomisinin hâkimi konumundadırlar.

III. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE ORTA DOĞU VE YENİ AKTÖRLER – İŞİD

Orta Doğu Bölgesi, tarih boyunca dünya hegemonyasını amaçlayan tüm büyük güçlerin ilgi odağı olagelmıştır. Bunda, bölgenin merkezi bir konumda olması, stratejik önemi ve doğal kaynaklarının etkisi belirleyici olmuştur. Orta Doğu Arap toplumlarının tarihini doğrudan belirleyen bu güçlerin her biri bölgede, etkileri günümüze kadar gelen derin izler bırakmışlardır. Gerek bu dış aktörlerin, gerekse de Orta Doğu Arap toplumlarının kendi iç dinamiklerinin etkisiyle, bağımsızlıklarını kazanan Arap devletlerinde, derecesi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genel anlamda otoriter rejimler ortaya çıkmıştır.

Osmanlı himayesinden sonra sömürge yönetimlerin bu toplumlarda, kendi toplumlarına benzer bir biçimde kurmaya çalıştıkları Batı tarzı kurumlar (parlamentar gelenek, çoğulcu demokrasi, ...v.s.) gelişmemiştir ve bölge toplumlarınca, sömürge yönetimleriyle özdeşleştirildiğinden, kısa ömürlü olmuşlardır. Ayrıca ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, zengin petrol kaynaklarının varlığı olsa da bu kaynak sadece belirli kesimler tarafından kontrol edilmiştir ve zenginliğinden yararlanılmıştır. Rantiyeci devletin ortaya çıkmasına imkân tanıyıp, belli ölçülerde devletin halk tarafından meşru sayılmasına yol açmıştır ve aynı zamanda karşıt bir biçimde siyasi katılımın varlığının kısıtlılığına yol açmasıyla da, bölgedeki otoriter rejimleri desteklemektedir.

3.1. IRAK

Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğindeki koalisyon güçleri tarafından Irak'ın 20 Mart 2003 tarihinde işgaliyle başlayan süreç, Irak'ta ve Ortadoğu'da etkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Kısa sürede biten savaş neticesinde Baas rejimi yıkılmış ve Irak'ta Saddam Hüseyin ve Baas sonrası yeni bir dönem başlamıştır. Irak'ın işgali ABD için ilk bakışta bir 'rejim değişikliği' gibi görünmüştür. Fakat sonrasında gelişen olaylar ve bitmeyen isyanlar her bakımdan masraflı bir işgal ve zorlu bir devlet inşası sürecine dönüşmüştür. Yapılan hatalar ve öngörülemeyen faktörler nedeniyle, Saddam Hüseyin'i devirmek için kolay tarafı olmuştur. İşgal sonrası istikrarı sağlamak ve siyasi yapılanmayı sürdürmek ise

en karmaşık ve zor kısım haline gelmiştir. Savaşın hemen ertesinde Irak'ta devlet mekanizması çökmüş ve muazzam bir iktidar boşluğu doğmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Başkanı George W. Bush'un büyük sıcak çatışmanın bittiğini ilan ettiği 01 Mayıs 2003 tarihinden bugüne kadar yaşanan gelişmeler, Irak halkı, bölge ülkeleri ve Türkiye açısından işgal sonrası Irak'ta zorlu bir döneme girildiğini göstermiştir. Irak'taki gelişmeler, öngörülen ve öngörülemez pek çok faktör nedeniyle, bölgenin geleceği açısından farklı sonuçlar doğurmuş yeni tehdit ve çözülemez sorunları beraberinde sürüklemiştir.

Irak'ın nüfus ve sosyal yapısı itibarıyla adeta Ortadoğu'nun bir minyatürü olduğu daha önce de belirtilmişti. Bu durum Irak'taki sorunların tüm "Ortadoğu Sorunu" olmasını gerçekleştirmektedir. Komşu ülkelerdeki etnik ve dini gruplarla irtibatlı grupların Irak'ın iç siyasetinde kendi amaç ve menfaatlerine uygun hareketi ayırımı arttırmaktan başka herhangi bir işe yaramamıştır. Kuzey Irak'taki Kürtlerin, Suriye, Türkiye ve İran'daki Kürtlerle; Şii Arapların, İran, Kuveyt, Bahreyn ve Suudi Arabistan'daki Arap ve Arap olmayan Şiiilerle; Sünni Arapların, Suriye ve Ürdün'deki Arap Sünnilerle ve Arap dünyasındaki İslamî akımlarla ve nihayet Türkmenlerin Türkiye'yle ilişkileri mevcuttur ve bu ilişkilerin ortak noktasının Irak bütünlüğü olmadan kendi siyasetlerini sürdürmeleri sadece kendilerine zarar verecektir. Bu konuda en iyi örnek Türkmen cephesinde görünmekte ve Irak'ın bütünlüğü konusunda belki de en büyük destek bu kesim tarafından yapılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri 2004 yılında ülkedeki isyan hareketini bitiremeyeceğini acı bir şekilde anlamıştır. Bunun ardından Sünni Arapların 2005 Ocak ayında yapılan seçimi boykot etmeleri sonucunda ABD'nin istemediği bir tablo ortaya çıkmaya başlamıştır. İşgal sonrası dönemde Şii Araplar ve Kürtlere dayanan ABD, hem Irak'taki iç ayaklanmalar, istikrarın sağlanamaması ve parçalanmışlığın artması hem de dış etkenlerden Şii iktidarı ile İran ilişkisi, bölge ülkelerinin de Kürt devleti konusunda artan hassasiyeti gibi nedenlerle bu iki ana gruba aşırı derecede bağımlı olma durumu sorun olmaya başlamıştır.

Bu sorunların başında Amerika Birleşik Devletleri'nin işgal sonrası yaptığı iki büyük hata rol almıştır. Bunlar Irak Ordusu'nun tamamı ile fes edilmesi ve yeni kurulacak Irak yönetiminde Baas Partisinin saf dışı bırakılmasıdır. İlk hataları ülkede güvenlik sorununu doğurmuş ikinci hataları ise ülkenin ehil bürokratik kesiminin saf dışı kalmasına vesile olarak devlet mekanizmalarının tamamı ile durmasını sağlamıştır.

Sonuçta 2005 yılı seçimlerini boykot eden eski yönetimde söz sahibi ve ülkenin önemli bir iç dinamiği olan Sünni Arap kesimi kendi temsiliyetini legal bir şekilde ülke yönetiminde bulamamış üstelik başı boş bırakılan eski Irak askerleri ki sayısı 250.000 civarındadır zaten savaş sonrası bir Irak'ta başı boş bir şekilde sistem dışı bırakılarak büyük bir gücün belki de radikalleşmesine zemin hazırlanmıştır. (Kaplan, 2007, Web Page)

Bütün bu gelişmelerin sonrasında Anbar Vilayeti'nin Irak'lı güçler için artık tamamen kaybedilmiş olduğu Eylül 2006 ayında Amerikalı yetkililerce açıklanmıştır.2007 yılında Irak'ta tam olarak 132.000'i Amerikalı olmak üzere 145.000 koalisyon askeri gücünün görev yaptığı bilinmektedir. (William, 2007, s.: 1)

Daha önce terörün olmadığı vilayetlerde pek çok hoşnutsuz insanın meydana geldiği görülmektedir. Bu durumun Amerikan işgali esnasında 100.000 kişinin öldüğü yaklaşık 500.000 kişinin kalıcı bedensel zarar gördüğü düşünülecek olursa bu kişilerin akrabaları ve eski askerlerin çoğunlukta oluştuğunu tahmin edilebilmektedir. (William, 2007, s.: 3)

Amerikan Kuvvetleri'nin Irak içerisinde güvenliği sağlayamaması sonucunda 2004 yılında Irak Silahlı Kuvvetleri'ni yeniden kurmak üzere harekete geçmesi tam bir başarısızlıkla sonuçlanmış ve güvenlikte istediği başarıyı yakalayamamıştır.

Bu durumda Amerikan ve İngiliz hükümetlerinin baktığı asıl unsur nedir sorusunun cevabı, tabi ki bölgedeki petrol üretimidir. Bu iki ülkenin söz konusu durumda ele aldığı esas husus: bir petrol sahası üzerinde hangi bayrağın dalgalandığı can alıcı nokta değildir. Önemli olan şey petrolün akması ve fiyatın kabul edilebilir olmasıdır.

Bütün bu çatışma ortamı Irak halkını bir sosyal bağdaşmazlığa sürükleyerek tıpkı Afganistan örneğinde olduğu gibi bölgesel savaş güçlerinin (İŞİD) doğmasına yol açmıştır.

Ülkedeki isyanın Amerikan istilasının ilk günlerinden beri devam ettiği göz önüne alınacak olursa bu durumda zaten bölgede olan silahlı grupların birleşerek İŞİD'i oluşturduğunu söyleyebiliriz. Daha önce Amerikan yetkililerin tahmini olarak 50 kadar silahlı grubun oluşturduğu 20.000 kadar silahlı milisin şu an İŞİD kuvvetleri sayısına hemen hemen denk düşmesi bu konuyu biraz daha iyi açıklamaktadır. Ayrıca bölge şehirler içerisinde Musul'un İŞİD tarafından işgali sonrası Türkiye'ye sığınan mültecilerin anlattıklarından bölgeye dışarıdan çok büyük güç gelmesinin ötesinde zaten orada var olan kimselerin İŞİD'e bağlılıklarını ilan etmeleriyle oluşturulan grupları teyit etmişlerdir. (Stanford University, 2016, Web Page)

Önemli olan sadece fiili kayıplar değil "Ulusal Kurtuluş Savaşlarının" bize öğrettiği şey, kalanların zalimleştigidir.

3.2. SURİYE

Suriye'de son 4 yıl içerisinde Esad Rejimi ve karşıtlarının yapmış olduğu mücadeleler esnasında 200 bini aşkın kişi yaşamını yitirmiş ve en az bir o kadarı yaralanmıştır. Milyonlar yaşadıkları şehirleri terk etmiş, vahşi savaş suçları işlenerek ve ülke radikal grupların sığınacak limanı olmuştur.

Olayların başlangıcını sıralayacak olursak Arap Baharı sonrası Deraa şehrinde 6 Mart 2011 günü duvara "Halk rejimi devirmek istiyor" yazan 15 öğrenci tutuklanmış ve evlerine vücutlarına işkence izleri ile dönmüşlerdir. Çocukların hikâyesi diğer şehirlere yayılırken 15 Mart'ta ilk "öfke Cuması" gerçekleşmiş ve Deraa'da halk sokağa çıkarak ve rejime karşı ilk kitlesel eylemi düzenlemiştir. (Sterling, 2012, CNN Web Page) Bu tarih, Suriye'deki olayların başlangıcı olarak kabul edilir. 23 Mart'a kadar gösterilerde 100'e yakın kişi öldürülmüştür. Ayaklanma Hama, Humus, Lazikiye, Kamışlı, Deyr ez-Zor şehirlerine yayılırken Esad protestoların dış mihrakların işi olduğunu söylemektedir. Mart ayında protestoların önünü kesmek için zorunlu askerliğin süresi azaltılmış, maaşlar yükselmiş, siyasi tutsaklar serbest bırakılmış ve başkanın kabinesi istifa etmiştir.

Haziran ayına gelindiğinde mücadelenin silahlı kanadı toparlanmaya başladı. 2 Haziran tarihinde Antalya'da buluşan Suriyeli 300 muhalif "Suriye'de Değişim Konferansı" gerçekleştirmiştir.(CNN News, 2011, Web Page) Konferans sonucunda 31 kişiden oluşan bir komite kurulmuştur. Temmuz ayında ise Suriye ordusuna mensup ve kasabaları korumak için örgütlenen kitle Riyad el-Esad liderliğinde, Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) kurduğunu açıklamıştır.

Ağustos ayında PYD terör örgütü ve diğer Kürt gruplar Esad ülkenin kuzey bölgelerden çekildikçe kontrolü ele geçirdiler. 2013'te rejim varil bombaları ve hava operasyonları ile birçok sivilin ölmesine neden olurken El Nusra ve IŞİD güçlenmeye devam etmiştir. Irak'ta büyük boşluk bulamayan IŞİD Suriye'de bu boşluğu yakalayarak Nisan ayında Ebu Bekir Bağdadi liderliğinde Suriye'deki varlığını ilan etmiştir.

Beşinci yılında Suriye çatışmaları Rusya'nın Esad Rejimine destek amacıyla bölgeye gelmesi ve Türkiye ile yaşanan krizlerden sonra daha da karmaşık bir hal almıştır. İran-Rusya ve Esad desteği oluşmuş görünmekte ve buna karşın PYD terör örgütünün de bu gruba kayması gündemdedir.

Rusya bu bölgeye müdahale ederek;

- Küresel güçler dengesi içerisindeki rolünü genişletmiş,
- Bölgesel anlamda siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlarını korumuş,
- Amerika Birleşik Devletleri, İran, Irak, Mısır, İsrail, Hizbullah, Suriye Hükümeti ve Suriye Muhalifleri gibi birçok kuvvetin ve unsurun bulunduğu son derece karışık ve karmaşık bir ortamda müdahale edebilme yeteneğinin tüm dünyaya gösterilebilmesini ispatlamıştır.

Bir başka açıdan Rusya'nın bölgeye müdahalesi kendisi için yeni riskler de yaratmıştır. Başlıca riskleri;

- Türkiye ve Suudi Arabistan ile ilişkilerin kötüleşmesi,
- Rus vatandaşlarının radikal örgütlere katılabilmek ihtimali,
- Terörist yapılanmanın Rus topraklarında da hayat bulma şansı,
- Terör eylemlerinin Rusya'da gerçekleşme olasılığı.
- Müslüman nüfusunun büyük çoğunluğu Sünni olan Rusya'da (16 milyondan fazla) hava saldırılarının IŞİD üzerinde gerçekleştirilmesi

ve Suriye rejimi ile Hizbullah işbirliğinin hoşnutsuzluk yaratma olasılığı.

ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri, IŞİD'e yönelik hemen hemen her gün hava operasyonu düzenlerken, Suriye kendi içerisinde, rejim güçleri ile muhalifler, IŞİD ile PKK terör örgütünün Suriye kolu PYD terör örgütü arasında şiddetli çatışmalara sahne olmaktadır. Suriye Devlet Başkanı Esad'a bağlı güçlerle muhalifler arasındaki çatışmalar, Şam ve Halep'te yoğunlaşırken, Esad destekli PYD terör örgütü güçleri ile terör örgütü IŞİD, Haseke ve Rakka'da çatışmalarına devam etmekte ve tüm bu çatışmalara Rusya'dan hava desteği sağlanmakta ve bazı gruplara silah verilmektedir. Ayrıca muhaliflere karşı saldırı düzenlenmekte ve Rusya başı çeken grubun daha da güçlendiği görülmektedir.

Bölgeye müdahale eden Amerika Birleşik Devletleri'nin terörizm ile mücadele stratejisinin herhangi bir toprak parçası kontrol etme, faaliyet alanındaki devletlerin politikalarını belirleme gibi öncelik ve sınırları olmayan El Kaide gibi örgütlerle mücadelede başarılı olduğu görülmektedir. Fakat bu politikalar; “de facto” diplomatik temsil özelliği olan idari ve askeri yapılanmaya sahip örgütlerle, benzer şekilde IŞİD gibi devletleşme iddiasında, toprak parçası kontrolünü esas almış, iç savaş ortamında birbirlerine ile de savaşan yapılarla mücadelede başarılı olamamıştır. Bu bize terörist kavramından korkulması gereken durumun aslında bu tür grupların tek başına bulunması olmadığı bu grupların katılımlar la büyümesini ve ayaklanma ile kendi bölgelerinde sözde devlete dönüşme potansiyelleridir. Nihayet hedeflerine ulaşamazlar dahi mevcut zayıf devletleri kargaşaya sürüklenme potansiyeline sahip olabilmektedirler. Bu sebeple mevcutta uygulanan terörizm karşıtı politikaların yetersiz kaldığını görmekteyiz. Bizzat uluslararası güç müdahalesi yerine kendilerine partner olarak belirledikleri gruplara yapılan silah yardımları sadece çatışmaların şiddetini arttıracaktır. Çatışmalar şiddetlendikçe bölgedeki sivil kayıplar artacak ve kalanların bu tür örgütlere katılımı hızlanacaktır.

Uluslararası müdahale planlamasında Amerika Birleşik Devletleri'nin daha önce rol aldığı fakat öncü olarak Fransa'nın kullanıldığı Libya örneğindeki gibi yanlış politika izleyebileceği gerçeği özellikle petrol kaynakları açısından zengin bu bölgede olası görünmektedir. “Taraf tutma” alışkanlığının bu bölgede tüm aktörler arasında kaldırılması ve topyekün bir uzlaşma ile bölgeye

gerçekleştirilebilecek müdahale belki uygulanabilirse kesin bir çözüm olarak görünmektedir. Tabi mevcut dünya güç dengesindeki anlaşmazlık durumu menfaat birliği olmadan gerçekleşmeyeceğinden sadece kâğıt üzerinde uygulanabilir durmaktadır. Daha önceden Bosna örneğinde işe yarayan bu olası müdahale maalesef petrol kaynaklarının paylaşılabilmesi gerçeğine takılacaktır.

Ayrıca bölge ile ilgilenen ülkelerin karşılaşacağı risklerin analizini yapılacak olursa:

- Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Avrupa'nın son 70 yıldır kritik önemde olan işbirliğini zayıflaması ve Orta Doğu krizlerinin müdahale yerine büyümeye terk edilmesi riski,
- Sığınmacı krizi ve terör tehdidi sebebiyle Avrupa'nın sınırlarını kapatması ve Birliğine kuruluş ilkelerine meydan okuması riski,
- Yeni kaynak dağılımı sonrasında Çin'in dünya sahnesine öncü ve etkili bir güç olarak çıkması ve uluslararası aktörlerin bu gelişmeye nasıl yanıt vereceğini bilmemesi riski,
- IŞİD ve bunun gibi terör örgütlerinin bölgede uzun süreli ve kalıcı güvenlik boşlukların doldurarak Orta Doğu'yu istikrarının uzun zaman sağlanamaması,
- Suudi Arabistan'ın çevresindeki istikrarsız ortam neticesinde daha saldırgan bir tutum taşınması riski,
- Yüksek teknolojinin gelecekte öneminin artarak devlet, idari otorite dışı aktörler tarafından kullanılması ve bu sistemi kullanan yaşadığı örgütlerle nasıl baş edileceğinin henüz tespit edilememiş olması riski,
- Bölgede mevcut otoriter yönetimlerin başındaki liderlerin ne yapacağını kestirilememesi riski ile karşılaşabileceğimizi söyleyebiliriz.

3.3. İŞİD (İRAK ŞAM İSLAM DEVLETİ)

Bu kısma kadar sahadaki gerçekler göz önüne alınacak olursa Irak ve Suriye’de neden bu çeşit bir örgütün çıktığı sanırım kimse için sürpriz olmayacaktır. Her güç kendi karşıtlığını üretmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin bu gerçeğin dışında ve kendinden emin davranışları ve Osmanlı Devleti’nin elinden Irak topraklarını alan İngiltere’nin yaptığı hataların aynısını tekrarlaması sonucunda toplumsal dönüşümün tüm ülkeye yayılmasına zemin hazırlamıştır.

Öncelikle örgütün kurucu ismi El-Zerkavi’nin kim olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Sonra örgütün kuruluşu ve gelişim aşamalarının incelemesi yapılacaktır. Örgütün işleyiş biçimi, finansal kaynakları ve askeri stratejisi kapsamında incelenecektir. Sonuç olarak örgütün vücudunu biçimlendiren etmenler ortaya konarak karşıımızdaki terör sorununun portresinin oluşturulmasına çalışılacaktır.

3.3.1. Örgütün Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Her örgüt gibi İŞİD de kuruluş aşamasından önce küçük bir grup tarafından oluşturulmuştur. Öncelikle bu grubun başında Ebu Musab el-Zerkavi (Ahmad Fadheel Nazaal al-Khalaylah/Abu Musab al-Zarqawi) ’yi görmekteyiz. (Gürler, Özdemir, 2014, s.: 113)

Ekim 1966 yılında Zarka, Ürdün’de dünyaya gelen Zerkavi büyük bir ailenin üyesidir. Aile, krallık ailesi Hashemit’lere yakınlığı ile bilinen büyük bir aşiret olan Ürdünlü Bani Hassan aşiretine dâhildir. Al-Ma’ssoum gecekondu mahallesinde büyüyen Zerkavi zor bir çocukluk dönemi geçirmiştir. (Studies, 2006, s.: 1) Babası yerel bir aşiret reisidir ve ordudan emekli olmuştur. Babasının 1984 yılında ölümünden sonra 6 kızı ve 4 oğlu ve bir emekli aylığı ile birlikte kalan annesinin bu durumu Zerkavi’yi olumsuz etkilemiştir. O yıllarda 17 yaşında olan Zerkavi uyuşturucu ve alkol kullanımına başlamıştır ve basit suçlu olarak adlandırılabilir yıllar geçirmiştir. Çok geçmeden otorite tarafından uyuşturucu bulundurma ve cinsel saldırı suçlarından cezaya çarptırılan Zerkavi bu suçları dolayısıyla şehrin kanunsuz ve kontrolsüz kısmı olan Filistin’li mültecilerin kampında bulunmak durumunda kalmış ve burada aşırı Cihadi ve Selefi akımın etkisinde kalarak içki ve uyuşturucuyu bırakmıştır. (Gambill, 2004, s.: 1) Belediyeye bağlı bir mezarlıkta işe başlayan Zerkavi anne tarafından bir

kuzeni ile de evlenmiştir. Silah bulundurmaktan ve kötü şöhreti olan Ürdün'lü Issam Muhammad Tahir al-Barqawi tarafından 1992 yılında kurulan Bayat al-Imam Örgütü'nün bir üyesi olmaktan dolayı ve bunun yanında 1993 yılında başarısız olan yerel tiyatroya düzenlenmek istenen bombalı intihar saldırısının planlayıcısı olarak (Kirdar, 2011, s.: 2) çarptırıldığı 15 senelik cezasının 5 senelik süresini Ürdün'deki al-Sawwaqa Hapishane'sinde 1993 yılı ve 1999 yılları arasında yatarak tahliye olmuştur.

Hapishane döneminde kendisini daha çok İslam ilmi konusunda yetiştirmeye çalışmış ve bazı fetvalar yayınlamıştır. Bu yıllarında gelecekte daha da aktif rol alacağı bir döneme kendini hazırlamış ve planlarını oluşturmuştur.

3.3.1.1. Örgütün Ortaya Çıkışı ve Afganistan Dönemi (1999-2003)

Hapishane yıllarının ardından Zerkavi o zamanlarda Londra'da bulunan Abu Qatada al-Filistin'den bir "tazkiyya" (referans mektubu) ile Kandahar bölgesine gitmiştir. Usame bin Ladin'den beklediği karşılığı görmese de El-Kaide'nin liderleri ile bağlantı kurmuştur ve bir eğitim kampı kurmak için kendisine finans sağlamıştır. Zerkavi sağladığı finansmanı Afganistan'ın Herat bölgesinde kendine yeni bir örgüt olan "Jund al-Sham"ı kurmak için kullanmış ve birkaç ay içerisinde örgütün adı Tevhid ve Cihat Örgütü (TCÖ) (Jama'at al-Tawhid wa al-Jihad (JTWJ)) olarak değişmiştir. (Lister, 2014, s.: 7)

Herat kampı Zerkavi için bir dönüm noktası olmuştur. Kendi takipçilerine karşı sorumluluk üstlenerek bir savaş planı yapmasının başlangıcıdır. Kendisini "Şam'ın Emiri" adı ile tanımlayan Zerkavi Afganistan'da her ne kadar Taliban ve bin-Ladin ile birlikte savaşsa da bin-Ladin ile ilişkileri beklediği düzeyde gerçekleşmemiştir. (Weaver, 2006, s.: 2) Temel olarak Filistin, Ürdün ve Suriyeli İslamcı militanlardan oluşan TCÖ Aralık 1999 yılında Amman'daki Radisson Otel ve en az iki tane daha önemli turistik bölgeye saldırı planları sonucunda hızlı bir şekilde uluslararası alanda tanınmıştır. Bu "Milenyum Planları"ni Ürdün Genel İstihbarat Birimi'nin açığa çıkarmasından sonra TCÖ 11 Eylül saldırıları ve ABD önderliğindeki Afganistan'ın işgaline kadar yeraltına çekilmiştir. Zerkavi'nin TCÖ güçleri Taliban ve El-Kaide'nin saflarında Afganistan'da savaştıktan sonra Aralık 2001'de ABD'nin Afganistan'a saldırmasından ve Kabil işgalinden sonra İran'a kaçmıştır. Zerkavi'nin takipçileri İran'daki Hizb-e İslami

Gulbuddin'e bağılı kişiler tarafından barınacak yer ve yardım almışlardır. Bundan kısa bir süre sonra Zerkavi ve çevresi Ansar al-İslam yardımıyla Kuzey Irak'a geçmişlerdir.

3.3.1.2. Irak'ta Yapılanma Dönemi

Mart 2003 yılında ABD güçlerinin Irak'ı işgal ettiği süre zarfında Zerkavi Kürt bölgesel yönetimindeki Süleymaniye'nin içindeki Biyara'da küçük bir TCÖ üssü kurmuştur. Aynı zamanda bu üs ABD'nin Irak harekâtı esnasında hava saldırılarında da bombalanmıştır. Bu olay Zerkavi'nin çatışmaya girişinin ve silahlı örgütünün ilk kanıtı olmuştur.

TCÖ üç önemli saldırı ile Ağustos 2003'de stratejik amaçlarını ortaya koymuştur. 07 Ağustos'ta TCÖ bir bombalı araç saldırısı gerçekleştirmiştir (örgütün ilk eylemi). Bu saldırı Bağdat'taki Ürdün Elçiliği'nin önünde gerçekleşmiştir ve 17 kişi ölmüştür. 19 Ağustos'ta BM Yardımcı Temsilciliği önünde bombalı araçla yapılan intihar saldırısı sonrası ise 22 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu kişiler içerisinde Irak'taki BM Özel Temsilcisi (Sergio Vieira de Mello) de dâhildir. (CNN, 2003) Son olarak 29 Ağustos'ta örgüt Necef'teki İmam Ali Camisi'ni hedef almıştır. Bu saldırıda Irak'ta İslam Devrimi Yüksek Konseyi'nin lideri Ayetullah Muhammed Baqir al-Hakim de dahil olmak üzere 95 kişi yaşamını yitirmiştir. (MacFarquhar, Oppel Jr., 2003)

TCÖ elbette koalisyon güçlerini de hedef almıştır, fakat bu saldırılar örgütün diğer temel hedeflerini de ortaya çıkarmıştır: Zerkavi'nin geleneksel düşmanı olan Ürdün, Uluslararası Toplum ve Zerkavi'nin Irak ve çevresinde Sünni gücüne karşı temel tehdit olarak gördüğü Şiiiler. Bu üç yöllü hedef alma stratejisi Zerkavi'nin nihai hedefini temsil etmektedir: işgalci güçleri zayıflatırken, aynı zamanda mezhepsel bir çatışma ortaya çıkarmak. Zerkavi, bu olayların sonucunda meydana gelecek kargaşadan örgütünün faydalanıp, kendisini Sünni toplumun koruyucusu olarak göstereceğine ve bir İslam devletinin kuruluşunu başlatacağına inanmıştır.

Irak'ın kendine has güç siyasetinden kısmen etkilenmekte olan Zerkavi'nin özellikle kişisel olarak ilgilendiği alan stratejisinin mezhepsel ögesidir. Yazıları sürekli olarak tarihi İslami düşünürlerin söylemlerine giden Şii karşıtı sözlerle doludur. İbn Tevmiye'nin bilinen fetvalarına gönderme yapmaktadır: "Onlar

düşman. Gözünüzü onlardan ayırmayın. Onlarla savaşın. Allah şahidimdir ki onlar yalancıdır.” Hatta 07 Haziran 2006 yılındaki ölümünden önce yaptığı son açıklamalarında Zerkavi “Yahudi ve Hristiyan’lar gibi saldırgan kâfirlere karşı – Rafizi-’nin başında bulunduğu dönmeler gibi onların altında bulunanlar da tamamen yok edilmedikçe Müslümanlar üstünlük veya galibiyet kazanamayacaklardır.” demiştir. (Lister, 2014, s.: 7) Zerkavi Şii’leri hedef alıp mezhepsel çatışmaları başlatmaya olan bağlılığını ikinci eşinin babasının – örgütün Afganistan’da geçirdiği zamanlardaki emekli savaşçısı- İmam Ali Cami bombalanmasını üstlenmesine izin vererek göstermiştir.

3.3.1.3. El-Kaide ile Birliktelik

TCÖ 2004-2006 arasında saldırılarını arttırmıştır. Bunlara çok sayıda intihar bombacıları ile yaptıkları ve çok sayıda ölümlü sonuçlanan saldırılar da dâhildir. Zerkavi’nin kendisi de Amerikalı işadamı Nicholas Berg’in Mayıs 2004’te kaçırılması ile başlayan yabancıların kafalarının kesilmesinden sorumlu tutulmaktadır.(BBCNews, 2004) TCÖ’nün ön planda görünmesinden, çok kapsamlı örgüte uluslararası katılımın insan ağı teşkilatından ve benzer yapıdaki grupları kendisine dâhil etmesinden dolayı bu örgüt Irak’ta gittikçe büyüyen cihatçı şemsiyenin merkezini temsil etmiştir. ABD askeri güçleri ve Irak’lı direnişçiler arasında Nisan 2004 yılında “1’inci Felluce Savaşı” olarak isimlendirilen çatışmalardan sonra Zerkavi direnişçiler arasında popülarite kazanmıştır. Çatışmalar esnasında direnişçilere liderlik de eden Zerkavi’nin direnişteki rolü önemli bir pozisyona gelmiştir. Mayıs ayının başında tek taraflı ateşkes ilan ederek ABD ordusunun Felluce’yi boşaltmasının ardından bu gelişme direnişçiler arasında zafer olarak algılanmış ve bölgedeki savaşçılar Zerkavi’yi “Felluce İslami Halifeliği”nin emiri ilan etmişlerdir. 2004 Eylül’de sekiz ayrı müzakerelerden sonra Zerkavi El-Kaide ve Usama bin Ladin’e bağlılığını internet üzerinden duyurmuştur. Bu andan itibaren TCÖ, Irak El Kaidesi (IEK/AQI) olarak da kısaltılan Tanzim Qa’idat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn (İki Nehir Topraklarındaki El-Kaide/Irak Mezopotamya el-Kaide’si) olarak varlığını sürdürmüştür. Bu gelişme üzerine Usame bin Ladin Aralık 2004 yılında yayınladığı vaazında Zerkavi’nin katılımını memnuniyetle karşılamış ve Irak’lı mücahitlere Zerkavi’ye biat ederek onun örgütü bünyesine girmelerini söylemiştir.

3.3.1.4. Irak İslam Devleti

2004 yılında Irak içerisinde yeni bir yapılanmaya gidilmesi ve bir isim altında (IEK/AQI) toplanılması Zerkavi'nin kurmak istediği örgütün temelini oluşturmuştur. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu örgütün Irak içerisinde diğer direnişçi güçlerle birlikte ABD ve Irak ordusuna karşı aldığı kazanımlar popülerite yanında büyümeyi de beraberinde getirecektir. Bu dönem içerisinde el-Anbar eyaleti (Irak'ın orta batısında olan ve 138.000 m2 ile ülkenin en büyük yüzölçümüne sahip eyaletidir. Baş şehri "Ramadi" olan eyalet içerisinde ayrıca Felluce ve Haditha şehirleri de bulunmaktadır.) başta olmak üzere Sünni ağırlıklı bölgelerden ABD ve Irak ulusal güçlerinin çıkarılması ile kendi çapında büyük bir başarı kazanmıştır.

3.3.1.4.1. 2004-2006 Zerkavi Dönemi

Irak içerisinde yukarıda da bahsedilen kazanımların devamı neticesinde kendisine katılanların sayısını ve ele geçirilen toprakları arttıran örgüt bu dönemde "Iraklı" olmadığına dair yapılan eleştirilere cevaben diğer direnişçi grupları tek çatı altında birleştirme politikasına dönmüştür. 15 Ocak 2006 tarihinde AQI/IEK (Irak el-Kaidesi), beş direnişçi grubun örgüt saflarına katıldığını ilan etmiştir. Bu savaşçı gruplar Jaysh al-Ta'ifa al-Mansura, Saraya 'Ansar al-Tawhid, Saraya al-Jihad al-Islami, Saraya al-Ghuraba ve Kataib al-Ahwal'dır. Bu beş grubun katılımı ile Mücahidler Şüra Konseyi (Majlis Shura al-Mujahideen) oluşturulmuştur. Böylelikle örgüt Irak tabanına yayılmaya başlamıştır. (Acun, Haziran 2014,Sayı:53,s.2) Irak içerisinde böyle bir tabana sahip olması örgütü isyancılar arasında meşrulaştırdığı gibi ona kendi aralarında da bir statü kazandırmıştır. Bu dönemde Bağdat'ın Azamiye, Kazimiye, Ebu Garib gibi bölgelerine kadar kendi alan hâkimiyetini kurma noktasına gelmişlerdir.

3.3.1.4.2. 2006-2010 – Ebu Havza el Mısri (Abu Hafsel Mısri) – Ebu Ömer El Bağdadi Dönemi

Tarihler 07 Haziran 2006'yı gösterdiğinde Zerkavi bir Amerikan hava saldırısında Bakuba'da yaşamını yitirmiştir. Zerkavi'nin ölümü sonrasında örgüt içerisinde bir dağılma meydana gelmemiş yerine Ebu Hamza el-Masri(Ayyup al-Masri)'i yeni IEK/AQI lideri olarak atamıştır. (Jessica Stern, J.M. Berger, 2015,

s.26) Dört ay sonra Mücahitler Şûrası “al-Dawla al-Islamiya fi Iraq” yani Irak İslam Devleti (İİD/İSI) ‘nin kuruluşunu duyurmuştur. Böylece örgüt düzenli bir yönetim kadrosuna da kavuşmuştur. Bunun ardından 10 Kasım’da Masri, İİD/İSI lideri Hamid Davud Muhammad Khalil al-Zawi(Ebu Ömer el-Bağdadi) ‘ye bağlılık yemini etmiştir.

Maliki’nin Şii yanlısı politikaları neticesinde Irak içerisinde özellikle Tikrit ve diğer Sünni ağırlıklı yerleşim yerlerinde başlayan gösteriler Irak hükümeti tarafından çok sert bastırılmış ve sayısı halen belli olmayan çok sayıda kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler esnasında eski Baas kadrolarında görev alanın bir kısmı örgüte katılarak örgütün Irak kökeninden gelenlerin sayısının artması sonucunu doğurmuştur. İİD/AQI içerisine aldığı eski Baas savaşçıları ve yurt dışından gelen yabancı savaşçı sayısındaki azalışlar sonucunda giderek Irak’lı bir örgüt görünümüne sahip olmaya başlamıştır.

Bağdat ve Musul ağırlıklı olmak üzere saldırılarına devam eden İİD/İSI bu dönem içerisinde yeni finansal kaynaklar elde etmiş ve gittikçe Irak’ın Sünni bölgelerinde etkinliğini arttırmıştır. Sahvalara yönelik yıpratıcı saldırılarına da devam eden örgüt Irak hükümetinin yanlı politikalarının sonucunda devlet mekanizmasının dışına itilen ve Irak ordusundan kovulan veya içerisine kabul edilmeyen eski Baas mensuplarına tek taraflı olarak af ilen etmiş ve kendilerine bağlılık yemini etmeleri durumunda örgüte katılabilme imkânı vermiştir. Tabi bu seçenek yeni kaynak temin eden örgütten maaş da alabilmeleri manasına gelmektedir.

Aynı zaman içerisinde eski Baas ordusu generallerinden Hacı Bekir de örgüte katılarak askeri yetenekleri sayesinde örgüt içerisinde çabuk yükselmeye başlamıştır. Hacı Bekir’in de etkisi ile askeri olarak yeniden organize olan örgüt gücünü arttırmıştır. Başarıları dolayısıyla Hacı Bekir daha sonra İİD/İSI şûrasına da kabul edilmiştir.

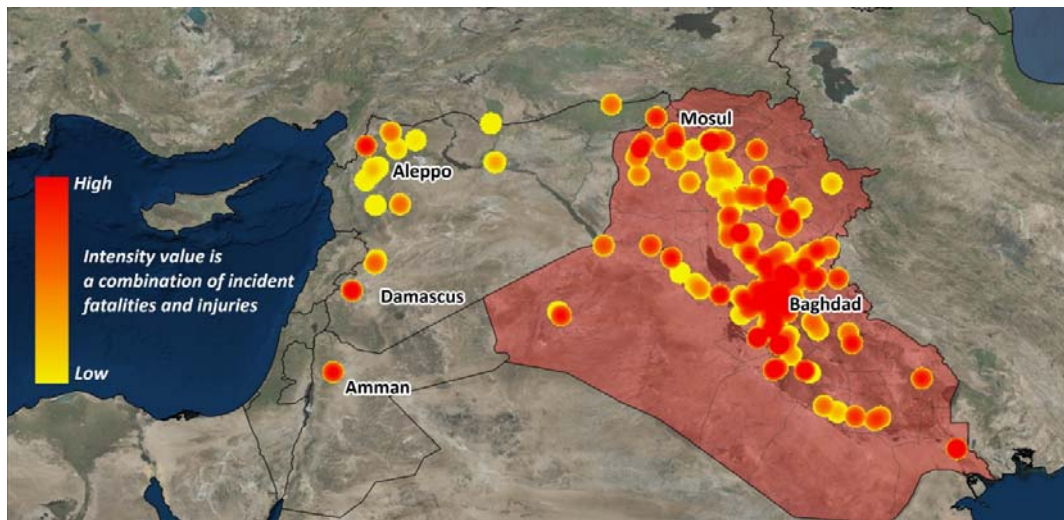
Ebu Ömer el-Bağdadi’nin Ebu Hamza el-Muhacir ile birlikte bir toplantı esnasında güvenlik güçleri tarafından yapılan bir baskın sonucu öldürülmesi yeni bir dönemin başlamasına olanak sağlamıştır. 24 saat süren ve 2010 yılında gerçekleştirilen bu baskının sonucu İİD/İSI açısından bir dönüm noktası

oluşturacaktır. Hacı Bekir bu baskın sonrasında yine kendisinin şüraya eklediği kişilerle çoğunluğa sahip olan kişi durumuna gelecektir.

3.3.1.4.3. 2010-2014 Ortaları Ebu Bekir el-Bağdadi ve Yeni Yapılanma

Suriye'deki iç savaşın patlak vermesi ve İİD/ISI'nin operasyonlarını o bölgeye doğru genişletmesi şüphesiz örgütün temelini yeniden canlandırmıştır. Ayrıca revizyon ve genişlemesi de 2011 yılından öncesinde olduğu gibi devam etmektedir. 2011 yılının başlarında Arap Baharı son hız devam ederken İİD/ISI 2009 yılının sonlarında başlattığı genişleme ve profesyonelleşme sürecine devam etmiştir. Irak'taki askeri operasyonlarını büyük ölçüde arttırmıştır. (Harita 2) Hem Kuzey Kürt bölgesini ve Güney Şii Bölgesini kapsayan coğrafi bölgede ve birkaç saat sürecinde farklı vilayetler içerisinde 20-30 saldırı gerçekleştirerek askeri güç boyutunu da göstermiştir. Örneğin 15 Ağustos 2011 tarihinde İİD/ISI militanları olduğundan şüphelenilen kişilerce Bağdat ve Irak çapında 12 farklı noktada 22 adet birbiri ile alakalı bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu şiddetli ve geniş çaplı saldırılar sadece hükümete maddi hasar vermeyi hedeflememiş aynı zamanda Irak güvenlik güçlerinin moralini azaltmayı hedeflemiştir.

Harita 2 : 2009 – 2013 Yılları Arasında İEK/İİD Saldırıları

Kaynak : War on the Rocks (Infographic: Visualizing ISIS Violence in Iraq and Syria, 2014)

ABD askeri güçleri tarafından 2011 yılında Usame bin Ladin'in öldürülmesinin ardından Ebu Bekir el-Bağdadi yeni seçilen El-Kaide başkanı Eymen ez-Zevahiri'ye bağlılığını yenileyerek örgüt içerisinde kalmıştır. Bu sırada İİD/AQI'ni etkileyen iki önemli gelişme gerçekleşecektir. İlki Suriye'de Arap Baharı ile gelen iç savaştır. İkincisi ise ABD'nin Irak'tan çekilmeye başlamasıdır. Bu gelişmeler neticesinde örgüt hareket alanını genişletecektir ve daha rahat Irak içerisinde operasyon yapma imkânına kavuşacaktır.

Yukarıda da bahsedilen gelişmelerin de etkisi ile örgüt Temmuz 2012 yılında İİD/ISI "Duvarların Yıkılması" adlı 12 aylık bir operasyon başlatmıştır. Hedefi hapisanedeki üyelerini çıkarmaktır. Takip eden sene boyunca İİD/ISI Irak hapisanelerine 8 büyük saldırı gerçekleştirmiştir. 2012 yılının Eylül ayında Tikrit'deki Taşfırat hapisanesine yapılan saldırıda İİD/ISI 47 üst düzey liderini idam öncesinde kurtarmıştır. Operasyonlarının sonucunda 21 Temmuz 2013 yılında Ebu Garib hapisanesinden yaklaşık 500 suçlunun kaçmasını sağlamıştır. (Lewis J. D., 2013, s.: 7)

Ayrıca İİD/ISI yerel otoritelere karşı koz olarak değerli olan ve yüksek miktarda bilgi toplamaya da önem vermiştir. Bu istihbarat bilgileri örgüte Sünni Irak genelinde kapsamlı güç sağlamıştır ve tekrar yürürlüğe koydukları bir operasyon olan ve 12 aylık süre içeren "Askerlerin Semeresi Operasyonu"nu (Temmuz 2013-Temmuz 2014) başlatması ile de bu gücünü daha da geliştirmiştir. Bu operasyon saldırılar ve korkutma yolu ile güvenlik güçlerinin kapasitesini ve motivasyonunu azaltmayı hedeflemiştir. Bu operasyon güvenlik güçlerine karşı ve bireysel olarak askerleri komutanların ve polislerin evlerine bomba yerleştirmeye, araçla silahlı saldırı düzenlemeye, kontrol noktalarına ve kişisel araçlarına saldırıya kadar giden "yakın mesafeli suikast"lerde yüzde 150'ye varan artışlara neden olmuştur.

Son üç sene İİD/ISI'nin bölge yönetme ve ele geçirme yetileri olan bir örgüte dönüşmesinde çok büyük rol oynamıştır. En önemli olayı İİD/ISI'nin Suriye'ye genişleyip o ülkedeki iç savaşı ve devrimi kendi çıkarına kullanmasıdır. İİD/ISI ve daha öncesindeki örgütler 2003 yılından beri Suriye'deki bağlantılarını korumuşlardır. Bu dönemde Suriye istihbaratı tarafından kolaylaştırılan ve Arap dünyasından Suriye üzerinden sağlanan savaşçı toplama ağları güçlendirilmiştir. 2007 yılına gelindiğinde ABD hükümeti Irak'taki yabancı

savaşçıların %85-90'nın Irak'a Suriye üzerinden geldiğini iddia etmiştir. Bundan dolayı 2011 yılının başlarında Suriye'de bir isyanın başlaması Abu Bekir el-Bağdadi'nin dikkatini çekmiştir. Ninawa operasyonu şefi Fatih Ebu Muhammed el-Cevlani Suriye'ye bir İİD/ISI öncülüğü kurması için görevlendirilmiştir.

O dönemde halen İİD/ISI saflarında savaşmakta olan ve Suriye kökenli yabancı savaşçılar Abu Bekir el-Bağdadi'nin de yönlendirmesi ile Suriye'ye geçmişlerdir ve güvenlik açığının olduğu bölgelerde bir grup kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulan yeni oluşumun adının "Nusret Cephesi(Jabhat al-Nusra)" olması ve başına da Fatih Ebu Muhammed el-Cevlani'nin geçirilmesi sonucunda da Suriye'ye örgüt olarak fiilen geçilmiştir.

Cevlani Ağustos 2011 yılında Suriye'nin kuzey doğusundaki Haseke bölgesine giderek gelecekte Nusret Cephesi'ni kurmak için yerel cihatçı hücreler ile bağlantı kurmaya başlamıştır. Bu hücrelerin çoğu Esad tarafından, özellikle 31 Mayıs 2011 yılındaki 61'nci kanun sayesinde çıkarılan aflar sayesinde serbest bırakılan şahıslar tarafından kurulmuştur. Nusret Cephesi Şam'da en az 40 kişinin öldüğü 23 Aralık 2011 tarihli intihar saldırısını üstlenmiştir (The Telegraph, 2011, Web Page) ve 23 Ocak 2012 yılında resmi olarak kurulmuştur.

Kısa sürede ve iç savaşın da etkisi ile Cevlani Suriye'de çok güçlü bir yapı oluşturmayı başarmıştır. Rejime karşı başarılı operasyon gerçekleştiren Nusret Cephesi Suriye'de diğer grupların aksine daha tecrübeli ve organize olan bir örgüt pozisyonuna yükselmiştir. Suriye'ye başlayan yabancı savaşçı akını ile Esad rejiminden kalan silahların ele geçirilmesi hem personel hem de lojistik anlamda birden büyümesiyle İİD/AQI endişeye kapılarak Cevlani'den Nusra Cephesi'ni kapatarak İSİ/ISI'ne tamamen bağlanmasını istemiştir. Takip eden 6 aylık süre içerisinde Nusra Cephesi İİD/ISI'ye benzer şekilde faaliyet göstermiştir fakat İİD/ISI ya da El-Kaide ile hiçbir bağı olmadığını belirtmiştir.(Lister, 2014, s.: 13) Her ne kadar Nusra Cephesi'nin hedefleri hükümet bağlantılı olsa da saldırılar sonrası kayıpların büyük kısmını siviller oluşturmuştur. Bu durumdan dolayı da örgüt Suriye muhalefeti tarafından onay görmemektedir. Fakat bu durum 2014 yılının başlangıcından itibaren değişmeye başlamıştır. Bu yıla gelindiğinde faaliyet alanı güneyde Şam ve Dera, kuzeyde İdlib ve Halep'in bulunduğu bölgeyi kapsayan, ayrıca üye sayısı yaklaşık 2000 kişiye varan büyük bir askeri örgüte dönüşmüştür. 2013 Ocak ayının ortalarına

gelindiğinde Nusra Cephesi Kuzey Suriye’de iki büyük askeri tesisi ele geçirmiştir. Bunlar 2012 Eylül ortasında Halep’teki Hanano Kışlası ile 11 Ocak 2013 yılında İdlib’deki Taftanaz hava üssüdür. Bu gelişmeler sonucunda ülkede hükümete karşı yapılan mücadele içerisinde kendisi de önemli bir aktör haline gelmiştir. ABD hükümeti 15 Mayıs 2014 yılında Nusra Cephesi’ni terörist organizasyon olarak ilan etmiştir.(US Department of State, 2016, Web Page) Suriye’deki Cuma günü protestolarının o haftaki konusu “Hepimiz Jabhat al-Nusra’yız” olmuştur.

Bu inanılmaz yükseliş Ebu Bakir el-Bağdadi’yi git gide özgürleşen Suriye’deki yardımcısını kontrol altına almaya itmiştir. 09 Nisan 2013 tarihinde Bağdadi bir ses kaydında Nusra Cephesi’nin İİD/ISI’nin bir kolu olduğunu bundan böyle de İİD/ISI’ne dâhil olacağını bildirmiştir. Cevlani hızlı bir şekilde bunu reddetmiştir ve birkaç aylık çekişmeye rağmen Nusra Cephesi bağımsızlığını korumuştur. Bu reddin ardından el-Bağdadi ve İİD/ISI’nın bazı Irak’lı yetkilileri Suriye’ye geçmiş bölgedeki silahlı gruplardan bağlılık toplamaya başlamışlardır. Bir süre sonra Suriye’de Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ilan edilmiştir. İŞİD kendisini Suriye savaşının bir parçası olarak yeniden ispatlamak zorunda kalmıştır. Kendini ispatlamak için yeni kurulan İŞİD gücü (çoğunlukla eski Nusra Cephesi savaşçıları tarafından oluşan) agresif bir şekilde Kuzey ve Doğu Suriye’de yayılmıştır. Bu durum hemen tepki doğurmuştur. Nusra Cephesi güç ve yönetimi paylaşırken İŞİD toplum üzerinde tam kontrolü sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca bu hareketi yapmasına o sırada Nusra Cephesi’nin elinde bulunan Rakka ve Haseke petrol kuyularının kontrolünü ele geçirme isteği de rol oynamıştır.

2013 Temmuz ayında İŞİD’in Lazkiye’de üst düzey bir Özgür Suriye Ordusu(ÖSO)’nun komutanını öldürmesi kaçınılmaz olanın ilk işareti olmuştur. Altı ay sonra 2014 yılının Ocak ayında ılımlı koalisyon güçleri Kuzey Suriye’de İŞİD’e karşı operasyonlara başlamıştır ve nihayetinde Mart 2014 tarihinde onları Doğu’ya doğru iterek Rakka’ya çekilmelerini sağlamışlardır. Bu zamana gelindiğinde İŞİD’in El-Kaide tarafından belirlenen arabulucularını ve bağımsız muhalefet mahkemelerine gitmeyi reddetmesi Zevahiri’yi Şubat ayında “İŞİD El-Kaide grubunun bir kolu değildir. Onlar ile örgütsel bir ilişkimiz yoktur. Bu grup onların davranışlarından sorumlu değildir.” Diye bir açıklama yapmasına itmiştir.

Yine de 2013 tarihinden sonra IŞİD'in eşsiz bilgi operasyonu ve sosyal medyayı sömürmesi, İslami bir devlet kurmak ve bölgeleri kontrol altına alma amacına yeni bir enerji katmıştır.

Her ne kadar Kuzey Suriye'de IŞİD karşıtı bir oluşumun ortaya çıkışı 2014 yılının başlarında örgütün hatırı sayılı miktarda bölge kaybetmesine sebep olsa da bu kayıp geçici olmuştur. Rakka'daki baş şehri güçlendirdikten sonra Irak'taki IŞİD güçleri Sünnilerin ana bölgesi olan Anbar Eyaleti'ndeki durumu kendi çıkarlarına kullanarak Ocak 2014 tarihinde Felluca ve Ramadi'nin belli bölgelerine ilerlemişlerdir. Felluçe'nin Irak'ın başkenti Bağdat'ın sadece 70 km batısında yer alması ve ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra en sert direnişlerin yaşandığı bölge olması sebebiyle IŞİD'in en önemli kazanımlarının birincisi sayılabilir. 300-500 kadar silahlı militan ile şehri alan örgüt bu zaferini Twitter ve Facebook gibi sosyal medya araçlarında video paylaşımı ve yazıları ile de duyurmuştur. (Cockburn, 2015, s.61) Bu hamle IŞİD'in Irak'da aleni olarak bölgesel kontrol girişimlerini yenilediğini kanıtlamıştır. Özellikle Suriye sınırı boyunca Anbar'daki kademeli genişlemesindeki zemini de hazırlamıştır. IŞİD Nisan 2014 tarihinde Suriye'nin doğusunda bulunan Deir al-Zour bölgesindeki karşıt güçlere saldırmaya başlamıştır. Bu saldırılar ağırlıklı Fırat ve Khabur nehirleri boyunca yapılmıştır. Kaynakların, savaşçıların ve silahların sınırı daha yoğun olarak geçmesi sonucu IŞİD'in Irak ve Suriye'deki operasyonları gitgide birbiri ile ilişkili hale gelmiştir. Bu ortaya çıkan gerçeklik altında IŞİD'in Musul'u 10 Haziran tarihinde hızlıca ele geçirmesi, silahlı Sünni yükselişi Irak genelinde körüklemiştir.

Başarılarını ve amaçlarını vurgulamak maksadı ile ve aynı zamanda daha geniş bir takipçi kitlesi çekebilmek için IŞİD Ramazan'ın başlangıcında bir dizi koordineli medya açıklamaları yayınlamaya başlamıştır. Bu açıklamalardan en önemlisi 29 Haziran tarihinde ve beş dilde yayınlanan halifeliğin ilanıdır. Aynı gün örgüt "Sınırların Yıkılması" ve "Sykes-Picot Antlaşmasının Sonu" adlı videolar yayınlamıştır. Bu videolarda Suriye ve Irak sınırını gösteren fiziksel engellerin yok edilişi ve Suriye'ye bitişik ele geçirilmiş Irak sınır karakolunun bir militan tarafından girildiği gösterilmektedir. 01 Temmuz tarihinde yayımlanan ses kaydında Bağdadi halifeliğin ilanını kutluyor ve sonrasında 05 Temmuz

tarihinde yayımlanan bir videoda da halife olarak ilk kez topluluk karşısına çıkmıştır.

Bu dramatik ve önceden kurgulanmış seri video çekimleri, yeni ve genç potansiyel cihatçı kişileri kendine çekmiş gibi görünse de halifeliğin ilanı cesurca/abartılı bir hareket olarak görülmüştür. Özellikle yasal İslami geçerliliğinin olmayışı da ele alınmalıdır.

3.3.1.5. Irak Şam İslam Devleti Süreci

Nisan 2013 tarihinde Abu Bekir al-Bağdadi'nin örgütün Suriye üzerinde genişlediğini ve adının artık Irak Şam İslam Devleti (İŞİD/Islamic State of Iraq and al-Sham, ISIS) olduğunu açıklaması ayrı bir kırılma noktası teşkil eder. O zamana kadar Irak içerisinde etkili olan örgüt bu tarih itibarıyla kendi Suriye bağlantılarını kullanacağını ve kendilerine ait yeni bir harekât sahası belirlediklerini ilan etmiş olmaktadır. Irak ve Suriye arasındaki sınırın bir kısmı İŞİD güçleri tarafından tahrip edilmiştir. Halifelik açıklamasını Irak içerisinde Musul'u aldıktan sonra yapmış ve açıklama yapmak için yine Musul içerisindeki Merkez Camii'ni seçmiştir. Ayrıca kendisini "müminlerin koruyucusu(commander of the faithful)" olarak ifade etmiştir. (Crisis Group, 2016, s.:15) Musul'un ele geçirilmesi onlara ABD'nin Irak askerlerini takviye için verdikleri silahları ele geçirme imkanı vermiş ve ayrıca Irak'ın ikinci büyük kentini de ellerine geçirerek yeni toprak kazanımları için büyük bir kaldıraç elde etmelerine zemin hazırlamıştır.

3.3.1.6. İŞİD'in Bölgesel Güç Haline Gelmesi

İŞİD'in Orta Doğu içerisinde yayılma süreci planlı bir biçimde gerçekleşmiştir. Öncelikle Irak toprakları içerisinde Sünni kesimin yaşadığı topraklar olan ülkenin batısı ve kuzeybatısı ağırlıklı kontrolü sağlamıştır. Suriye'deki iç savaştan yararlanarak o bölgedeki ağlarını harekete geçiren İŞİD iki ülke sınırını birleştirici bir harekâtle Suriye'de de yayılışını özellikle ülkenin kuzey ve doğu bölgeleri ağırlıklı tamamlamıştır. Sonuç olarak kendisine sınırları belirli bir alan hâkimiyeti yaratmıştır.

3.3.1.6.1. Yayılma (Coğrafi)

Harita 3: IŞİD'in Yayılma Planı Haritası

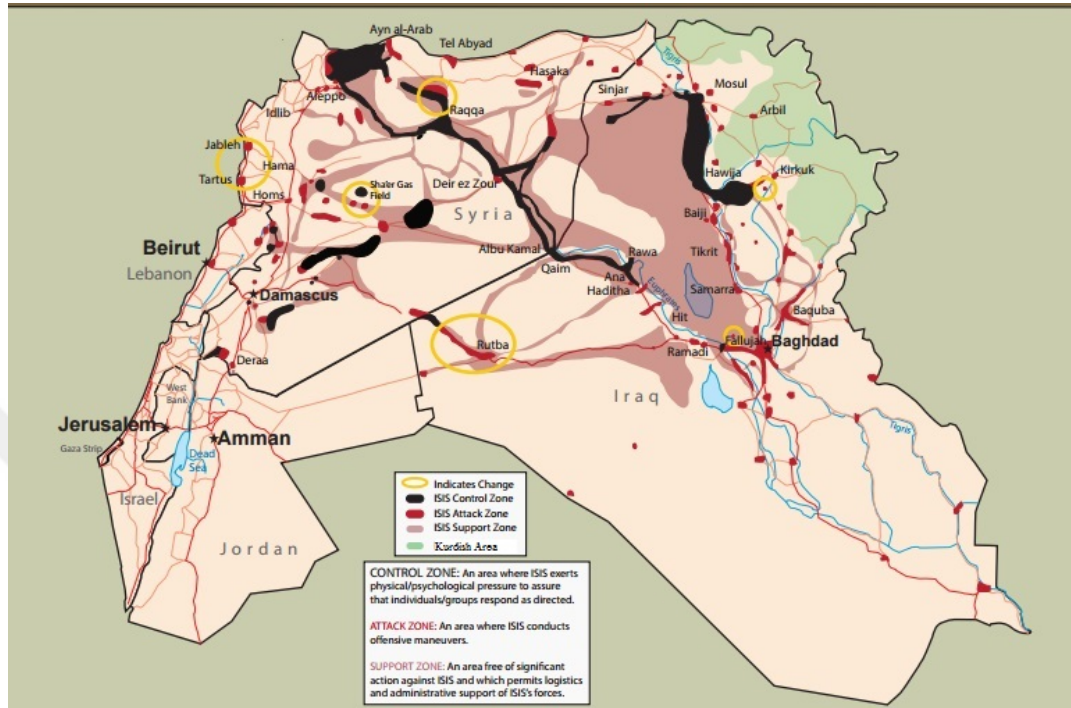

Kaynak: Sunday Express, Jake Burman .: "ISIS Warning : Horrifying map of target countries it wants to dominate in Europe by 2020", Eylül 2015.

Yukarıda gösterilen Harita 3'de IŞİD'in ideolojisinde ele geçirmesini planladığı bölgelerin haritasıdır. Sosyal ağlar tarafından yayınlanan bu haritaya bakacak olursak kendi ilerleme politikasında tüm bölge ülkelerini karşısına almış olmaktadır.

Harita 4 Nisan 2015 tarihli en son güncel mevcut kontrol ettiği bölgeleri gösteren haritadır. Institute for the Study of War düşünce kuruluşunun yayınlamış olduğu bu haritaya göre ilerleme noktaları aynı zamanda lojistik ikmal noktalarıdır ve finansman kaynaklarından en büyük paya sahip olan petrol kaçakçılığının da bir göstergesi niteliğindedir. Ayrıca Irak Sünni nüfus ağırlıklı Al-Anbar bölgesi ve Suriye kuzeyi ağırlıklı noktalar olarak göze çarpmaktadır.

Harita 4: IŞİD Bölgesel Hâkimiyet Haritası

Kaynak : Institute for the Study of War, ISIS Sanctuary Map: Mayıs 25, 2016, Harleen Gambhir.

Bölgesel hâkimiyeti bu açıdan kendisine hedef seçmiş olan örgüt yayılma politikasında iç savaş içerisindeki Irak ve Suriye'deki silahlı grupları kullanmış ve ayrıca bu bölgede ele geçirdiği maddi kaynakları kendi savaşçılara maaş v.b. gelir kaynakları sağlayarak ilerlemesini de sürdürülebilir hale getirmiştir.

Coğrafi olarak iç savaşın başladığı Suriye'de 2011 yılı bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Suriye ile Irak sınırı fiili olarak ortadan kalktığına kendisini lojistik olarak Irak'tan besleyebilen örgüt Baas Partisi eski üyelerinin takviyesinin artması ile birlikte Suriye içlerinde de kendisine katılanların sayısında artış olmuş ve zaten iç savaş esnasında burada çarpışan gruplardan topluca katılımlar örgütün güç toplama noktası haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Koalisyon güçleri olarak tabir edilen başta ABD güçleri tarafından düzenlenen ve IŞİD üzerine devam eden hava saldırıları IŞİD'in ilerlemesini durdurmadan öte büyümesini de engelleyememiştir.

Hızlı ilerleyişinin bir başka sebebi Irak ordusunun deneyimsiz ve yeni kurulan bir güç olmasıdır. Silahlarını bırakarak Musul'dan ki Bağdat'tan sonra ülkenin ikinci

büyük şehri sayılabilir çekilmeleri, IŞİD'in karşısında sağlam bir silahlı kuvvet bulmaması, gibi sebepler de ilerlemenin hızını arttırmıştır.

Bağdat'ın alınma planlarını da yapan IŞİD bu planlarını gerçekleştiremese de tüm dünyaya her an Bağdat'ın düşebileceği endişesini yaratmıştır.

Karşısında düşman olarak neredeyse herkesi gören örgüt belki bu sebeple şu an ilerleme sınırına gelmiş görünmektedir. Daha çok otorite boşluğunun olduğu bölgelerde hâkimiyet kurmayı başarmış olan örgüt bu başarısını zaten yine bu bölgede bulunan silahlı grupların kendilerine katılması ile sağlamıştır. Kendi yayın organında "Biat etmek" olarak bahsettiği bu husus kendilerinin bölgedeki diğer silahlı grupların bir çekim merkezi olduğunun göstergesidir.

3.3.1.6.2. Büyüme (Nüfus)

IŞİD yukarıda da bahsettiğimiz gibi gelişimini daha çok iç savaflara dayandırmıştır. Suriye'deki otorite boşluğu sayesinde daha önce bölgede organize olabilmiş İslam Devleti iç savaş ortamından yararlanarak Irak'tan lojistik destek alabilmiştir. Gittikçe güçlenen örgüt bu gelişme sonucu kendi bölgesini genişleterek hâkimiyeti içerisinde yaşayan bölge halkının sayısını arttırabilmiştir.

Her kesime farklı davranan örgüt özellikle Sünni Araplar dışındaki halka karşı uyguladığı politikaların bir sonucu olarak göç dalgasının genişlemesine de sebebiyet vermiştir. Kendi bölgesi içerisinde gerçekleştirilen ve koalisyon güçleri tarafından düzenlenen hava saldırıları da özellikle şiddetli çatışmaların sürdüğü şehirleri yaşanamaz hale de getirmiştir. Bu bölgede kendi yayıldığı alanlarda göç dalgasının artmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bölgesel hâkimiyetinin genişlemesine paralel olarak aynı sayıda bir nüfus artışına sahip olamamıştır.

3.3.1.6.3. Güçlenme (Askeri Kapasite)

Ekim 2014 ortalarına gelindiğinde IŞİD muhtemelen 31.000 savaşçıyı bünyesinde bulunduruyordu. Daha da önemlisi önemli derecede bölgesel kontrol ele geçirmişti. Mühim miktarda silah sistemi ve araca sahiptir ve bunlara tanklar, zırhlı personel taşıyıcıları, top bataryaları, güdümsüz füzeler, çok sayıda roket fırlatma rampaları, güdümlü anti-tank füzeleri, uçak savarlar, ve taşınabilir hava sahası koruma sistemleri dâhildir. ABD önderliğindeki hava saldırıları Irak

ve daha sonrasında Suriye’de IŞİD’i bir süre yavaşlatmış olsa da ve silahları hedeflenmiş olmasına rağmen hala aktif halde bulunmaktadır veya gizlenmiş depolarda saklanmaktadır.

Örgüt saldırılara dayanabilir ise mevcut silahları ve insan gücü uzun vadede taarruz gücünü koruyacaktır. Ancak bu aynı zamanda IŞİD’in rastgele toplanmış bir milis grubundan ziyade iyi eğitilmiş ideolojik olarak motive olan amansız savaşçılardan oluşmuş bir örgüt olmasına bağlıdır. Bu açıdan IŞİD üyelerini profesyonelleştirmeye yönelik politikaları uygulamıştır. 2013 yılından beri eğitim kampları sayısı artmıştır ve grubun sosyal medya yazışmalarına bakılacak olursa IŞİD kendi kontrolü altındaki bölgelerde hem Irak hem de Suriye’de bu tür büyük kamplar işlettiği görülmektedir.

Kasım 2013 ve Ağustos 2014 arasında IŞİD’li savaşçılar ile yapılan bir dizi röportaja göre bütün toplanan savaşçılar Suriye veya Irak’a gelmeden önce gruba dâhil olmuş bir IŞİD’li savaşçıdan tavsiye/referans elde etmekle yükümlüdürler. Oraya vardktan sonra toplanan savaşçılar diğer yeni üyeler ile paylaşacağı önceden ayarlanmış yerlere yerleştirilmiştir. Ocak 2014 tarihinde röportaj veren “Abu Dujana” adlı İngiliz IŞİD savaşçısına göre “Türkiye sınırından geçmeye çalışırken reddedilmemden sonra Suriye’de beni yasa dışı yollarla geçirecek bir bağlantım vardı. Sınırı geçtikten sonra iki saat boyunca IŞİD bölgesinden arabayla geçtim. Herşey sakin ve güzel görünüyordu. Sanki hayat olağan seyrinde devam ediyordu. Oraya vardığımda çoğunlukla Suriyelilerle beraberdim. Ama aynı zamanda Suudiler, Tunuslular ve bir grup İngiliz ve Fransızlar da bulunmaktaydı.” demiştir.

Kişisel bilgilerin belgelendiği pasaportların kopyalandığı ve finansal yardımların kabul edildiği bir süre zarfında yapılan mülakatlardan sonra bu yeni toplanan askerler birkaç hafta süren dini ve askeri eğitimden geçmek zorundadırlar. Bu eğitim süresi genel olarak tabanca, piyade tüfekleri ve RPG-7’ler ile havan toplarını kapsamaktadır. Bazı durumlarda daha karmaşık silah eğitimleri de verilmektedir. Eğitimin bitiminden sonra acemiler birkaç hafta boyunca nöbet görevine atanmaktadır, daha sonra ön saflarda savaş görevi ile görevlendirilmektedir.

IŞİD'in askeri operasyonları genelde iki kategoriye ayrılabilir. İlki normalde genellikle sivil bölgelerde bulunan Şii'leri, Alevi Müslümanları ve azınlık gruplarını hedef alan büyük kapsamlı şehir saldırıdır. Bu saldırılar genellikle daha çok Irak'ta görülmektedir. Genelde IŞİD'in küçük gizli hücre evleri olan ayrıca para ve ekipman temin edebilen, daha büyük militan bir yapıya bağlı tipik bir terörist örgüt olarak işlemektedir. Bu harekâtlar iyi veya kötü şartlarda işlemeye devam edebilmektedir. Düşmanlarına karşı güçlerini sürdürmenin kilit noktasıdır.

IŞİD'in askeri stratejisinin merkezi noktası mezhepsel çatışmayı başlatmaya ve sürdürmeye odaklıdır. Şii'lerin radikalleşmeye zorlanması ve İran destekli milislere katılıp Sünnilere karşı benzer saldırıları yapmasına zorlamaktır. Çoğu Sünni tarafından Irak'taki Şii yönetiminin ve Suriye'deki Alevi yönetimin baskıcı olarak görülmesi IŞİD'in kendisini saf ve tek Sünni düşüncesinin koruyucusu olarak göstermesini sağlamıştır.

Bu özellikle Irak'ta açık bir şekilde görülse de Suriye'de durum daha karışıktır. Her ne kadar IŞİD Suriye'de mezhepsel saldırılar gerçekleştirmiş olsa da aynı zamanda korku ve öc alma düşüncesi altında IŞİD'e düşman olan grupların kontrol ettiği Sünni bölgelere de terörist taktikleri uygulamışlardır.

IŞİD'in askeri stratejisinin diğer bir kategorisi de askeri rakiplerine karşı moralleri ve yeteneklerini yıpratma kampanyası olarak belirtilebilir. Irak'ta bu tür operasyonlar birincil olarak Sünni yerleşim yerleri ve Sünni bölgelerin içinde bulunan taşımacılık yollarına yapılmıştır. Özellikle Anbar ve Ninevar Bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Suriye'de bu saldırılar kaynak bakımından zengin olan Kuzey Doğu ve Doğu'da yoğunlaşmıştır ve aynı zamanda Irak ve Türkiye sınırlarında da görülmektedir. Bu saldırılar genel olarak karşıt örgütleri hedef almışlardır. Bu tür operasyonlar bölgeleri ele geçirip işlemeye koymak için gereken durumu yaratacak daha iyimser ortamları gerektirmektedir.

IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinden önce birkaç yıl süren ve Irak güvenlik güçlerinin şehrin çevresini kontrol etme kapasitesini yok etmeye yönelik istihbarat temelli çok kapsamlı operasyonlar yapılmıştır. Özellikle kontrol noktaları ve devriyelere yapılan sürekli saldırılar ile bu amaçlanmıştır. Eş zamanlı olarak IŞİD güçleri askeri ve hükümet yetkililerini hedef alarak korkutma

kampanyaları gerçekleştirmiştir. Bu kampanyalar deneyimli şahısların ve yüksek mevkideki kişilerin öldürülmesi ile desteklenmiştir. Özellikle bu durum hükümetin şehri kontrol etme yeteneğini azaltmıştır. Böylece gündüzleri etkiye sahip bir gizli güç ve aynı zamanda geceleri neredeyse kontrolü sağladıkları bir otorite kurmalarına izin vermiştir. Bu durum kendi başına toplumun hükümet tarafından atanmış koruyuculara olan inanç ve güvenini sarsmıştır. Bundan dolayı 2014'ün Haziran ayında Musul'a yapılan son saldırı zamanında askeriyenin kabiliyeti ve güveni o kadar zayıflamıştır ki şehir 24 saat içerisinde ele geçirilmiştir.

Bu strateji IŞİD'in 2013 – 2014 yılları arasında başarısını sağlayan en önemli faktördür ve bu sayede hafif silahlı piyade saldırıları sayıca artmıştır. Bu askeri kapasitenin kurulmasında en büyük başarı Bağdadi'nin eski yardımcısı Hacı Bekir'e atfedilmektedir. (2014 Şubat ayında Suriye'de öldürülmüştür.) Hacı Bekir örgütü Iraklı olmayan üst düzey yöneticilerinden soyutlamıştır ve onların yerine deneyimli eski Baasçı güvenlik çalışanlarını koymuştur.

Özellikle daha iyi korunan ve büyük hedeflere saldırırken IŞİD tipik olarak birkaç farklı açıdan saldırmaktadır. Bu sayede düşmanın kendini savunma yeteneğini ezmektedir. 11 Ağustos 2014 tarihinde Irak'ta örgütün Jalula'yı ele geçirmesi sırasında iki büyük araçlı intihar saldırısı ve ardından 12 farklı intihar saldırısı kullanılmıştır. Bu saldırıların hepsi birkaç koordineli saldırıya yol açacak birbirinden farklı kontrol noktalarında gerçekleşmiştir. 2014 Nisan-Haziran süresince IŞİD'in Suriye'deki Deir Ezzor bölgesine yaptığı başarılı saldırı da farklı bir tablo ortaya koymaktadır. 2014 Şubat-Mart ayları arasında karşıt güçler tarafından zorla bölgeden çıkarıldıktan sonra IŞİD yerel isyancı liderlerini hedef alan insan kaçırma ve suikast kampanyası düzenlemiştir. Bu operasyonlar isyancı komuta merkezlerine karşı araçlı intihar saldırıları ile desteklenmiştir. (Lister, 2014)

Kabaca iki ay sonra IŞİD'in şaşırtıcı biçimde başarılı olan saldırıları ile sözde halifelik kurulması Deir Ezzor bölgesi çapında isyancı ve aşiret kapsamında teslimiyeti beraberinde getirmiştir. Her teslim olan grup IŞİD'i rakip grupların karşısında güçlü duruma getirmiştir ve bu gruplar IŞİD'in barışçıl teslimiyet çağrılarını karşısında daha da güçsüz hale getirilmişlerdir. Teslimiyetleri karşısında silahsızlanma ve tövbe etmeyi kabul etmişlerdir. Shai'tat aşiretinin ayaklanması haricinde (bu 700 kişinin ölümü ve 1800 kişinin kaybolması ile

sonuçlanan şiddetli bir saldırı ile karşılık bulmuştur.) IŞİD Ağustos ortasına geldiğinde Deir Ezzor bölgesinin çoğunluğunda kontrolü ele geçirmiştir.(I24 News, 2014, Web Page)

Spesifik yerel dinamiklerden bağımsız olarak IŞİD kendisinin giriş yapabileceği bir güç girdabını yaratacak çok etaplı stratejiler tasarlama kabiliyeti olduğunu ispatlamıştır. Gaddarca (Ağustos sonlarında Tabaqa hava üssünde yakalanan 200 kişinin idam edilmesi gibi) yıpratma taktiğine ayaklanma stratejisi ile birleştiren IŞİD yerel olarak üstün olmasını sağlayacak kozları eline geçirebilmektedir. Bu noktada IŞİD birlikleri bütün yerel idare işlerinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Mayıs 2014 tarihinde Homs'da konuşlandırılmış bir İngiliz savaşı olan Abu Usama şöyle anlatmıştır : “Sıradan bir günümüz genellikle aynı şekilde olmaktadır. Kontrol noktalarında nöbet tutmak, bölgede devriye gezmek, aşiretler ile yerel halk arasındaki tartışmalara aracı olmak ve sorunlarını ve şikâyetlerini tartışabilmemiz için köylerin şefleri ve yaşlıları ile birçok buluşma gerçekleştirilmektedir.”

IŞİD karmaşık ortamlarda çalışmaktadır. Irak'ta 2014 Haziran tarihinden sonra yaptığı saldırılarda IŞİD diğer silahlı Sünni örgütler ile birlik kumayı başarmıştır. Bu gruplar normalde onun düşman kabul edebileceği grupları ihtiva etmektedir. “Çıkar ilişkileri” dengeli olmaktan uzaktır. Baasçı Jaysh Rijal al-Tariqa al-Nakşibendi (JRTN) ile olan küçük çaplı çatışmalar görülmüştür. Yine de bu ilişkiler hükümete karşı olan büyük savaş devam ettiği sürece sürdürülebilecektir. Hatta gerginliklere rağmen Saddam Hüseyin'in eski başbakanı ve şimdiki JRTN lideri İzzet İbrahim al-Douri 13 Temmuz tarihinde yayımlanmış bir ses kaydı ile El-Kaide ve IŞİD'in kahramanları ve savaşçılarının kilit rollerini açıkça kutlamıştır.

3.3.1.6.4. Karşı Koalisyon

IŞİD'e karşı kurulan koalisyonda 60'dan fazla ülke bulunmaktadır. Irak ve Suriye'de düzenlenen askeri operasyonlar büyük bir stratejinin sadece küçük bir kısmıdır. Bu büyük strateji yabancı savaşçıların ülkeye akmasını engellemeyi, örgüte yardım eden dış desteği durdurmayı, Irak ve Suriye'ye insani yardımda bulunmayı ve IŞİD'in ideolojisine karşı yardımcı olacak stratejik propaganda araçlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Askeri operasyonlar bakımından ABD IŞİD'e karşı Irak içerisinde 08 Ağustos 2014 tarihinden beri, Suriye'de Eylül 2014 tarihinden beri hava operasyonları düzenlemiştir. Karada yerel güçlerin kapasitesini geliştirme amacı olduğundan askeri operasyonlar şimdiye kadar sadece hava saldırıları ile sınırlı kalmıştır. Yerel güçlere destek amaçlı istihbarat bilgileri sunmuşlardır. Ayrıca askeri kapasitelerini güçlendirici yardımları olmuştur. Aynı zamanda belli sayıda koalisyon ülkeleri Irak güvenlik güçlerine ve Kürt peşmergelere karada IŞİD'e karşı savaşmaları için eğitim imkânları sunmaktadır.

ABD aynı zamanda Suriye'de karşıt güçlerin eğitimi için de bir programı uygulamaya koymuştur. Ancak bu programın 09 Ekim 2015 tarihinde ortaya çıkan zorluklardan dolayı değiştirileceği açıklanmıştır.

2016 yılı Mayıs ayının ortalarında pentagon IŞİD'in Irak içerisinde sahip olduğu bölgenin %45'ini ve Suriye'de %20'sini kaybettiğini açıklamıştır. IŞİD'in karşı saldırılarının devamında ek toprak kazancı olmadığını da belirtmiştir. (Mills, Smith, 2016, s.: 4)

Başlıca Askerî Operasyona (Hava Saldırıları) Katılan Ülkeler;

Suriye'de ve Irak'ta;

- ABD
- Fransa
- Avustralya
- Ürdün
- İngiltere
- Hollanda
- Danimarka
- Belçika

Sadece Suriye'de;

- Türkiye
- Suudi Arabistan
- BAE

olarak listelenebilir. Bu listeye Batı grubunda olmayan Rusya ve İran yazılmamıştır. Bu iki ülkenin de hem Suriye hem de Irak içerisinde askerî operasyonları olmaktadır.

10 Mayıs 2016 tarihine kadar koalisyon uçakları Irak ve Suriye'deki operasyonları desteklemek amacıyla tahmini 91.821 adet hava uçuşu gerçekleştirerek bu uçuşların 12.199 adedini hava saldırısı şeklinde gerçekleştirmiştir. (Irak'ta 8.322 ve Suriye'de 3.877 adet) Irak içerisindeki hava saldırılarının yaklaşık%68'i ve Suriye'deki hava saldırılarının %94'ü ABD uçakları tarafından yapılmıştır. (Mills, Smith, 2016, s.: 5)

Yukarıda adı geçen kampanyanın diğer bir ögesi IŞİD ile karada savaşabilecek Irak ve Kürt güvenlik güçlerinin eğitimidir. ABD, İngiltere ve diğer bazı koalisyon ülkeleri Irak ve Kürt güvenlik güçlerini eğitmek için askeri personel göndermişlerdir.

Bugüne kadar Irak birlikleri, peşmergeler, polis ve sınır muhafızları ve diğer aşiret savaşçıları da dâhil olmak üzere 31.000 kişiden daha fazla insan eğitime tabi tutulmuştur. Bu eğitime ek olarak ABD Irak güvenlik güçlerine ve peşmergelere komuta seviyesinde tavsiye ve yardımda bulunma çabalarına önderlik etmektedir. ABD aynı zamanda Kuzey Suriye ve Irak içerisinde IŞİD'e karşı Iraklı Kürt ve diğer yerel güçlere lojistik ve planlama yardımında bulunabilmek için özel kuvvet personeli yerleştirmiştir. Bunlara Suriye'de IŞİD hedeflerine karşı baskınlar, istihbarat toplama, yüksek konumda bulunan IŞİD liderlerini ele geçirme ve aynı zamanda rehinelere kurtarılmasında yardım görevi üstlenmiştir.

Tüm bu müdahaleler yasal dayanak olarak IŞİD'e karşı olduğundan Irak içerisinde Irak hükümetinin onayı alınarak yapılmaktadır. Koalisyon ortaklarının Suriye konusunda çekimser olmalarının nedenlerinden biri Askeri operasyonların yasallığı açısından tedirgin olmalarıdır.

Başlıca koalisyon ülkeleri faaliyetleri şu şekildedir;

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri Hava ve Deniz Kuvvetleri elindeki teknolojik açıdan iyi durumda olan savaş uçakları ve füze kullanımını IŞİD üzerinde gerçekleştirmiştir. Füze kullanımını gemilerden Suriye'deki hedeflere gönderilmiş ve savaş uçakları ile hem Suriye hem de Irak üzerinde hava saldırıları düzenlemiştir.

Ekim 2015 tarihinden itibaren ABD, Türkiye-Diyarbakır'daki hava üssüne harekât alanı taraması ve kurtarma operasyonu ekipmanı nakletmişlerdir. Irak ve Suriye'deki koalisyon güçlerine destek amaçlı bu hareket aynı zamanda İncirlik hava üssüne konuşlandırılan F-15 ve A-10 savaş uçakları ile de desteklenmiştir. Bu uçaklar hem IŞİD karşıtı operasyonlarda kullanılmakta hem de Türk hava sahasında devriye görevi görmektedir.(Savunma ve Teknoloji, 2015, Web Page)

Fransa

Fransa Irak içerisindeki IŞİD hedeflerine karşı ABD'nin yaptığı bombalamalara katılan ilk ülkedir. Fransa başlangıçta 6 adet savaş jeti ve 1 adet Atlantik 2 deniz devriye uçağı ve 1 adet hava ikmal uçağı ile 19 Eylül 2015 tarihinde başlayan operasyonlara katılmıştır. 2015 yılı boyunca bu savaş uçakları sayısı arttırılmıştır. Aynı zamanda Fransız uçak gemisi Şubat 2015 tarihinde bölgeye gönderilmiştir.(Aljazeera News, 2015, Web Page)

Başlangıçta Suriye'deki operasyonlara katılmaya çekimser olan Fransa Fransız Cumhurbaşkanı'nın 07 Eylül 2015 tarihinde yaptığı açıklama ile Suriye üzerinde keşif uçuşları yapacağını duyurmuştur.(BBC News, 2015, Web Page) Bu keşifler daha sonrasında hava saldırıları için istihbarati bilgi sağlamıştır. Suriye'deki ilk Fransız hava saldırıları 27 Eylül 2015 tarihinde gerçekleşmiştir.

Kasım ayında Paris saldırılarına karşılık Cumhurbaşkanı Holland Nisan 2015 tarihinde geri çağırılmış olan savaş uçağı grubunun Doğu Akdeniz'de hem Irak hem de Suriye koalisyon operasyonlarında görev yapması için yeniden konuşlandırmıştır. Bu hareket Fransa'nın vuruş kabiliyetini 3 katına çıkarmıştır. Savaş uçağı gemisi 15 Mart 2016 tarihinde geri çekilmiştir. Fransa şu anda 14

sürekli görev yapan savaş uçağı, 1 adet Atlantik 2 devriye uçağı ve Akdeniz'de 1 adet firkateyn bulundurmaktadır. (Mills, Smith, 2016, s.: 16)

13 Kasım 2015 tarihinde IŞİD tarafından gerçekleştirilen terörist saldırısından beri Fransa karşı saldırılarını şiddetlendirmiş, IŞİD saldırısının hemen sonrasında Fransa tarihinin en büyük hava saldırısını Rakka'daki hedeflere karşı gerçekleştirmiştir.

Avustralya

03 Ekim 2014 tarihinde Avustralya hükümeti Irak içerisinde hava saldırılarına ve Irak güvenlik güçlerinin eğitimi için özel kuvvetlerin sevkiyatını onaylamıştır. Avustralya önceden yolladığı 6 adet FA-18 savaş uçağına ek olarak 1 adet yakıt ikmal uçağına da konuşlandırmıştır. Avustralya uçakları Irak içerisindeki IŞİD hedeflerine ilk saldırılarını 08 Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirmişlerdir. Eylül 2015 tarihinde ABD hükümetinden gelen bir istek üzerine Avustralya operasyonları Suriye'de genişleyeceğini açıklamıştır. O bölgelere yapılan ilk Avustralya hava saldırıları 14 Eylül 2015 tarihinde gerçekleşmiştir.

Avustralya'nın hâlihazırda 480 askeri personeli operasyonlara destek vermek için bölgede bulunmaktadır.(Avustralya Savunma Bakanlığı Air Task Group, 2016, Web Page)

Ürdün

Suriye'deki IŞİD hedeflerine karşı yaptığı ilk saldırıları Eylül 2014 tarihinde gerçekleştirmiştir. Sonraki hava saldırılarına katılımları düşük seviyede gerçekleşmiştir. Ancak Şubat 2015 tarihinde Ürdünlü bir pilot IŞİD tarafından yakalanıp canlı olarak yakılınca Ürdün Suriye üzerindeki hava saldırılarını oldukça şiddetlendirmiştir. Aynı zamanda katılımını da Irak üzerindeki operasyonlara da destek vererek genişletmiştir. Ürdün'ün halen saldırılara 39 savaş uçağı ile iştirak etmesi ve bu uçakların teknolojik açıdan eski nesil olması sebebiyle hava saldırılarının geneline katkısının sınırlı olmasını sağlamıştır.

İngiltere

Eylül 2014 tarihinden beri Irak içerisinde hava saldırıları gerçekleştirmeye devam etmektedir. Daha sonrasında 02 Kasım 2015 tarihinde parlamentoda

yapılan bir oylama ile askeri saldırılar Suriye üzerinde de başlamıştır. İngiltere'nin ilk Suriye saldırısı 02 Kasım 2015 tarihinde gerçekleşmiştir.

İngiltere ABD'nin yapmış olduğu gibi Kürt peşmerge güçlerine askeri eğitim ve Irak güvenlik güçlerine de askeri danışmanlık görevlerini Ekim 2014 tarihinden beri sağlamaktadır. Spesifik olarak İngiltere koalisyonun el yapımı patlayıcı ile mücadele programını koordine etmektedir. Mayıs 2016 tarihinde yapılan bir toplantıdan sonra İngiltere savunma müsteşarı Irak güvenlik güçlerine daha fazla eğitim vermeyi düşündüklerini belirtmiştir.

İngiltere 50 tonluk ateşli silah harici yardımın yanı sıra 40 adet ağır makinalı tüfek ve neredeyse yarım milyon adet mühimmat ve 600.000 Pound değerinde Kürt peşmergelere askeri ikmal yardımında bulunmuştur. Mayıs 2016 tarihinde savunma müsteşarı 1 milyon poundluk ek mühimmatın sağlanacağını duyurmuştur. 2016 Mart tarihinde savunma müsteşarlığı operasyonların şimdiye kadarki maliyetini 280 milyon pound olarak belirtmiştir. (Mills, Smith, 2016)

Hollanda

02 Ekim 2014 tarihinde Hollanda parlamentosu Irak'a 4 adet F-16 ve 2 adet ek uçak takviyesi ve 180 askeri personel gönderme kararını onaylamıştır. Bu askeri güce ek olarak Irak ve Kürt askerlerini eğitmek için 130 personel daha görevlendirilmiştir. Bu konuşlanma başlangıçta 1 yıl olarak planlanmıştır fakat 2015 Haziran ayında Hollanda hükümeti askeri operasyonların en az 2016 Ekim tarihine kadar süreceği duyurulmuştur.(Defence News, 2015, Web Page)

Danimarka

26 Eylül 2014 tarihinde Danimarka hükümeti 7 adet F-16 savaş uçağı ve 1 adet nakliye uçağı ile 12 asker ve 40 destek personeli ile operasyonlara 12 ay boyunca katılma kararı almıştır. Birlik Kuveyt'de konuşlandırılmıştır. Danimarkalı uçaklar tarafından yapılan ilk hava saldırıları 20 Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Eylül ayının sonlarına doğru Danimarka hükümeti kara üzerinde kullanılan mobil radar sisteminin onayı için parlamentodan yetki istemiştir. Danimarka dışişleri bakanı bunun Irak ve Suriye hava sahasının daha iyi gözetlenmesi gerektiği kanaatine varıldığından dolayı uygulanacağını belirtmiştir. Bu radar ancak kara hedeflerini tanımlamak için kullanılmamıştır. 10

Kasım 2015 tarihinde Danimarka parlamentosu bu kararı onaylamıştır. Sonradan destek askeri birliği güçlendirme işlevini gerçekleştiren Danimarka bir C130 nakliye uçağı ve 400 adet askeri personel bölgeye göndermiştir.(Castle, Erlanger, 2014, Web Page)

Belçika

26 Eylül tarihinde Belçika parlamentosu 6 adet F-16 savaş uçağı ve 120 personel ve 1 adet nakliye uçağını Irak üzerindeki operasyonlara katılması için onaylamıştır. Belçika ucaları ilk saldırılarını 06 Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bu uçaklar Ürdün'de konuşlandırılmıştır. 02 Haziran 2015 tarihinde geri çekilmişlerdir. 13 Mayıs tarihinde Belçika hükümeti hava kuvvetlerini IŞİD karşıtı operasyonlarda kullanılması için yeniden bölgeye göndermiştir. Belçika aynı zamanda Irak üzerinde olduğu gibi Suriye üzerinde de hava saldırılarına devam etmektedir. (Mills, Smith, 2016)

Sadece Suriye'de Operasyon Düzenleyen Koalisyon Ortakları

Suriye'ye yapılan ilk ABD önderliğindeki hava saldırılarına 5 Arap ülkesi destek vermiştir. Bunlar:

- Ürdün
- Birleşik Arap Emirlikleri
- Bahreyn
- Suudi Arabistan
- Katar (Destek Faaliyeti Yürütmüştür)

Yukarıda adı geçen ülkelerin katılımlarının amacı ilk başta çok belirgin olmamıştır. Birçok yorumcu bu katılımları çoğunlukla sembolik olarak görmüştür. Operasyonların ilk birkaç gününde ortak ülkelerden Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliklerine ait F-16 savaş uçakları saldırıların büyük bir kısmını gerçekleştirmiştir.

Ancak 2015 yılı boyunca Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın hava saldırılarına olan katılımları çok az olmuştur. ABD Savunma Müsteşarı 1 Kasım 2015 tarihinde yaptığı bir açıklamada Suudi Arabistan'ın ve körfez ülkelerinin operasyonların ilk

günlerinde katıldıklarını fakat ileriki zamanlarda Yemen'deki çatışmalar ile meşgul olduklarını söylemiştir.

Şubat 2016 tarihinde yapılan bir IŞİD karşıtı koalisyon toplantısında ABD ortaklardan daha etkin katılım amaçlamıştır ve Suudi Arabistan katılımı arttıracığını belirtmiştir.

Yukarıda belirtilen ülkelere ek olarak Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve şimdi Suudi Arabistan Suriye'deki operasyonlara aktif olarak katılmada bulunmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri

Ürdünlü bir pilotun uçağının düşürülüp yakalanmasından sonra BAE koalisyonun arama bulma yetenekleri konusunda endişeli olduğunu belirterek Aralık 2014 tarihinde katılımlarını askıya almıştır. Ancak Şubat 2015 tarihinde pilotun IŞİD tarafından idam edilmesiyle BAE koalisyon çalışmalarına yardımcı olabilmek için Ürdün'e bir kısım F-16 uçağını konuşlandıracağını açıklamıştır.

Şubat 2015 tarihinde BAE belli sayıda hava saldırısı gerçekleştirmiş olsa da 2016 yılı boyunca katılımı en alt düzeyde görünmektedir. Bundan dolayı ABD BAE'lerinin daha aktif bir rol üstlenmesini istemiştir. 2016 yılı Şubat ayında hava saldırılarına ve karada destek sağlayacaklarına dair onay almıştır.

Türkiye

24 Ağustos 2015 tarihinde ABD ve Türkiye ABD'nin IŞİD'e karşı hava saldırıları gerçekleştirmesi için İncirlik Hava Üssü'nü kullanmasına izin veren bir antlaşma imzalamıştır. 29 Ağustos tarihinde Türkiye IŞİD'in Suriye'deki hedeflerine hava saldırısı düzenleyen bu koalisyona resmi olarak katılmıştır. (Mills, Smith, 2016) Bu tarihten önce Türkiye'nin rolü sınırlı kalmıştır ve kendi saldırılarını PKK terör örgütüne karşı düzenlemiştir.

Suudi Arabistan

Şubat 2016 tarihinde Suudi Arabistan Suriye'deki hava saldırılarına yeniden katılacağını duyurmuştur.

Şubat ayının 13-14'ü Suudi hava kuvvetleri saldırılara katılarak 25 Şubat 2016 tarihinde 4 Suudi F-15 uçağı Türkiye'deki İncirlik Hava Üssü'ne gelmiştir.(Financial Times, Srivastava, Jones, 2016, Web Page)

Suudi Arabistan gerektiği taktirde kara kuvvetlerini de birliğe dahil etmeye açık olduğunu söylemiştir.

Irak Üzerinde Operasyona Destek Veren Diğer Koalisyon Ülkelerin Durumu

Hollanda hükümetinin hava saldırılarını Suriye'yi de kapsayacak şekilde genişletmesi ve Danimarka ile Belçika'nın savaş uçaklarını yeniden Suriye'ye bölgesi kapsayacak şekilde operasyona dâhil etmeleri sadece Irak içerisinde hava operasyonları düzenleyen bir koalisyon ülkesinin kalmamasına sebep olmuştur.

Askerî Destek Veren Diğer Ülkeler

13 Kasım 2015 tarihinde Paris'deki terörist saldırılardan sonra Frankfurt hükümeti IŞİD karşıtı olan ve koalisyona dışarıdan destek veren ortaklara askerî operasyonlarda daha fazla destek sağlamalarını istemiştir. Fransa özellikle Avrupa Birliği Anlaşması'ndaki 42 (7) numaralı maddeye atıfta bulunmuştur. AB üyesi ülkelerin kendi güçlerinde olan her türlü yardım ve desteği sunmalarını talep etmiştir. AB savunma bakanlarının toplantısında bütün ülkeler IŞİD'i yok etmek için ortaya konan Fransa'nın çabalarını destekleyeceklerini belirtmişlerdir.

Kanada

15 Şubat 2016 tarihinde Kanada hava saldırılarına katılımını durdurdu. Ancak gökyüzünde yakıt takviyesi, bilgi ve gözetleme operasyonlarına, ayrıca eğitim ve yardım birliklerinin takviyesine devam etmiştir. Aynı zamanda koalisyon üyelerine planlama, hedef alma ve tıbbi yardım desteğini sürdürmüştür. 2016 Mayıs ayında Kanada üç adet Griffon helikopterini operasyon yerinde taktik transfer sağlayabilmesi için ve operasyonel planlamalara yardımcı olmak için

bütün kaynaklardan faydalanan istihbarat merkezinin açılışını gerçekleştirmiştir.(News GC, 2016, Web Page)

Eğitim ve yardım görevinin üç kat daha da güçlendirilmesi sayesinde Kanada'nın katkıları yaklaşık 830 personel ile yürütür hale gelmiştir. Kanada'nın görevinin 31 Mart 2017 tarihine kadar süreceği kendi hükümeti tarafından onaylanmıştır. (News GC, 2016, Web Page)

Almanya

04 Aralık 2015 tarihinde Alman parlamentosu Charles de Gaulle kariyer birliğinin bir parçası olarak 6 adet Tornado keşif uçağı ve bir adet fırkateyni gönderme yasasını onaylamıştır. Bu destekler uçaklara takviye maksatlı kullanılarak 1200 personeli kapsayacaktır. Ancak bu uçak ve personeller direkt saldırı operasyonlarında yer almayacaklar ve daha ziyade diğer ülkelere lojistik ve istihbarat desteğinde bulunacaklardır. Almanya aynı zamanda Irak'taki eğitim birliğinin personel sayısını arttıracığını belirtmiştir.(Aljazeera News, 2015, Web Page)

Bu görevlendirmelerin süresi bir senedir. Charles de Gaulle kariyerinin geri çekildikten sonra Alman fırkateyni de 2016 yılının Mart ayında Almanya'ya geri dönmüştür.

Polonya

2016 yılının Şubat ayında Polonya başbakanı bilgi toplama amaçlı 4 adet F-16 uçağının Suriye'ye gönderilme planlarının olduğunu açıklamıştır. Hâlihazırda fiili olarak bölgede bulunmamaktadır.

İtalya

İtalya hükümeti de IŞİD'e karşı savaşta Fransa'yı destekleyeceğini bildirmiştir. Ancak bu desteğin polis eğitimi üzerine mi olduğu yoksa herhangi bir askerî alanda mı gerçekleşeceği şu an için belirsizdir. 26 Kasım 2015 tarihinde İtalya başbakanı Matteo Renzi İtalya'nın önceliğinin Libya'daki IŞİD olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Aralık ayının başlarında İtalya hükümeti Irak içerisindeki eğitim faaliyetlerinin arttıracığını açıklamıştır.

Norveç

2015 yılının sonlarında ABD Norveç'in şu anda Irak içerisinde devam ettirdiği askerî eğitimin ötesinde daha fazla asker'i faaliyette bulunması için resmî bir istekte bulunmuştur.

02 Mayıs 2016 tarihinde Norveç hükümeti Irak'ın Kuzey bölgesindeki koalisyon birliklerine ek yardım kapsamında bir sağlık ekibi göndermiştir. Aynı zamanda Suriye muhaliflerinin eğitimine yardımcı olmak için bazı özel kuvvet personelinin görevlendirileceğini belirtmiştir. (Mills, Smith, 2016)

Suriye Muhalif Güçlerine Yapılan Destekler

ABD Önderliğinde Eğitim Programı

2014 yılında 500 milyon dolarlık ABD önderliğindeki eğitim programı ılımlı Suriye muhalif güçlerini eğitmek amacıyla yürürlüğe konmuştur.

Programın amacı yılda yaklaşık 3000-5000 kişi arasında, sicili uygun olan muhalif güçlerine Suriye dışında bulunan bölgesel eğitim merkezlerinde programın kabulünden itibaren eğitim verilmesini ve teçhizat verilmesidir. Eğitilen personeller ilk başta Suriye'de toplulukları özellikle IŞİD'e karşı korumaya odaklanarak sonrasında IŞİD'e karşı yapılabilecek harekâtlarda kullanılacaktır. Amacı uzun vadede oluşturulan bu güçlerin Suriye'deki çatışmalara siyasi bir antlaşma ortamını sağlamakta yardımcı olması yönündedir. Spesifik olarak eğitim programı, keskin nişancılık, yaralılara yardım, hedef bulma, iletişim, liderlik, silahlı çatışma hukuku ve insan hakları prensiplerini kapsamıştır.

Operasyonel güvenlik ve silahlı güçlerin gerçekleştirilecek saldırılardan korunması amacıyla Pentagon eğitim bölgelerinin büyüklükleri ve süreleri konusunda kesin bilgi vermemiştir. Ancak ABD resmi görevlileri ilk eğitimin 07 Mayıs 2015 tarihinde Ürdün'de başladığını açıklamışlardır. İkinci bir eğitimin Mayıs ayı sonunda Türkiye'de başladı anlaşılmıştır. Gelecekte yapılacak eğitimlerin Suudi Arabistan ve Katar'da planlandığı düşünülmektedir.

Aynı zamanlarda ABD genelkurmay başkanı General Martin Dempsey yeni ılımlı bir Suriye muhalif gücü kurmanın ve bunu yapmak için yeterince militan toplayarak eğitmenin beklediğinden daha zor olduğunu itiraf etmiştir. 2015 yılının Temmuz ayına gelindiğinde sadece 60 kişilik bir personelin eğitildiği bu programın ne derece başarılı olduğu tartışılır hale gelmiştir. (Mills, Smith, 2016) İstenilen sonuca ulaşamamıştır. Eğitilen personelin ilk saldırıda teçhizatlarını El-Nusra'ya bırakarak kaçmaları, eğitim sonucunun başarısızlığını bir kez daha kanıtlamıştır.

“Eğit ve Donat” programının başlangıcından günümüze pek de başarılı olamaması sonucunda 09 Ekim 2015 tarihinde ABD Savunma Bakanlığı Suriye'deki muhalif güçleri destekleme konusunda yeni bir program uygulayacağını duyurmuştur. Komşu ülkelere bağlı asker toplama ve eğitime programı yerine şimdiki odak noktası olarak başarılı liderler ve onların gruplarını seçerek işler hale getirme ve zamanla IŞİD kontrolündeki toprakları ele geçirmelerinde yardımcı olma stratejisi gelmiştir. ABD gerektiğinde bu gruplara donanım ve silah paketleri ve aynı zamanda hava desteği sağlamaktadır. Yardım alan bu grupların kim oldukları şimdiye kadar tam olarak bilinmemektedir. Ancak Suriye – Arap koalisyonunun bunlardan biri olduğu düşünülmektedir.

Bu yeni programın amacı IŞİD ile savaşan belli muhalif gruplara askerî yardım ve hava desteği sağlamaktır. Ancak ABD silahlarının Suriye'ye akışı ile ilgili sorunlara müdahale etmek için ve bu silahların radikal grupların ellerine geçmemesi için pentagon kullanılan silahların daha basit olacağını açıklamıştır.

01 Nisan 2016 tarihini itibariyle pentagon bu yeni program hakkında eğitilen hiçbir savaşçının daha savaş alanına gönderilemediğini açıklamıştır.

Ek olarak 2016 Mayıs ayında Norveç Suriyeli Arap-Sünni savaşçıları eğitmek için Ürdün'e özel kuvvet personeli göndereceğini açıklamıştır.

30 Ekim 2015 tarihinde ABD hükümeti Kürtler tarafından kontrol edilen Suriye'nin kuzeyine IŞİD'e karşı savaşan Kürt ve diğer yerel güçlere lojistik ve planlama yardımında bulunmak için 50 adetten az ABD özel kuvvet personeli göndereceğini açıklamıştır. Bu hareketi yerel güçlerin kapasitesini güçlendirme

stratejisinin bir parçasıdır. ABD hükümeti buraya gönderilen personelin savaş içerisinde yer almayacağını vurgulamıştır.

Ancak Suriye için tutarlı bir stratejinin olmayışı sorun teşkil etmektedir. Bu açıklamaya cevap olarak ABD senatosunda yapılan bir konuşmada bu hareketin ABD'nin Suriye üzerindeki yeni stratejisinin başlangıcı olduğu belirtilmiştir.

2016 Nisan ayında ABD Başkanı Obama IŞİD'e karşı savaşta yerel muhalif güçleri desteklemek için 250 özel kuvvet personeli daha göndereceğini açıklamıştır. Obama'ya göre bu hareket eğitim amaçlıdır ve bu askerler savaşta yer almayacaklardır. Bu son sevkiyat ile beraber Suriye'deki ABD kara gücü personel sayısı 300 adet olmuştur.(Juancole, Cole, 2016, Web Page)

Suriye'deki Rusya Faaliyetleri

2015 Eylül ayında Rusya Akdeniz sahil şeridinde bulunan Latakya bölgesindeki Humaymim Hava Üssü'ne birlikler konuşlandırmıştır.

Rusların konuşlandığı birliklerin sayıları tam olarak bilinmemekle beraber tahminen son nesil savaş uçakları, saldırı helikopterleri, son nesil T-90 tankları, zırhlı personel taşıyıcılar, topçu birlikleri ve obüslerden oluşmaktadır.

2015 Kasım ayında Rus Hava Kuvvetleri'nin Latakya'da yaklaşık 50 adet savaş uçağı bulundurduğu tahmin edilmektedir. Bu uçaklara ilk kez savaşa katılan SU-34 son nesil savaş uçakları da dahildir.

Rus savunma Bakanlığı aynı zamanda S-300 karadan havaya füzelerle donatılmış bir kruvazör göndermiştir. Doğu Akdeniz' aynı zamanda bir adet destroyer göndermiştir. Bunlarla beraber neredeyse Suriye'nin tamamını kapsayan çok katmanlı hava sahası koruma ağı kurmuştur. Bu ağı Humaymim'e yerleştirdiği S-400 son nesil hava sahası koruma füze rampaları dâhildir.

Personeller hava operasyonları ve karargâh koruma görevleri inşa etmek için konuşlandırılmıştır. Ancak karargâhın büyütülmesi çoğu kişi için Rusya'nın Latakya'da uzun süreli kalacağını göstergesi olarak algılanmıştır.

Rus askerî teçhizat ve silahlarının Suriye hükümeti ve onlara bağlı diğer askerî güçlere de verildiği Ruslar tarafından paylaşılmıştır.

30 Eylül 2015 tarihinde Rusya Suriye'deki ilk hava saldırılarını başlatmıştır. Bu askerî harekât Rus güçlerinin soğuk savaşın bitişinden beri eski Sovyet birliği sınırları dışında yaptığı ilk harekâttir.

Rusya bu harekâtı dini azınlıkları korumak ve laik hükümeti savunmak maksadıyla yaptığını ilan etmiştir. Rus dışişleri Sergei Lavrov IŞİD'i ve diğer terörist grupları hedef aldıklarını hedef aldıklarını açıklamıştır ve resmi Suriye daveti üzerine bölgede bulunduğunu da eklemiştir.

Rusya isyancı grupları hedef almasından dolayı ve özellikle ABD'nin desteklediği ılımlı muhalif grupları hedef aldığından dolayı bu harekâtı yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.

RUSI düşünce kuruluşunun 2015 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Rus hava saldırılarının %80'i Esad rejimine karşı savaşan silahlı muhalif gruplara yöneliktir. (Institute, 2015, s.1)

Fransa, Almanya, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye ve İngiltere hükümetleri 02 Kasım 2015 tarihinde yaptıkları ortak bildirme ile Rusya'nın bölgede icra etmeye başladığı harekâtı kınamışlardır. Ayrıca Türkiye'nin hava sahasına Rus savaş uçakları tarafından yapılan çok sayıda ihlallerin NATO tarafından endişe verici olduğu açıklanmıştır. 07 Ekim 2015 tarihinde Suriye ve Rus güçlerinin muhaliflere karşı ortak hava saldırısı batı ülkeleri ile olan ilişkilerini iyice gergin hale getirmiştir. Ayrıca bu saldırı esnasında çok sayıda İran'lı Şii milis grupları da yer almıştır.

Rusya'nın sahip olduğu ve Odessa açıklarında bulunan savaş gemilerinden uzun menzilli füzelerin de kullanımı ile Suriye bölgesine ateş açılmıştır. Aynı zamanda Akdeniz'de bulunan denizaltılardan da bölgeye füze saldırısı gerçekleştirilmiştir. Karadan karaya Cruise füzelerinin bölgede kullanımı, Ruslar'a son sistem silah teknolojisini deneme olanağı vermiştir.

Rusların IŞİD yerine bölgedeki Esad muhalifi gruplara saldırıları esnasında hastane, Pazar yeri, sivil altyapılar v.b. hedefleri seçmesi çok sayıda sivilin ölümüne sebebiyet vermiştir. Bu saldırıların kamuoyu tarafından kastî olarak

yapıldığı algılanmıştır. Bu saldırıların kendileri tarafından yapıldığı Rus hükümetince yalanlanmıştır.

2016 Şubat ayı içerisinde Rus tarafı ve ABD arasında yapılan ateşkes anlaşması sonrasında Rus Savunma Bakanı hava saldırılarını ve uzun menzilli füze atışlarını durduracağını açıklamıştır. Aynı zamanda BM tarafından terörist olarak tanınan yasadışı silahlı gruplara karşı(Jabhat El-Nusra, IŞİD gibi) savaşın devam edeceğini söylemiştir. Bu anlaşmanın ardından 20 Mart 2016 tarihinde Rusya askerî unsurlarının tamamının geri çekilme işlemi bitirdiğini açıklamıştır. Ancak Rusya'nın bazı hava saldırıları gerçekleştirmesi bu söylevin gerçek olmadığını göstermiş ve endişe yaratmıştır. Bazı hava unsurlarının halen bölgede olduğu bilinmektedir.

Sonuç olarak ABD ve diğer koalisyon ortak ülkelerinin bölge üzerindeki faaliyetleri genel olarak incelendiğinde IŞİD'e karşı yapılan hareketin genel olarak kendi taraflarınca başarılı görünmesine rağmen pek çok analist bu çabaların yetersiz ve sonuca ulaşmaktan uzak çabalar olduğunda hemfikirdirler. Bazı analistlere göre daha fazla askerî güç gönderilmelidir ve bir takım analiste göre ise askerî çözümlerin sosyal altyapı eksikliği dolayısıyla başarılı olmaktan uzak olacağı düşünülmektedir.

3.3.2. Örgüt Yapısı (Proto State/Cihadi Proto State)

11 Eylül saldırılarından sonra ABD karşı saldırı için hedef belirleme arayışına girmiştir. Karşılığında El-Kaide'yi hedef seçen ABD karşı saldırı esnasında toprak gözetmeksizin bürokratik bir baskı unsuru içerisinde kendi askeri, istihbaratî ve kanun koyucuları eşliğinde karşı terör saldırılarını uygulamaya başlamıştır.

Her ne kadar başarılı oldu tartışılan bu uygulamaların aynısını IŞİD'e karşı uygulama girişimi belli ki başarısız olmuştur. Her ne kadar IŞİD El-Kaide'nin eski bir uzantısı görünümüne sahip olsa da, ya da ideolojik yapıları aynı tabana sahip olsa da IŞİD El-Kaide değildir. El-Kaide'den ayrılan bir kolu tarafından kurulduğu gerçekliği şu an biçimlenmiş vücudu ile tamamen farklıdır. Şu an IŞİD El-Kaide'nin yenilenmiş yeni bir çeşidi olduğu düşünülebilir.

ABD'nin IŞİD'i bir terörist organizasyon olarak kabul etmesine rağmen(US Department of State,12/17/2004) El-Kaide'den farkları sebebiyle, bu kararı ile ve sadece El-Kaide ile aynı tutulması çok vahim sonuçlar doğurmuştur. IŞİD öncelikle bir terörist organizasyon taktiği benimsese de sonra aldığı vücut itibariyle sıradan bir terörist organizasyondan çok daha farklı bir şekle gelmiştir. Artık sadece bir terörist organizasyon değildir. El-Kaide gibi terörist organizasyonlar genelde onlarca veya yüzlerce üyeye sahipken, sivillere saldırılar düzenlerken bütün coğrafyada hâkimiyet kurabilecek kadar askeri güçten yoksundurlar. Bunun yanında IŞİD'in 30.000'i aşkın savaşçısı, IRAK ve Suriye'de elde ettiği toprakları, gelişmiş askeri kapasitesi, kontrolünde bulunan iletişim sistemleri, ekonomik altyapıların kontrolü ve geniş askeri olanakları ile sadece terörist organizasyondur tanımına girmemektedir.

IŞİD hangi tanıma girebilir diyecek olursak sanırım "Proto-Devlet/Proto State" tanımı uygun olacaktır. (Cronin, 2015, s.1) "Proto Devlet" tanımını devlet kurma çabası içerisindeki önemli bir grubun çalışması sonucu oluşturduğu küçük devletsiz yapı olarak özetleyebiliriz. Devletten farkı tüm organları ile işlemeyişi fakat yine de temel organların kurulma çabası içerisinde bulunduğudır. Adına para bastırma, kimlik çıkarma, adalet ve ekonomi sistemi kurulması gibi temel işlevlerin başlangıcını oluşturma girişimleri bu yapıyı oluşturmuştur.

Fakat bu yapının oluşması esnasında daha önce de bahsedildiği gibi ikincil askeri operasyon biçimi olarak terörist eylemleri de gerçekleştirmektedir. Bu nedenle ikili bir şekilde karşımıza çıkan bu yapı karşısında mevcut teröre karşı uygulanan yöntemlerin işe yaramaması şaşırtıcı olmamıştır.

Örgüt yapısının nasıl işlediğine dair verileri yine örgüt tarafından yayınlanan yayınlardan "Dabiq" adındaki dergide bulabiliriz. Derginin adı olarak "Dabiq" kullanılmasının sebebi yine dergideki giriş kısmında ve arka kapağında bulunan bir İslami Hadise dayandırılmaktadır. Bu hadis şu şekildedir:

"Ebu Hureyre (r.a)'tan rivayet edildiğine göre, Resullullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: Rumlar A'mâk'a ya da Dâbık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu onların karşısına çıkacaktır."

“Dabiq” yer itibariyle Suriye'nin Kuzeyinde bulunmaktadır ve ayrıca Kilis'e sadece 20 km. uzaklıktadır. Ayrıca Osmanlı ile Memlûklüler arasında yapılan Mercidabık Savaşı'nın da sembolü arasındadır. Mercidabık Savaşı'nın sonunda halifeliği elinde bulunduran Memlûklüler yenilmiş ve Osmanlılar'a halifeliğin geçmesinin kapılarını açmıştır. Ayrıca bölge batı (Romalılar) ile Orta Doğu arasında sınırdadır yer almaktadır.

Hadis'in devamının günümüze uyarlaması sonucu IŞİD'in bakış açısından görüldüğü üzere kendisi karşısında olan kesimleri kendi gözleri ile dönmüş Müslümanlar ve kâfirler olarak algılamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sadece kendilerine biat edenler onlar için gerçek Müslüman olarak görülmektedir ve düşman olarak algılanmamıştır.

Dergi son derece iyi basımlı ve kalitesi yüksek görünüme sahiptir. Kendi içlerinde oluşturmuş olduğu idari sistem ve eğitim sistemi ile ilgili açıklamaları içermektedir. İlk basımını Ramazan ayında yapan örgüt dergi sayılarında kendi raporlarına da yer vermektedir. Savaş esnasında çekilmiş kareler ile kullanılan, ele geçirilen silah sistemlerine ait özellikleri de yer almıştır.(Dabiq 2, Haziran 2014)

IŞİD yönetiminde merkezi yönetim çevresinde vilayet sistemini tercih etmiştir. Merkezi yönetim kendi içerisinde örgüt lideri ve konseylerden oluşmakta ve bu yönetim yapısı vilayetlerde de aynen devam etmektedir.(EK-A)

3.3.3. Finansal Kaynakları

3.3.3.1 IŞİD'in Finansman Geçmişi

IŞİD'in finansman sistemi muhtemelen örgütün geçmiş gruplarından şekillenmeye başlamıştır. Yani Irak'taki İslami Devlet ve Irak El-Kaidesi geçmişine sahiptir. Ele geçirilmiş savaş dokümanları ve medya raporları IŞİD'in geçmiş gruplarının nasıl finanse edildiklerine bir temel oluşturmaktadır. Örneğin Sincar'daki Irak İslami Devleti'ne ait dokümanlar İslami Devleti'nin bir grubunun finans kaynağının maddi yardım için gelen yabancı savaşçılara bağlı olduğunu göstermektedir. İslami Devlet'in kontrolünde olan bölgelerden iç transferler, yerel bağışlar ve savaş ganimetleri bunlara dâhildir. İslami Devlet'in kontrolünde olan diğer bölgelerinde ise petrol gelirleri, tarım üretiminden elde

edilen gelirler, fidyeler ve farklı ülkelerden gelen yardım paraları finansmanın diğer girdilerini oluşturmaktadır.

Ele geçirilmiş finansal kayıtlar üzerinden yapılan bir RAND araştırmasında, El-Kaide Irak'ın Anbar bölgesinde örgütün en güçlü olduğu 2005-2006 yıllarında, örgütün finansmanı incelenmiş ve daha ayrıntılı sonuçlara ulaşılmıştır.(B.Johnton, RAND, 2014) Rand'ın bu çalışması bölgesel finansman yöneticilerinin bütçe konusunda karar verirken yüksek derecede otonomiye sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bunun kısmi bir nedeni yerel olarak gelir kaynaklarının bolluğudur. Bunlara yerel yüksek değerli ürünlerin çalınıp yeniden satılması, örneğin inşaat ekipmanı, jeneratörler, elektrik kabloları, arabalar ve aynı zamanda fidyeler dahildir. RAND'ın araştırdığı kayıtlarda eksikliği göze çarpan bir husus örgütün başlıca petrol kaçakçılığından veya yabancı zengin bağışçılardan para kazandığını gösterecek bilgilerdir. RAND'ın yaptığı çalışmaya göre fonların transferleri nakit kuryeleri tarafından genellikle gerçekleştirilmekte ve resmi finansal sektörden faydalanmadıkları gözlemlenmektedir. Örgütün diğer bölgelere ve diğer ülkelere para dağıtacak kadar bütçeye ulaştığı görülmektedir. Buna Pakistan'daki El-Kaide liderlerine de verilen para dâhildir Ayrıca araştırmaya göre örgüt yeterli nakit rezervine sahip olmadığından sürekli nakit akışına bağlı kalmıştır. Özellikle günlük operasyonlar ve maaşların ödenmesinin finansman kaynağı açısından buna gerek duymuştur.

2008 yılında ele geçirilen bir diğer dokümana göre Irak El-Kaidesi'nin operasyonlarının finansal yönetiminin yeterliliği ortaya çıkmıştır. Bu belgeye göre İslami Devlet savaşçıları El-Kaide'nin Irak'taki başarısızlıkları olarak gördükleri unsurlardan ders çıkararak alınan dersler listesi çıkarmışlardır. Bunların arasında finansal kaynakların kullanımının eleştirileri vardır. Yerel hücreler arasında finansmanın etkili bir şekilde yapılmadığını ve sürekli gelir kaynağının olmamasının özellikle yabancı destekleyici devletin bulunmaması eleştiriler arasındadır.

ABD ve Irak güçleri günümüze kadar kamuoyuna açıklanmamış sınırlı sayıda İslami Devlete ait belgeler ele geçirmiştir. Haziran 2014 tarihinde Irak Özel Kuvvetleri İslami Devletin Irak bölgesi için genel komutanı Abdul Rahman al Bilawi'nin ölümü ile sonuçlanan bir baskında hafıza kartında bulunan yüklü

sayıda belge ele geçirmiştir. Bazı medya kuruluşları bunların seçilmiş bir kısmını inceleme şansına sahip oldu ve bu belgelerde örgütün lider yönetici kadrosu ve harcamalar listesi detaylı bir şekilde belirtilmektedir.

3.3.3.1.1. Gelir Kaynakları

2014 Yılı'nın sonlarında RAND kuruluşundan Patric Johnston'ın kongre öncesi yapmış olduğu konuşmasında İslami Devletin ve onun öncesinde örgütlerin arasındaki finansal hareketlerin farklılığı gelir kaynağının yeni bir çeşidi değildir fakat aktivitelerin daha geniş bir boyutu olduğu söylenmiştir. Ayrıca 2008 Ağustos ve 2009 Ocak tarihleri arasında İslami Devletin Musul'daki ana finansal kayıtları örgütün ayda bir milyon dolardan biraz daha az bağış topladığını gözler önüne serdi. 2014 yılında IŞİD'in günde aynı miktar veya daha fazlasını elde edebildiği açıklanmıştır.

3.3.3.1.1.1. Petrol

Suriye Petrol Kaynakları

Mart 2011 yılındaki Suriye rejimini protesto gösterilerinin başlamasından önce petrol ticareti, ülke ekonomisi ve ülke gelir kaynakları açısından için çok önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Dünya üzerindeki petrol üreten ülkeler içerisinde önemli bir yere sahip olmasa da ülkenin Irak sınırına yakın olan doğu kesiminde Suriye'de günlük 400,000 varil petrol üretimi gerçekleştirilmektedir ve günde 150.000 varil petrol Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ihraç edilmektedir. Petrol sektörü Suriye hükümetinin giderinin %25'lik kısmının karşılanmasına yardım etmektedir ve ayrıca toplam ihraç kaleminin %45'ini oluşturmaktadır.

2011 yılından itibaren çatışmaların başlaması ile birlikte petrol sektörü iki taraflı olarak büyük hasara uğramıştır. Suriye'deki ihracatın buharlaşmasının sonucu olarak ABD'nin ve diğer ülkelerin içerdiği yaptılara maruz kalmış ve özellikle Avrupa Birliği'ne etkileri güçlü olmuştur. Suriye'deki çatışmaların petrol üretimi üzerinde yarattığı olumsuzluk sonucu günlük petrol üretimi günlük 20.000 varile kadar inerek az veya çok 2011'li yılların sadece %5'i kadar olabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak kurumsal ihracatı neredeyse sıfıra inmiş ve petrol ürünleri ithal eden ülke konumuna gelmiştir. Suriye petrol ihracatı faaliyetleri genel olarak devletin kontrolünde olduğundan bu düzenin tekrar kurulması genel bir politik

istikrara bağılıdır ve bu sağlanmadan petrol üretiminin tekrar başlaması ve üretim tesislerinin onarımı mümkün görünmemektedir. Ayrıca mevcut çatışma durumu uluslararası petrol üretim şirketlerinin Suriye'deki petrol üretimi için gerekli olan ekipman ve teknik desteğini çekmesi sonucunu da doğurmuştur.

IŞİD güçlerinin ülkenin güney batısında bulunan petrol üretim sahalarını kontrol altına aldığı dönem olan Suriye petrol üretiminin en çok zarar gördüğü dönem 2011 Mart tarihi ile günümüze kadar olan dönemdir. Çıkarılan petrol daha çok IŞİD araçlarının kullanımı için kullanılmış ve yine IŞİD bölgesindeki insanların ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ham petrol nakit para veren finans gruplarına satılarak petrol üretimine devam edilmiş ve ticareti sağlanmıştır.

IŞİD petrolünün satışı teknik olarak zordur çünkü bu örgütün ticari ihracat faaliyeti bulunmamaktadır ya da açık pazar içerisinde yer almamaktadır. Bunu sonucu olarak, örgüt petrolü nakit para veya petrol ürünü verebilen petrol simsarlarının olduğu Türkiye sınırına kadar tankerler aracılığı ile taşıma durumunda kalmaktadır. Suriye devletinden çalıntı ve kaçak olan petrolün legal olarak uluslararası markette satışının mümkün olmaması ve limit getirilmesi sonucu IŞİD petrolünün fiyatını olabildiğince ucuz hale getirmiştir. Bazı raporlara göre Türkiye sınırında varili 18 Amerikan Doları'nın bile altına satılabilen IŞİD petrolü uluslararası petrol ticaretine girdiğinde 107\$'dan bile alıcı bulabilmektedir. Günümüzde petrol fiyatlarında %65'e kadar bir düşüş meydana gelmiştir. Dünya piyasasındaki petrol fiyatlarındaki bu düşüşte IŞİD liderlerinin petrol ticaretinin de katkısı olmuştur. (Humud, Pirog, Rosen, 2015, s.: 4)

Irak Petrol Kaynakları

Irak kuzeyinde bulunan petrol üretim tesisleri ve daha kuzeyde bulunan Baiji petrol rafinerisi, 2014 yılının yaz mevsiminden beri sürekli el değiştirmektedir. Bu durum genellikle üç organize silahlı grup arasında yaşanmaktadır. Bu güçler Irak ulusal ordusu, Kürt bölgesel yönetimi unsurları ve IŞİD'dir.

IŞİD sayısal olarak Kuzey Irak'taki küçük petrol rafinerilerini kontrol edebilirken Türkiye sınırındaki petrol satışındaki özellikler Suriye tarafındaki ile benzerlik göstermektedir. Haziran 2014 tarihinde örgüt Baiji petrol rafinerisini eline geçirmiştir ve günlük kapasitesi 170.000 varil olan bu üretim tesisi Kuzey Irak'taki petrol üretimini desteklemektedir. IŞİD'in elinde bulunduğu zamanlarda rafineri sadece personelin ticaretini yapabildiği miktarda üretim yaparak kullanılabilmiştir. Irak güçleri 5 ay sonra rafineriyi geri alabilmişlerdir.

Türkiye sınırı Irak petrolünün satılması esnasında da kullanılmaktadır. Özellikle küçük rafinerilerden çıkarılan petrol Kürt unsurlar dahil IŞİD güçleri tarafından bu sınır üzerinden geçirilerek satılmaktadır. Türkiye sınır güvenliğini kaçak petrolün geçmemesi için arttırsa da fiziki şartların zorluğu kontrolü zorlaştırmaktadır.

Küçük rafinerilerin kullanılması IŞİD için daha uygun hale gelmiştir. Şöyle ki günlük belki 300 ila 500 varil üretime sahip bu rafinerilerden elde edilen ham petrol IŞİD'in kendi ekipmanlarının kullanımında yada sınır ötesinden elde ettiği petrol ürünleri ve kazanç sonucu faaliyetlerini yürütmesinde yardımcı olmaktadır. Ayrıca petrol kaçakçılı sonucunu sınırı aşan ham petrol daha rahat uluslararası pazara girebilmektedir. (Humud, Pirog, Rosen, 2015, s.: 5)

3.3.3.1.1.2. Doğal Gaz

Ham petrol ticareti pek çok farklı yoldan yapılabilmesine rağmen doğal gaz ki daha çok elektrik üretimi için kullanılmaktadır daha limitli ticari ulaştırma alanına sahiptir. Suriye ve Kuzey Irak'ta doğal gazın ulaştırılmasında daha çok boru hattı kullanımı gerekmektedir. Bu kullanım ve ulaştırma zorluğu doğalgazın üretim tesislerinin petrol rafinerilerine oranla daha az hasara uğramasına sebebiyet vermiştir. Özellikle kullanılabilir doğalgaz tesislerinin Suriye kısmında ve IŞİD kontrolünde olan bölgelerde daha az hasar almışlardır. Kullanılabilir doğal gazın çoğunun olduğu Suriye'de üretim kapasitesi 2011 ile 2013 yılları arasında sadece %31 oranında azalmıştır. (Accelus, Brisard, Martinez, 2014)

ABD hava saldırıları daha çok petrol rafinerilerini hedef almıştır. IŞİD gelir kaynakları açısından daha fazla öneme sahip bu rafineriler daha çok bombalanarak hasara uğratılmıştır. Günümüze kadar ABD hava saldırıları sonucunda IŞİD'in elinde bulunan rafinerilerin neredeyse %60'ı kullanılamaz

hale gelmiştir. Ayrıca petrol ticareti bu hava saldırıları sonucunda büyük yara almıştır.

3.3.3.1.1.3. Tarihi Eser Kaçakçılığı

IŞİD ele geçirdiği bölgelerde bulunan müzelerden aldığı ve pazarladığı tarihi eserler yine örgütün önemli gelir kaynakları arasındadır. Müzeler tarihi eserlerin deposu görevi görürken IŞİD'in elinde iyi bir gelir kaynağı olarak kullanılmışlardır. Ayrıca bölgenin tarihi zenginlikleri düşünülecek olursa özellikle Irak içerisindeki tarihi alanların da yağmalanması ve tüm bu tarihi eserlerin Avrupa'ya pazarlanması sonucunda hatırı sayılır gelirler elde edildiğine pek çok haber kaynaklarında değinilmektedir. Suriye ve Irak'ın tarihi zenginlikleri zengin ülkelere kaçırılmaktadır. Bu pazarlama teknikleri için özel ofisler oluşturan örgüt ayrıca tarihi eser arama ve bulma aletleri de kullanmaktadır. Bulunan tarihi eserler Amerikan Doları karşılığı satılarak güvenli bir şekilde IŞİD bölgesinden çıkarılabilmektedir. Sadece IŞİD tarafından değil diğer silahlı güçler tarafından da bu kaçakçılığın yapıldığı bölgede halkın sahip olduğu zenginlikler yurt dışına kaçırılarak yılda 100 milyon dolara yakın gelir elde edebilmektedirler. (Humud, Pirog, Rosen, 2015, s.: 6)

3.3.3.1.1.4. Banka Mevduatları

Özellikle ele geçirilen bölgelerdeki bankaların kasasında bulunan mevduatların kontrolünden elde edilen kazanç anlamına gelmektedir. Musul ağırlıklı olmak üzere yaklaşık 500 milyon Amerikan Doları'na yakın mevduatı kontrol eder durumda olan IŞİD hatırı sayılır bir para miktarını kontrol etmektedir. Irak yerleşim yerlerinden Ninevah, Al-Anbar, Salah Din ve Kerkük de önemli finans kaynaklarına sahip yerlerdir. Çeşitli Irak bankalarından %5 oranında mevduat vergisi alan örgüt bu vergilendirmeden oldukça yüklü miktarda para kazanmaktadır. Suriye içerisinde de yirmiye yakın banka IŞİD'in kontrolü altında kalmıştır ve tabii bu bankaların çalışma düzenlerinin nasıl devam ettirildiği tam olarak bilinmemektedir.(FATF, 2015, s.: 12)

3.3.3.1.1.5. Yolcu Vergileri ve Geçiş Ücretleri

IŞİD'in kontrol ettiği sınır bölgelerinde aldığı geçiş ücretleri ve yapılan ticaretten aldığı kesintiler de ayrı bir gelir kalemidir. 200\$ ile 1000\$ arasında geçiş ücreti alınmaktadır ve bu gelir kaynağı da sürekli bir hale gelmiştir. Kaçakçılık ile uğraşanlardan da ayrıca kesinti yapılmaktadır. Bu kesintilerin toplamı ayrıca IŞİD için önemli bir gelir kaynağıdır.

3.3.3.1.1.6. Ticaret Vergisi

Ticarette uğraşanlardan da kendi bölgesi içindekilerden vergi alan IŞİD bu sektörden de kazanç elde etmektedir. İlaç satışlarından %10-%30 arasında, Cep telefonu atışı ve cep telefonu şebeke firmalarından aynı şekilde hizmetlerinin devamı için belirli bir kullanım ücreti alınmaktadır. Ayrıca esnaf ve üreticiden de "Zekât" İslami ad altında vergi toplanmaktadır. Öğrenim görenlerden de ayrıca kişi başı para almaktadır. (FATF, 2015, s.: 15)

3.3.3.1.1.7. Altyapı Vergileri

IŞİD kontrol alanı içerisinde bulunan birtakım elektrik üretim tesislerinin ve bazı altyapı tesislerinin meydana getirdiği artı değerden de vergi almaktadır. Rakka'da ve diğer bazı şehirlerde elektrik üretimi karşılığında, su ve güvenlik gideri olarak birtakım kesintiler uygulamakta ve vergi toplamaktadır. Kendi yayınladığı dergide de açıkça verdiği hizmetleri gösteren fotoğraflara yer veren örgüt bu gelirin karşılığının verildiğini gösterme çabasındadır.

3.3.3.1.1.8. Dinsel Vergileri

Bu vergilemede yine "Cizye" İslami adı altında toplamakta olan örgüt bu vergilendirmede dinsel ayrıma giderek Hristiyanların elindeki altın miktarının yarısının vergiye tabi olduğunu belirterek talep etmiş eğer bu konuda vergi ödemek istemiyorlar ise Müslümanlık'a geçmeleri gerektiğini talep etmişlerdir.

3.3.3.1.1.9. Kaçırma ve Fidye Gelirleri

IŞİD kaçırma ve fidye gelirlerinden de hiç de azımsanmayacak gelir elde etmektedir. Bölge içerisinde bulunan kişilerin yanı sıra az sayıda da olsa yabancıların kaçırılmasına da rastlanmaktadır. Yaklaşık yılda 35-445 milyon

Amerikan Doları kazanan örgüt yabancıların kaçırılması sonucu onların ülkelerinden yüklü miktarda da para talep etmektedir. Örneğin gazeteci James Foley için 132.5 milyon Amerikan Doları istemişlerdir. (Humud, Pirog, Rosen, 2015, s.: 10)

3.3.3.1.1.10. Tarım Gelirleri

Fırat ve Dicle Nehirleri arasındaki, bölgenin en verimli arazisinde üretilmekte olan tarım ürünlerinden de gelir elde eden IŞİD yüklü miktarda kazançlar elde etmektedir. Ayrıca ürünlerin buradan çalınarak diğer bölgelerde satılmasından da gelir elde etmektedir. IŞİD bu satışı diğer bölgelere neredeyse yarı fiyatına yapmaktadır. Buradan elde edilen ürünle yapılan ekmeğin fiyatı IŞİD kontrol bölgesi içerisinde her yerde aynıdır ve bu durum yine IŞİD için bir propaganda konusudur.

Suriye'nin tahıl ihtiyacını karşılayan bölgelerin %74'ü IŞİD kontrolü altındadır ve bu durum iç savaşla birleştiğinde ülkenin kalanında yiyecek sıkıntısının hissedilmesi gerçeğini doğurmuştur. Ülkede tahmini 6.8 milyon civarında insan açlık sınırındadır. (Humud, Pirog, Rosen, 2015, s.: 12)

Irak arpa üretiminin yapıldığı yaklaşık %40 alan IŞİD tarafından kontrol edildiğinden buradaki ürünler yine IŞİD kontrolündeki silolarda muhafaza edilmektedir. Bütün tarımsal faaliyetlerden kesinti yapan örgüt bu sahadan yine hatırı sayılır bir gelire sahiptir.

3.3.3.1.1.11. Fosfat, Çimento ve Sülfür

Kontrol edilen geniş alan içerisindeki doğal zenginlikler sadece petrol ve doğalgaz ile sınırlı değildir. Bölge fosfat ve sülfür açısından oldukça geniş kaynaklara sahiptir. Irak içerisindeki Al-Anbar eyaletindeki Rutba ilçesi zengin fosfat madenine sahiptir. Piyasada 100 Amerikan Doları olan fosfatın tonu IŞİD tarafından kolayca 50 Amerikan Dolarına satılabilmektedir. Yılda 1 milyon ton kapasiteye sahiptir. Hemen aynı bölgede bulunan Al-Qaim madeninden de sülfürik asit çıkarılabilmektedir. Fosfatta olduğu gibi piyasa değerinin yarısına kolayca satılabilmektedir ve tonu 200 Amerikan Dolarına alıcı bulabilmektedir. (Jean-Charles Brisard, 2014, s.: 8)

3.3.3.1.1.12. Vergiler, Gasp ve Değerli Mülklerden Elde Edilen Kazançlar

Şubat 2015 tarihli Financial Action Task Force(FATF) düşünce kuruluşu tarafından yayınlanan rapora göre IŞİD sürdürülebilir gelirlere yani vergilendirme ve bağış kökenli finansmana ağırlığını verdiğiinde süreklilik arz eden bir gelire sahip olarak güçlenmeye devam edecektir.(FATF, 2015)

EK-C'de daha ayrıntılı çizelgeler bulunmaktadır. Görsel olarak terrorizmin finansmanı açısından daha açıklayıcı olacaktır.

3.3.3.1.2. Örgütün Harcamaları

Örgüt kontrolü altındaki memurların ücretlerini kendileri ödemektedir ayrıca Maliye Bakanlığı statüsünde bir birimi de bulunmaktadır. "Zekât Ofisi" adlı bu birim yıllık olarak bütçelerini belirler giderleri hesaplar. Bütçe toplamı olarak 2015 yılı itibariyle 2 Milyar Amerikan Doları öngören örgütün maliyesinden sorumlu birim ayrıca altın, gümüş ve bakır para basarak kullanıma sürmeyi planlasa da henüz fiilen uygulanamamıştır.

Gelirlerin karşılığında sadece askeri harcama yapmayan örgüt ayrıca alt yapı onarımı, maaşların ödenmesi ve diğer birtakım yönetim giderlerini de karşılamaktadır.

3.3.3.1.2.1. Maaşlar

Suriye'de devam eden iç savaş paranın değerinin neredeyse yarıdan fazla düşmesine sebep olmuş ve aylık ücretler de buna bağlı olarak 176-266 Amerikan Doları iken 68-103 Amerikan Doları aralığına kadar gerilemiştir. Bunun karşılığında IŞİD her savaşçısına 400-600 Amerikan Doları arasında maaş vermektedir. Sonuç olarak bölgede savaşanlar arasındaki maaş farkı IŞİD'in geçim kaynağı olarak görülmesine sebebiyet vermiştir. (FATF, 2015, s.: 29)

IŞİD elinde bulundurduğu bölgelerdeki çalışanların maaşlarını da daha önce bölgede hâkim olan Irak hükümetinin verdiğiinden daha fazla vermektedir. Komşu şehirlerdeki çalışanlar da daha fazla maaş alabilmek için IŞİD kontrolünde bulunan bölgelere de gitmektedirler.

3.3.3.1.2.2. Alt Yapı Harcamaları

Gerek elektrik üretimi gerek su şebekelerinin faaliyetindeki bakım onarım çalışmaları için de para harcanmaktadır. Hastane bakım onarımı da yapılarak özellikle bu tip faaliyetlere fotoğraflanarak kendi yayınlamış olduğu "Dabiq" adlı dergide de değinilmiştir. Bu tip harcama kalemleri kısıtlı kalmış ve özellikle sağlık alanında tifüs, kolera gibi hastalıklar artmış ayrıca koleranın tekrar ortaya çıktığı Dünya Sağlık örgütü tarafından açıklanmıştır.

3.3.3.1.2.3. Sosyal Harcamalar

Özellikle çatışmada ölenlerin aileleri başta olmak üzere fakir, sakat ve muhtaçlara yardımlar yapılmaktadır. Okulların işler olarak devamının sağlanması, Adalet sisteminin belkemiği mahkeme giderleri ile yerel polislerin maaşları ve tüketici koruma masraflarını karşılamaktadır.

Tüm harcama kalemlerinden en önemlisi tabii ki savaşçı maaşlarıdır ve şu an bölgedeki en iyi maaş alan savaşçılardır.

3.3.4. Propaganda Araçları

Askerî sektör içerisinde diğer sektörlerde olduğu gibi geliştirilmiş teknolojiden faydalanılmaktadır. Geliştirilmiş tankların, uçakların, topların ve bunlar gibi araçların kullanımının yanı sıra diğer tarafa karşı üstünlüğü sağlama yollarından biri de iletişim ve bilgi edinme alanında kullanılan geliştirilmiş yöntemlerdir. IŞİD'de aynı şekilde iletişim ve iletişim ve bilgi edinme teknolojisini oluşturmuştur. Bunu yapmasındaki ana amacı kendi düşüncelerini ve iletmek istediği mesajları dış dünyaya göndermektir.

Örgütün kullandığı birçok sosyal medya platformu uzak mesafeli sosyal paylaşım sitelerinin kullanımından geçer. Bu araçlar IŞİD'in propaganda yapmasına ve finans, insan kaynağı temin etmesine önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca IŞİD'in kendisine ait olan internet sayfaları da örgüt stratejisi hakkında bilgi vermekte ve amaçlarını kendisine yakınlık duyan kesimlere aktarabilmektedir.

Sosyal medyanın etkili kullanımı IŞİD'e inanılmaz katkılar sağlayarak özellikle dünya çapında bazı gençler arasında popülerite kazanmasına sebebiyet vermiştir ve üye kazanımına katkıda bulunmuştur. Sosyal medyanın bu politik

etkisi ve iletişim alanında meydana çıkardığı gelişimi hâlihazırda tüm iletişim yöntemlerinin yerini almasına ve etkili bir politik güç haline dönüşmesine sebep olmuştur.

Şu an mevcut iletişim yöntemlerinde topluluğa ulaşmak son derece kolay hale gelmiştir. Daha şeffaf ve hızlı bu bilgi alışverişi eski tip medya anlayışının farklılaşması sonucu, siber alanda meydana gelen gelişmelere paralel olarak ulaşılabilirlik ve açık kaynakların kullanılabilirlik seviyesinin yükselmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

IŞİD mevcut açık kaynakları yani facebook, twitter, youtube ve çeşitli internet sitelerini kullanarak kendi iletişim ağını yaratmıştır. Propagandasını basılı ve görsel yayınlar ile yürütmeye devam etmektedir.

Google üzerinden yapılan aramalarda IŞİD'in hem İngilizce hem arapça videolarının bulunduğu youtube videolarına rastlanabilmektedir ve ayrıca twitter hesapları da görülebilmektedir.

Öncelikle internet sitelerine baktığımızda Jihad Media Platform ve Islamic State Archive adıyla dawla-is.appspot.com adresini görülebilir. Bu çeşit sitelerde IŞİD genellikle kendi kuruluşu hakkında videolar yayınlamaktadır. Ayrıca kazanılan savaşların videoları da buna ek olarak sitede bulunmaktadır. Liderlerinin bulunduğu videolarında eklendiği bu sitelerde örgütün propagandası yapılmakta kendilerine katılımı arttırıcı konuşmalar yapılmaktadır.

En önemli yayın organı olan El-Furkan ile pekçok liderinin videosunu yayınlayan örgüt bu sayede dünyanın her yerine ulaşabilmektedir. Videolar örgütün çalışma biçiminden sahada kazanılan zaferlerine kadar pek çok alanda hem görsel hem de sözsel olarak bilgi vermektedir. Mevcut yargılama biçimlerini, eğitim sistemlerini ve yaşam biçimlerinin yansıtıldığı videolarda bu yaşam biçimlerini benimsemek isteyenleri kendilerine katılmaya çağırın bir üslup kullanılmaktadır. El-İltisam Enstitüsü ve El-Hayat Medya Merkezi de iki diğer internet siteleridir. El-Hayat'ta genellikle cihadın gücünden bahsedilmekte ve Kur'an ile IŞİD arasındaki bağ anlatılmaktadır. El-İltisam Enstitüsü medya organı ise daha çok kazanılan zaferleri ve savaş konularını ele almaktadır. Ayrıca çok sayıda IŞİD hakkında video ve yayın sunulmaktadır.

Tüm yayınlarında önemle üzerinde durduğu nokta İslami tabandır. Tüm sözlerinde “Allahın adıyla” kelimesiyle başlayan yayınlarında “Cihad” ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca kurdukları ve övünerek anlatılan yaşam sistemi hakkında örnekler verilmektedir. Genellikle “Şehit Olanlar” kısmı bulunmakta ve ölen savaşçılar anılmakta ayrıca savaş esnasında kazanılan bölgelere ağırlık verilerek propagandasını yapmaktadır.

Kendine ait yayınlardan biri olan ve daha önce bahsedilmiş olan Dabiq dergisi de oldukça başarılı bir örnektir. İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Arapça dillerinde yayınlanan dergi Dünya üzerinde geniş kesimlere ulaşabilmesi ve propagandasını yapabilmesi açısından önem arz etmektedir.

3.3.5. El-Kaide ile Kopuş ve IŞİD’in Bölgedeki Diğer Terör Örgütleri Arasındaki Farkları

Her ne kadar El-Kaide ‘nin onay açıklaması olsa da özellikle IEK/AQI sinin Şii sivillerinin büyük ve canice katletmesinden dolayı Zerkavi’nin El-Kaide ile olan ilişkisi çoğunlukla gerginlik içermektedir. Bu durum Zerkavi’nin Afganistan ve Pakistan’daki üstleri arasında olan düşünce farklılığının temelini de oluşturmaktadır. Zerkavi toplumun bozulmuş olduğuna ve korkunç bir şiddetle temizlenmesi gerektiğine inanırken El-Kaide kendi tabiri ile “dinden dönmüş” rejimlerle savaşmaktadır ve kendi cihat projesinin imajını bozmamaya çalışmaktadır. Bu durum Ayman al-Zawahiri ve Jamal Ibrahim Ashtawi al-Misrati(Atiya Abd al-Rahman al-Libi) ‘nin Zerkavi’ye 2005 yılında yolladıkları mektuplarda da ortaya çıkmıştır. IEK/AQI’nin affetmeyen bir şiddetle hızlı sonuçlar elde etmeye çalışırken El-Kaide en azından ABD’nin işgalinden sonra daha sabırlı bir strateji uygulamaktadır. Yine de Zevahiri’nin 2005’deki mektupları IEK/AQI’yi Irak’ta bir İslami devlet kurma hazırlıklarına teşvik etmiştir.

IEK/AQI’nin süregelen ön plana çıkışı ideolojik ve pragmatik olarak diğer Irak temelli isyancı grupların desteğini çekmeye devam etti. 15 Ocak 2006 yılında IEK/AQI 5 farklı grupta birleştiğini açıkladı. Bu birleşme sonucu Mücahitlerin Şûrası kuruldu. Bunların amacı Irak’taki Cihatçı isyanı daha iyi bir şekilde koordine ederek birleştirmektir. 07 Haziran 2006 Zerkavi’nin Bakuba’daki ölümü (ruhani danışmanı, Şeh Abd al-Rahman da beraberinde ölmüştür) Mücahitler

Şüurasına büyük bir darbe olarak düşünülse de aslında örgütün güçlenmesine sebep olmuştur. 5 gün içinde IEK/AQI Abu Hamza al-Mucahir(Ayyup al-Masri)'i yeni liderleri olarak atamışlardır. Bundan dört ay sonra Mücahitler Şüurası “al-Dawla al-Islamiya fi Iraq” yani Irak İslam Devleti (İİD/ISI) 'nin kuruluşunu duyurdu. Böylelikle örgüt düzenli bir yönetim kadrosuna da kavuşmuştur. Sonrasında 10 Kasım'da Masri, İİD/ISI lideri Hamid Davud Muhammad Khalil al-Zawi(Abu Omar al-Bağdadi) 'ye bağlılık yemini etmiştir.

Bu olayların öneminin gün yüzüne çıkması seneler almış olsa da Masri'nin İİD/ISI'ne bağlılık yemini, İİD/ISI'nin El-Kaide'ye hiçbir resmi bağlılığı olmaması durumları birleşince iki örgüt arasındaki ayrılık artmaya başlamıştır. 2000'lerin sonlarına doğru El-Kaide İİD/ISI'nin kendi altında devam etmesine kararlı olup belli hedeflere saldırmasını emretmiştir. Fakat 2010-2011 yıllarına gelindiğinde ilişki önemli derecede bozulmuştur. Örgütlerin gelişimi EK-B'de gösterilmiştir.

Maliki'nin Şii yanlısı politikaları neticesinde Irak içerisinde özellikle Tikrit ve diğer Sünni ağırlıklı yerleşim yerlerinde başlayan gösteriler Irak hükümeti tarafından çok sert bastırılmış ve sayısı halen belli olmayan çok sayıda kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler esnasında eski Baas kadrolarında görev alanın bir kısmı örgüte katılarak örgütün Irak kökeninden gelenlerin sayısının artması sonucunu doğurmuştur. İİD/ISI içerisine aldığı eski Baas savaşçıları ve yurt dışından gelen yabancı savaşçı sayısındaki azalışlar sonucunda giderek Irak'lı bir örgüt görünümüne sahip olmaya başlamıştır.

2011 yılı boyunca İİD/ISI üzerindeki baskılar devam etmiş olsa da Haziran 2009 yılı ile Ağustos 2010 yılı arasındaki süreçte ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi Sahva hareketini zayıflatmıştır. Güvenlik sorumluluğunun Irak güçlerine devredilmesi Sahva Konseyi'nin kabiliyetlerini oldukça azaltmıştır. Ayrıca Maliki'nin Şii mezhebi yanlısı politikasının sonucu olarak Sahva Konseyi Irak hükümetine de karşı tavır almaya başlamıştır. Böylece İİD/ISI'nin kendine güveni artmış ve yerel militan sağlama kabiliyeti artmıştır. Bununla birlikte İİD/ISI üzerinde uygulanan devamlı baskı onları, hızlı bir operasyonel öğrenim sürecine itmiştir. 2008 yılının başlarında İİD/ISI çok hızlı bir şekilde kapsamlı yapısal reformlar “yeniden yapılanma” sayesinde yeniden eski tipik bir terörist grup haline dönmüştür.

Önemli olan bir diğer karar ise İİD/İSİ'nin karargâhını Musul'a taşımasıdır. Böylece var olan Arap-Kürt geriliminden çıkar sağlayabilmiştir. Başlangıçta İİD/İSİ'nin Musul'daki gündelik idaresi Abu Omar al-Bağdadi'nin yardımcısı Abu Qaswarah ah-Magribi tarafından yapılmaktadır. Ekim 2008 yılında ölümünden sonra Magribi'nin yerine şu an Suriye'deki Jabhad al-Nusra'nın lideri Abu Muhammad al-Jowlani geçmiştir. Musul'a taşınma İİD/İSİ'nin yönetiminin yeniden merkezileşmesini sağlamıştır. Güç Bağdadi ve iki yardımcısı etrafında toplanmıştır. Eyalet seviyesindeki stratejiler ulusal seviyedeki yönetim tarafından idare edilirken belirli operasyonel planlamaların sorumlulukları ve gelir üretimine yapılan odaklanma bölgesel yönetimler tarafından yapılmıştır. Bu bürokratik yapı sivil propaganda metinlerinde de belirtilen sıkı bir disiplini de gerektirmektedir.

İİD/İSİ var olan siyasi ve sosyal bölünmeleri kendi çıkarına kullanmaya devam etmiştir. ABD'nin geri çekilme işlemi devam ederken Sahva Milisleri Nuri el-Maliki'nin Şii-odaklı yönetimindeki merkezi hükümetinden destek eksikliği ve ödenmeyen maaşları yüzünden gittikçe inançlarını yitirmişlerdir. 2010 yılının ortalarına gelindiğinde İİD/İSİ savaşçılarına hükümetten daha yüksek maaşlar ödemektedir. Sahva üyelerini kendi bünyesine katmaya devam etmiştir. 2010 yılının başlarında İİD/İSİ aynı zamanda üst düzey yönetimini yeniden kurmayı amaçlamıştır. Örgütün 42 en üst düzey yöneticilerinden 34 adedi ya öldürülmüş ya da yakalanmıştır. Sadece bir kaçının yeri doldurulabilmiştir. Bu sorunu çözebilmek için İİD/İSİ liderlerinin tutulduğu hapisanelere kapsamlı ve iyi planlanmış saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır.

İİD/İSİ aynı zamanda kendi "İslami Devlet" projelerinin geçerliliğini vurgulamak için bir bilgilendirme süreci başlatmıştır. Bu stratejinin bir ayağı Abu Omar el-Bağdadi'nin Kureyş/Quraysh aşireti ile olan sözde bağlantısını vurgulamak olmuştur. Bu düşüncesine göre İslami adetlerde bir sonraki halife onlar tarafından belirlenebilmektedir. Her ne kadar Bağdadi İEK/AQI lideri Abu Ayyub al-Masri ile beraber 18 Nisan 2010 yılında öldürülmüş olsa da İİD/İSİ lideri olarak yerine geçen Abu Bekir al-Bağdadi de sözde Kureyş/Quraysh aşiretindedir. Benzer bir şekilde İİD/İSİ zaman zaman kendi siyasi ve bölgesel etkilerine Hz. Muhammed'in Medine'deki zamanı ile kıyaslamış böylece dini geçerlilik kazanmak istemiştir.

Pratik olarak, İİD/ISI bu iç değişikliklere özellikle Bağdat olmak üzere Irak'ın pek çok yerinde saldırılarını arttırarak eşlik etmiştir. 2009 yılının Ağustos ve Kasım ayları arasında İİD/ISI 2003 yılından beri merkez Bağdat'ta yaşanan en büyük ve en önemli üç saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar sonucu 388 kişi öldürmüştür. Her ne kadar Irak 2010 yılında bu büyüklükte saldırıları daha az görmüş olsa da çoklu-bombalamaların sıklığı artmaya başlamıştır. Bu durum İİD/ISI'nin operasyonel yapısının alttan-üste yapılandırılmış olmasına işaret etmektedir. Belki de en önemlisi İİD/ISI üyeleri bakımından çok daha fazla Irak'lı olmuştur. Bu kanıtlanmış sosyal altyapısı, eyaletsel ve yerel seviyelerde operasyonları kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda bu durum İİD/ISI'ye Irak güvenlik güçleri içerisinde bilgi kaynağı elde etmesini de sağlamıştır. Yine de 2010 yılındaki İİD/ISI'nin liderlik kayıpları boyutu, İİD/ISI'nin yapısı ve operasyonlarına bakıldığında hâlâ bir terörist organizasyon görünümünde kaldığı anlamına gelse de Sünni alanlar üzerindeki etkisi büyümeye devam etmektedir.

İki örgüt arasındaki etkinlik gelişimi EK-B'deki çizelgelerde görülebilir.

3.3.6. Uluslararası Etkileri

İŞİD günümüzde ortaya koyduğu tekniklerle ve örgüt yapısı itibariyle mevcut terörle mücadele taktiklerinin üzerinde işe yaramadığı "Proto Devlet" yapısına sahiptir.

İŞİD liderlerinin çoğunun elde edilen istihbarat sonucunda çoğu hava saldırıları olmak üzere öldürülmesi örgüt üzerinde negatif etki yaratmamış mevcut düzenini devam ettirmiştir. Hava saldırıları ve iç savaşın getirdiği etkilerden ötürü coğrafyada büyük göçler yaşanmış mevcut sosyal grafiği değişmiş etnik olarak farklılaşmanın hız kazanması daha önceden özellikle Irak ve Suriye'de sınırları belirli devletlerin sınırsızlaşması gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Göçlerin hedefinde olan ülkelerden en çok etkilenen çevre ülkeler kendi içlerinde terörizmin önlenmesi ve çatışmaların kendi içerilerine sızması tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İŞİD'in dünya üzerinde yaptığı küçük hücre evi kaynaklı saldırıları dünya genelinde güvenliğin en ön sıralara alınmasına neden olmuş ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin temel yasalarının bile tartışmaya açık hale gelerek revize edilmesini gündeme getirmiştir.

Farklı bölgelerdeki diğer terör örgütlerinin de mevcut yükselişinden faydalanmak ve adını duyurmak için IŞİD'e bağlılıklarını ilan etmeleri sonucu evrensel hale dönüşen örgüt eylem kabiliyetini arttırmış ve bir o kadar sadece bölge ülkelerinin değil tüm dünya ülkelerinin ilgi alanına girmiştir.

SONUÇ

Orta Doğu coğrafyasında ortaya çıkan ve Arap Baharı adı ile yayılan eylemler ve özellikle Suriye’de mevcut rejimin ortadan kaldırılmasına yönelik eylemlerin topyekun bir iç savaşa dönüşmesiyle Irak dahil tüm bölgede insanlık dramının yaşandığı bir coğrafyaya dönüşmüştür.

Sadece bölge ülkelerini ilgilendirmeyen aynı zamanda Türkiye ve komşu bölge ülkeler başta olmak üzere Avrupa, Dünya güçleri Amerika ve Rusya ve diğer dünya ülkeleri bölgeden kendi açılarından etkilenmiştir ve bir şekilde oluşan gelişmelere müdahil olmuşlardır.

Irak’ta kıvılcımı ortaya çıkan terör gruplarının komşu Suriye’ye kolayca sıçraması ve filizlenmesi tesadüf değildir. Zayıf bir devlet otoritesinin olduğu bu topraklarda geçmişten günümüze bu şekilde bir sonuçla karşılaşılacağı aşikardır. Çözüm yolları eğer varsa iki yol izlemenin mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu yolları şu an izleyecek güç yoksunluğu sadece umut ötesinde bir beklenti taşımamaktadır. Eğer bölge halkı gelecekleri konusunda savaşın yanında barışı seçerlerse şu yollara başvurabilirler.

Irak Açısından

Kısa Vadeli Çözüm Yolları

- Devlet Otoritesinin Yeniden Tesisi

Silahlı gruplar tarih boyunca Orta Doğu içerisinde varolacaktır. Aşiret sisteminin ve bazı radikal örgütlerin var olduğu bu topraklarda “hâkim güç” devlet otoritesi mutlaka gerekli bir unsurdur. Olmadığı zamanlarda kendi bölgesel hâkimiyetlerini oluşturabilen bu küçük güç odakları birbirleri ile sürekli ve sonu gelmez bir savaş içerisinde olacaklardır. Devlet otoritesinin yeniden tesisi dış yardım olmadan kendi kendine kurulabilecek, doğal bir süreçte gerçekleşmesi zor görünmektedir. Bu sebeple uluslararası kuruluşların dış destek değil bizzat kendi eliyle gerçekleştirebileceği ve Bosna örneğindeki gibi büyük bir güçle yapılacak askerî ve ekonomik bir hârekatla bu bölgede devlet otoritesi tekrar sağlanabilir.

- Yabancı Güçlerin Tesirlerinin Azaltılması

İç savaş içerisinde birbirleri ile hâlen çatışma içerisinde olan grupların bölgede menfaat sağlamaya çalışan ve buna uygun olarak desteklerini yönlendiren ülkeler tarafından beslenmesi sadece sivil kayıpların artmasına vesile olacaktır. Birbirlerine karşı üstün konuma geçemeyen bu silahlı gruplar eşit güçle savaşımaya devam edeceklerdir. Şehirler yaşanamaz hale gelmiştir. Büyük göçler yaşanmış ve bölgenin sosyal ve etnik yapısı değişmektedir. Birbirlerine eşit ölçüde güç sahibi olan bu silahlı gruplar sadece insanlık dramının artmasına sebep olmuşlardır. Bölge üzerine, sadece dünya enerji kaynaklarının kontrolü açısından bakan diğer ülkelerin, şu ana kadar yapıcı bir çözüm getirmemesi kanayan yaranın sürekliliğini doğurmuştur. Sadece ülkesel menfaat düşünülerek yapılan silah yardımları yaşanan kaos ortamının büyümesini sağlamaktadır. Derhal dış yardım adıyla verilen silah, lojistik destek, v.s. yardımların kesilmesi ve eğer bir çözüm isteniyorsa bunu hakim güç konumunda olan dünya liderlerinin anlaşarak kendilerinin tek elden yapmaları gerekmektedir.

- Merkeze Bağlı Yerel Yönetim Sistemi

Bölgede sağlanabilecek genel çatışmasızlığın sağlanmasından sonra ikinci aşamada gerçekleştirilecek bir olgudur. Tüm yerel yönetimlerin tek merkezden yönetilmesinin gerekliliği gelecekte petrol gelirleri başta olmak üzere paylaşım kavgasını engelleyecek, ulusal devletleşmenin bölgede devamını sağlayabilecektir. Eyaletsel sistem benzeri yapılaşmalar sadece güçsüz devlet otoritesinin doğmasına sebebiyet verecektir. Bölgede güçlü devlet otoritesi ihtiyacı vardır.

- Merkez Hükümete Güvenin Sağlanması

Devlet otoritesinin yediden tesisinden sonra bölge halkının tamamının temsiliyeti ve sorunlarının giderilmesi için çabalayan bir yönetim anlayışının getirilmesi gerekmektedir. Teokratik ve otoriter devlet sistemlerinin günümüz

dünyasında kalıcı olması beklenmemektedir. Sürekli devlet otoritesi çoklu ve adaletli temsiliyeti sayesinde varolabilir.

- İran ve Rusya Etkisinin Kaldırılması

İran ve Rusya bölgede, batılı ülkelerin Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecinde elde ettiği nüfusu sağlamak için silah ve askerî yardım sağlamaya başlamışlardır. Bu girdilerin devamı sadece çatışma ortamının devamını sağlayacaktır. Özellikle Irak hükümet güçlerini etkisi altına alan İran'ın bölgede ayrışmayı artırıcı etkisi çok büyüktür. İran üzerinde uygulanan ambargonun kaldırılması kendisinin bu bölgeye etkisini ve ilgisinin artmasına sebep olmuştur.

Uzun Vadeli Çözüm Önerileri

- Ekonomik Kalkınma

Sadece petrol gelirleri ile ayakta kalabilen ve bu zamanlarda petrol fiyatlarının düşük seyrinin olumsuz etkilediği bölge ülkelerinin gelir kalemlerinin çeşitlendirilmesine ve bölge halkının eğitime ağırlık verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

- Politik Düzenin Getirilmesi

Çoklu temsiliyet sisteminin getirilmesi gelecekte meydana gelebilecek ayrışmaların önüne geçebilecektir.

- Ülkesel Bağ Yaratılması

Birbirle kenetlenmiş bir toplum yaratmak için gerekli olan altyapı tek amaç üzerinde anlaşabilen toplumdur. Barışın ve ilerlemenin yolu bu olgunun gerçekleştirilmesine bağlıdır. "Irak" bu sayede tekrar yaşatılabilir bir ülke olacaktır.

- Yönetim Birimlerinin Tesisi

Zarar gören yönetim organlarının yeniden işler hale getirilmesi yönetime olan güvenin kalıcılığını sağlayacaktır. Devlet kendi otoritesini ve büyüklüğünü bu organları sayesinde gösterebilmektedir. Adalet, sağlık, eğitim, ...v.s. devlet eliyle yürütülen hizmetlerin sürdürülmesi ve iyileştirilmesi halkın devlete olan bağlılığını arttırıcı etki sağlayacaktır.

- Güçlenen Bürokratik Sistemin Tesisi

Irak içerisinde daha önce mevcut olan bürokratik sistemin yeniden tesisi kayırmacılığın ve rüşvetin önüne geçilerek belirli kesimlerin devlet içerisinde hakim konuma geçmesini engelleyecektir.

Suriye Açısından

- Ülkeye Yabancı Tesirin Azaltılması

Yabancı ülkelerin yaptığı askerî yardımların kesilmesi ve uluslararası müdahalenin bizzat katılımcı ülkeler tarafından yapılması.

- Rusya ve İran etkisinin azaltılması

Sadece belirli bir kesimin, mezhebin yanında yer alarak çatışmalara müdahil olan Rusya ve İran sadece iç savaşın körüklenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla öncelik iç savaşı bitirilmesi olduğundan Rusya ve İran'a uygulanabilecek dış baskı sonucu bu bölgeden çekilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

- Kuzeyde Mevcut Silahlı Milislerin Temizlenmesi

Kuzey kesimde yine dış ülkeler tarafından IŞİD öne sürülerek her açıdan beslenen silahlı grupların kendi hakimiyeti içerisinde küçük devletsi model oluşturması ve geleceğin IŞİD'i olması muhtemel görünmektedir. Daha sonra

pahalıya malolacak bu gelişme sonrasında çatışmalar diğer bölge ülkelerine de sıçraya bilecektir.

- Muhalifler ve Esad Rejimi Arasında Anlaşma Sağlanarak Demokratik Yapıya Geçişin İlk Adımı Olan Seçim ve Yeni Meclisin Oluşumu

-

Öncelikli olarak dış baskı yaratılarak bölgede mevcut çatışan kesimlere bu savaştan üstün çıkamayacaklarının anlamalarının sağlanması gerekmektedir. Bu gerçeğin anlaşılmasından sonra ise ortak noktada buluşturularak ki o ortak nokta birleşik bir Suriye'dir yeni yönetimin oluşumuna geçilebilir. Bölge içerisindeki tüm kesimlerin temsiliyetini taşıyabilecek bu yönetim sayesinde ancak birleşik bir otorite oluşturulabilir.

- IŞİD'in Temizlenmesi

IŞİD gibi "Proto Devlet" modelli silahlı grupların bölgede bulunması devlet otoritesinin sağlanmasını geciktirecektir. İç savaşın öncelikli bitirilmesinden sonra devletin özellikle kuzey kesiminde de uluslararası güçler tarafından beslenerek oluşturulan devletsiz silahlı grupların temizlenmesi gerekecektir.

- Göçe Zorlanan Suriye Vatandaşlarının Ülkeye Dönüşünün Sağlanarak Harap Olan Şehirlerin Onarımı

İç savaşın ortaya çıkardığı yıkımdan kaçan Suriye vatandaşlarının yaşam alanlarının uluslararası destekle yeniden inşası gerekmektedir ve ekonomik çarklar işlemeye başlayana kadar bu destek sürdürülmelidir. Bu sayede eski yaşam alanlarına sahip olabilen Suriye vatandaşlarının geri göç ile ülkelere dönerek entegre olmaları sağlanabilir.

- Seçim Sonrası Oluşturulan Hükümetle Ordunun Güçlendirilmesi ve Güvenliğin Tesisi

Adil bir seçim sonucu oluşturulan ve çoku katılımın da sağlandığı yönetim sonrasında devlet otoritesinin daimi olması açısından silahlı kuvvetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ülke içerisinde asayişin sağlanması ve tekrar iç savaş durumuna geçilmemesi için güçlü bir silahlı kuvvetler özellikle bu bölge açısından olmazsa olmaz unsurlardandır.

Yukarıda bahsi geçen çözüm yöntemlerinin desteklenmesi ile başarıya ulaşılabileceği değerlendirilmektedir.

IŞİD ve benzeri terör örgütleri, doğal bir süreç yaşanılması sonucu ortaya çıkmıştır. Terör örgütleri ile baş edilmesi açısından kullanılacak yöntemlerin sadece askeri alanda olmaması gerektiği, özellikle Irak ve Suriye'de yönetim tarzının sosyal reformlar ile desteklenerek farklılaştırılması sonucu bölge halkının daha barışçıl yaşam alanlarına kavuşabilmesinin ve kalıcı barışın sağlanabileceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

Alakoç Burcu Pınar .: **“Competing to Kill: Terrorist Organizations Versus Lone Wolf Terrorists”** , USA , Routledge, 2015.

Arı Tayyar, **“Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset Savaş ve Diplomasi”**, Türkiye, Alfa Yayıncılık, 2007.

Asal Victor, Hastings V. Justin .: **“When Terrorism Goes to Sea : Terrorist Organizations and the Move to Maritime Targets. In Terrorism and Political Violence”** , Australia , USA , Routledge, 2015.

Bruneau Thomas .: **“Impediments To Fighting The Islamic State Private Contractors And US Strategy. In Journal Of Strategic Studies.”** , US , Routledge, 2015.

Cocburn, Patrick.: **“The Rise of Islamic State-ISIS And The New Sunni Revolution”**, USA & UK , Verso , 2015.

Cocburn, Patrick.: **“The Jihadis Return-ISIS And New Sunni Uprising”** , USA & UK , Or Books , 2015.

Demirağ Dilaver .: **“Kıyamet Çanı”** , İstanbul , Hayykitap , 2015.

Dyer Charles H., Tobey Mark .: **“The ISIS Crisis”**, Chicago, USA , Moody Publishers , 2015.

Katagiri Noriyuki .: **“ISIL, insurgent strategies for statehood, and the challenge for security studies. In Small Wars & Insurgencies.”** , USA , Routledge, 2015.

Fahey Susan, LaFree Gary .: **“Does Country-Level Social Disorganization Increase Terrorist Attacks? In Terrorism And Political Violence”** , USA , Routledge, 2014

Hopkins James .: **“Psychologically disturbed and on the side of the terrorists: the delegitimation of critical intellectuals in Terrorism and Political Violence. In Critical Studies On Terrorism”** , UK , Routledge, 2014.

Kennelly Annie S. .: **“Terror of the talk: a new framework for countering terrorism within the institutionalisation of the terrorism industry. In Critical Studies On Terrorism”** , USA , Routledge, 2014.

Kfir Isaac .: “**Social Identity Group and Human (In)Security: The Case Of Islamic State In Iraq And The Levant (ISIL).** In **Studies In Conflict & Terrorism.**” , USA , Routledge, 2015.

Laster Kathy, Erez Edna .: “**Sisters in Terrorism? Exploding Stereotypes. In Woman & Criminal Justice**” , Australia , USA , Routledge, 2015.

Lewis Bernard .: “**Ortadoğu**” ,Türkiye, Arkadaş Yayınevi, Çeviri 2006.

Mantran Robert, Kayaoğlu İsmet .: “İslamın Yayılış Tarihi”, Türkiye, Ankara Üniversitesi, Çeviri 1981.

Mesbahi Mohiaddin .: “**Islam And Security Narratives In Eurasia.**” , USA , Caucasus Servey , 2015.

Nuruzzaman Mohammed .: “**The Challenge Of The Islamic State. In Global Affairs.**” , Kuwait , Routledge, 2015.

Orr Allan .: “**A Formula Of Terrorism. In Journal of Applied Security Research**” , Australia , Routledge, 2015.

Polk R. William .: “**Irak’ı Anlamak**”, Türkiye, NTV Yayınları, 2007.

Ramsay Gilbert .: “**Why Terrorism Can, But Should Not Be Defined. In Critical Studies on Terrorism**” , UK , Routledge, 2015.

Seidler G.L., Tunçay Mete, .: “**Bizans Siyasal Düşüncesi.**”, Türkiye(Çeviri), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No.:451, 1980.

Stern Jessica , Berger J.M. .: “**ISIS-The State Of Terror**”, UK , Harper Collins , 2015.

Yazıcı Nesimi .: “**İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi.**”, Türkiye, Ankara Üniversitesi Yayınları No:192, 1992.

Weinberg Leonard .: “**The Islamic State And American National Security. In Democracy And Security.**” , US , Routledge, 2014.

Weiss Michael, Hassan Hassan .: “**ISIS-Inside The Army Of Terror**” , New York , USA , Regan Arts. , 2015 .

MAKALELER:

Acun Can .: “Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)”, Türkiye, Ankara, **SETA Perspektif**, Sayı:53, Haziran, 2014.

Adamsky Dmitry .: “Putins Damaskus Steal. How Russia Got Ahead in the Middle East.” , Russia , USA , **Foreign Affairs** ,Eylül, 2015.

Al-Anani Khalil .: “ISIS Enters Egypt. How Washington must respond.” , USA , **Foreign Affairs** , Aralık, 2014.

Al-Khatteeb Luay .: “Iraq’s Economic Reform for 2016”, USA, **Brookings**, Aralık, 2015.

Al-Nidawi Omar .: “Ready For War With ISIS? Foreign Affairs Brain Trust Weighs In.” , USA , **Foreign Affairs** ,Aralık, 2014.

Arı Tayyar .: “İŞİD, Kobani ve Güvenli Bölge Tartışmalarının Gölgesinde Uluslararası Toplumun Samimiyet Testi.(Makale)” , Türkiye , **ORSAM Ortadoğu Analiz Dergisi**, Ekim, 2014.

Aslan Reza, Abdo Geneive, Amos Deborah, Gause F. Gregory, Hoffman Bruce, Husain Ed, Nasr Vali R. .: “The Sunni-Shia Divide (A CFR InfoGuide Presentation). In Foreign Affairs” , US , **Foreign Affairs** ,Ağustos, 2015.

Aydın Fuat .: “Ortadoğu Ülkelerinin Dinsel Yapısı.”, Türkiye, **Ortadoğu Yıllığı**, 2011.

Aydoğan Bekir .: “PKK-KDP İlişkisinde İŞİD Etkisi.” , Türkiye , **ORSAM Ortadoğu Analiz Dergisi**, Eylül, 2015

Barzegar Kayhan .: “To Defeat ISIS Get Iran On Board.” , Iran , USA , **Foreign Affairs** ,Şubat, 2015.

Beehner Lionel .: “In Hot Pursuit Of ISIS, The Risks Of Reusing An Old Doctrine In New Battles.” , USA , **Foreign Affairs** ,October, 2014.

Berktaş Fügen, Atasoy Emin .: “Dinler Coğrafyasına Küresel Bir Bakış”, Türkiye, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 18, 2007.

Bloom Mia .: “Cubs Of The Caliphate. The Children of ISIS.” , USA , **Foreign Affairs** ,July, 2015.

Chaibi Abraham .: "Tunusia After ISIS. Letter from Hammamet." , US , **Foreign Affairs**, July, 2015.

Cronin Kurth Audrey .: "ISIS Is Not A Terrorist Group. Why Counterterrorism Wont Stop The Latest Jihadist Threat." , US , **Foreign Affairs** , April, 2015.

Danforth Nick .: "The Myth Of The Caliphate". USA , **Foreign Affairs**, November, 2014.

Demir Mahmut .: "Makbûl İbrahim Paşa'nın Veziriazamlığı ve Mısır'daki Faaliyetleri.", Türkiye, **Akdeniz Üniversitesi**, 2014.

Deniz Taşkın .: "Mekânsal Paylaşım Açısından Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", Türkiye, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 26, Temmuz 2012.

Davidson Roderic H. .: "Where is the Middle East", US, **Foreign Affairs**, Sayı: 38, Temmuz, 1960.

Demir Hilmi .: "Sünnilik Nedir? Sünniler Kimdir?", Türkiye, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Temmuz 2014.

Duman Bilgay .: "İŞİD'i Musul'dan Çıkarma Stratejisi." , Türkiye , Al Jazeera Türk , **ORSAM** , Türkiye, Şubat, 2015.

Duman Bilgay .: "İŞİD Operasyonları ve Türkiye-İrak İlişkileri." , Türkiye , **ORSAM** , Türkiye, Eylül, 2014.

Dursun Davut .: "Orta Doğu Neresi? Sübjektif Bir Kavramın Anlam Çerçevesi ve Tarihi", **Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Birinci Orta Doğu Semineri**, Türkiye, Mayıs 2003.

El-Muheymid Ali b. Salih, Aksu Ali .: "Karahanlılar ve İslâm'ın Yayılmasındaki Katkıları.", Türkiye, **Cumhuriyet Üniversitesi Eski Dergi Cilt:31 No:2**, 2007.

Friedman Uri .: "Almost Half of Syria's Population Has Been Uprooted", **The Atlantic**, ABD, 30 Ağustos 2014.

Gök İbrahim .: "Türklerin Suriye'ye Girişi ve Süleymanşah", Türkiye, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 36, Selçu Üniversitesi Basımevi, 2014.

Gowrinathan Nimmi .: "The Woman Of ISIS, Understanding and Combating Female Extremism." , USA, **Foreign Affairs**, August, 2014.

Gürler Recep Tayyip, Özdemir Ömer Behram .: “El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD”, Türkiye, **Türkiye Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, ss 113-155, Mayıs, 2014.

Houtin Albert, Küçük Abdurrahman .: “Hıristiyanlığın Kısa Tarihi.”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı:1, 1982.

Howard Geoffrey .: “ISIS Next Prize. Will Libya join the terrorist groups caliphate?” , USA , **Foreign Affairs** ,March, 2015.

Hitchens, Meleagrou Alexander .: “Terrorist Tug Of War. ISIS and Al Qaeda Struggle for Al Shababs Soul.” , USA , **Foreign Affairs** ,October, 2015.

Jabbari Al Mukad, Ricklefs Norman, Tollast Robert .: “Rivers Of Babylon Iraqs Watwr Crisis And What Turkey Should Do.” , USA , **Foreign Affairs** , August, 2015.

Jones G. Seth .: “Expanding The Caliphate. ISIS South Asia Strategy.” , USA , **Foreign Affairs** ,June, 2015.

Kardaş Şaban .: “Ankara'nın IŞİD Planının Merkezi Suriye.” , Türkiye , Al Jazeera Türk , **ORSAM** ,Ekim, 2014.

Khedery Ali .: “Iraq İn Pieces. Breaking Up To Stay Together.” , USA , **Foreign Affairs** ,December, 2015.

Krohley Nicholas .: “Opportunity In Chaos. How Iraqs Mehdi Army Almost Succeeded And Why It Matters.” , USA , **Foreign Affairs** ,August, 2015.

Kuşçu D. Ayşe .: “Türklerin Ortadoğu Tarihi.”, Türkiye, **Akademik Ortadoğu Dergisi**, C:1, Sayı:1, S.113-129, 2006.

Liow Chinyong Joseph .: “ISIS Goes To Asia Extremism İn The Middle East Isn't Only Spreading West.” , USA , **Foreign Affairs** ,September, 2014.

Maden Evrim Tuğba .: “IŞİD'in Su Kaynaklarını Bir Silah Olarak Kullanması.” , Türkiye , **ORSAM** ,Ekim, 2014.

MAMOURI Ali .: “How to Resolve Iraq's Economic Crisis.”, Fransa, **Al- Monitor**, Kasım, 2015.

March F. Andrew, Revkin Mara .: “Caliphate Of Law. ISIS Ground Rules.” , USA , **Foreign Affairs** ,April, 2015.

McCants William .: “State of Confusion. ISIS Strategy And How To Counter It.” , USA , **Foreign Affairs** ,September, 2014.

Marzouq Nabil .: “The Economic Origins of Syria's Uprising”, Beyrut, **Al-akhbar**, 28 Ağustos, 2011.

Mendelsohn Barak .: “Collateral Damage In Iraq. In Foreign Affairs.” , USA, **Foreign Affairs**, December, 2014.

Mendelsohn Barak .: “ISIS Gruesome Gamble Why the Group Wants a Confortation with the United States” , USA , **Foreign Affairs** ,August, 2014.

Mendelsohn Barak .: “After Disowning ISIS, Al Qaeda is Back On Top.” , USA , **Foreign Affairs** ,February, 2014.

Moreng Bridget, Barr Nathaniel .: “Dont Aid ISIS How To İnterpret The Victory İn Ramadi.” , USA , **Foreign Affairs** , June, 2015.

Orenstein Mitchell A. , Romer George .: “Putin’s Gas Attack, Is Russia Just in Syria For The Pipelines? In Foreign Affairs Snapshot.” , US , **Foreign Affairs** , October, 2015.

Orhan Oytun .: “Şah Fırat Operasyonu’nun Anlamı ve Olası Sonuçları.(Makale)” , Türkiye , **ORSAM** ,Şubat, 2015.

Özbay Murat .: “Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı.”, Türkiye, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:2, 2005.

Pape A. Robert, Ruby Keven, Bauer Vincent .: “Hammer And Anvil. How To Defeat DAESH.” , USA , **Foreign Affairs** ,January, 2015.

Pregent Michael, Simcox Robin .: “ISIS On The Run. The Terrorist Group Struggles To Hold On.” , USA , **Foreign Affairs**, February, 2015.

Pregent Michael, Simcox Robin .: “Baghdad’s Policy Of Failure. Sunnis and the Battle Agains ISIS.” , USA , **Foreign Affairs** ,June, 2015.

Rand H. Dafna .: “Still Winning In Iraq. The Right Way to Fight ISIS.” , USA , **Foreign Affairs** ,June, 2015.

Sakin Serdar, Deveci Can .: “Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme”, Türkiye, **International Journal of History**, Cilt: 3, 2011.

Schmidt Klaus .: “**Göbekli Tepe – the Stone Age Sanctuaries. New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs.**”
Almanya, Prehistoric Documents XXXVII, 2010.

Saab Y. Bilal.: “Can The House Of Saud Survive ISIS? Baghdadi’s Sectarian War.”
, USA , **Foreign Affairs** ,June, 2015.

Shah Aqil .: “Mullen Takes On The ISIS. Will Sharp Words Be Backed By Deeds?” ,
USA , **Foreign Affairs** ,September, 2014.

Simcox Robin .: “ISIS Worst Nightmare Why The Group Is Not Trying To Provoke a
U.S. Attack.” , USA , **Foreign Affairs** ,September, 2014.

Simcox Robin .: “ISIS Western Ambitions. Why Europe and the US could be the
militant group’s next target.” , US , **Foreign Affairs** ,June, 2014.

Türkiye Diyanet Vakfı.: “Karahanlılar”, Türkiye, **İslam Araştırmaları Merkezi**, Sayfa
405, 1988.

Tekin Oğuz .: “Sikkeler, Devletler, Hükümdarlar:Eskiçağda Anadolu’da Paranın
Siyasal, Kültürel ve Ekonomik Rolü.”, Türkiye, **Osmanlı Bankası Arşiv ve
Araştırma Merkezi**, Kasım 2006.

Yıldırım İsmail .: “Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir
Değerlendirme(1938-1918)”, Türkiye, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler
Dergisi,Cilt:11, Sayı:2, Sayfa313-326**, 2001.

Younis Nussaibah, Taylor Andrea .: “Putin’s Next Conquest. Why Iraq Wants
Russian Help.” , USA , **Foreign Affairs** ,Ekim, 2015.

Zelinsky Nathaniel .: “ISIS Sends A Message. What Gestures About Today’s Middle
East.” , USA , **Foreign Affairs** ,Eylül, 2015.

Weaver Mary Anne .: “The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi”, USA, **The
Atlantic**, Ağustos, 2006.

RAPORLAR:

ACCELUS, Jean-Charles Brisard, Damien Martinez .: **“Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding”**, ABD, Ekim 2014.

BP Public Limited Company .: **“BP Statistical Review of World Energy June 2015”**, İngiltere, Statistical Review Report, June, 2015.

The Financial Action Task Force (FATF) .: **“Financing of the Terrorist Organization Islamic Satate in Iraq and Levant (ISIL)”**, Fransa, FATF Report, Şubat, 2015.

Chatnam House Research Paper, Davit Butter .: **“Syria’s Economy Picking up the Pieces”**, Londra/İngiltere, 2015.

Congressional Research Service, Carla E. Humud, Robert Pirog, Liana Rosen .: **“Islamic State Financing and U.S. Policy Approaches”**, ABD, Nisan 2015.

Intelligence and Terrorism Information Center at the Center for Special Studies(C.S.S.)at the Israeli Intelligence Heritage and Commemoration Center .: **“Iraqi authorities announce that Abu Musab al-Zarqawi, head of the Al-Qaeda branch in Iraq, was killed in an air strike”**, Tel Aviv/İsrail, 08 Haziran 2006.

Brookings Doha Center Analysis Paper, Charles Lister .: **“Profiling the Islamic State”**, Doha/Katar,Washington/ABD, Sayı 13, Kasım 2014.

CSIS (Center for Strategic & International Studies) AQAM Futures Project Case Study Series, M.J. Kirdar, **“Al Qaeda in Iraq”**, Washington/ABD, Case Study Number 1, Haziran 2011.

House of Commons, Claire Mills, Ben Smith .: **“ISIS/DAESH: the military response in Iraq and Syria”**, İngiltere, Mayıs 2016.

International Crisis Group, **“Exploiting Disorder: al-Qaeda and the Islamic State”**,Brüksel/Belçika, Crisis Group Special Report, Mart 2016.

İngiltere Parlamentosu House of Commons Library, **“ISIL/DAESH: The Military Response in Iraq and Syria”**, İngiltere, Briefing Paper, Mayıs 2016.

Rand, Patrick B. Johnston, **“Countering ISIL’s Financing”**, Kasım 2014.

RUSI (Royal United Services Institute), **“Russia’s War Plan in Syria”**, İngiltere, Makale, Ekim 2015.

Study for the Institute of War, Jessica D. Lewis “**Middle East Security Report 14, Al-Qaeda in Iraq Resurgent The Breaking the Walls Campaign, Part I**”, ABD, Eylül 2103.

United Nations Human Rights Council, “**Report of the independent international Commission of inquiry on the Syrian Arab Republic**”, ABD, Ekim 2011.

United Nations Syrian Center for Policy Research, “**Socioeconomic Monitoring Report on Syria**”, ABD, Mayıs 2014.

World Bank, “**World Economic Outlook**”, ABD, Rapor, Aralık 2015.

İNTERNET:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>, (Erişim) 08 Mart 2016.

<http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/financing-of-terrorist-organisation-isil.html>, (Erişim) 02 Mart 2016.

<http://english.al-akhbar.com/node/372>, (Erişim) 23 Nisan 2016.

http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=27304#.VypU19R94dU (Gary Gambill, “Abu Musab al-Zarqawi: A Biographical Sketch,” Jamestown Terrorism Monitor 2, issue 24, December 15, 2004), (Erişim) 10 Mayıs 2016.

<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/08/19/sprj.iqr.main/>, (Erişim) 15 Nisan 2016.

<http://www.nytimes.com/2003/08/30/world/after-the-war-attack-at-shrine-car-bomb-in-iraq-kills-95-at-shiite-mosque.html?pagewanted=all>, (Erişim) 08 Mayıs 2016.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3712421.stm, (Erişim) 15 Nisan 2016.

<http://warontherocks.com/2014/07/infographic-visualizing-isis-violence-in-iraq-and-syria/>, (Erişim) 20 Nisan 2016.

<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>, (Erişim) 25 Mayıs 2016.

<http://www.understandingwar.org/map/isis-sanctuary-map-april-22-2016>, (Erişim) 12 Mayıs 2016.

<http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=iraq>, (Erişim) 11 Nisan 2016.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>, (Erişim) 08 Mayıs 2016.

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2014/07/17/7705/sunnilik-nedir-sunniler-kimdir>, (Erişim) 02 şubat 2016.

<http://tr.wikishia.net/view/%C5%9Eia>, (Erişim) 08 Mayıs 2016.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, (Erişim) 15 Mayıs 2016.

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/war_stories/2007/09/who_disbanded_the_iraqi_army.html, (Erişim) 22 şubat 2016.

<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1#note138>, (Erişim) 06 Nisan 2016.

<http://edition.cnn.com/2012/03/01/world/meast/syria-crisis-beginnings/>, (Erişim) 25 Nisan 2016.

<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/meast/06/02/syria.activists.turkey/>, (Erişim) 09 Nisan 2016.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8974890/Syria-Up-to-40-dead-as-two-bomb-explosions-rock-Damascus.html>, (Erişim) 09 Mart 2016.

<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>, (Erişim) 19 Mayıs 2016.

<http://www.express.co.uk/news/uk/597254/ISIS-Map-Europe-Terror-Organisation-Andrew-Hosken-Caliphate-Abu-Musab-al-Zarqawi>, (Erişim) 25 Aralık 2015.

<http://www.i24news.tv/en/news/international/middle-east/40482-140816-is-killed-over-700-syria-tribe-members-in-2-weeks>, (Erişim) 20 Mayıs 2016.

<http://savunmaveteknoloji.com/abd-f-15leri-incirlik-hava-ussunde/>, (Erişim) 05 Mayıs 2016.

<http://www.aljazeera.com/news/2015/11/french-aircraft-carrier-isil-syria-151122164642999.html>, (Erişim) 05 Mart 2016.

<http://www.bbc.com/news/world-europe-34173983>, (Erişim) 20 Aralık 2015.

<http://www.defence.gov.au/Operations/Okra/atg.asp>, (Erişim) 10 Mayıs 2016.

<http://www.defensenews.com/story/defense/air-space/2015/12/11/pm-rutte-dutch-decide-january-syria-air-strikes/77155500/>, (Erişim) 10 şubat 2016.

http://www.nytimes.com/2014/09/27/world/europe/british-parliament-vote-isis-airstrikes.html?_r=0, (Erişim) 15 şubat 2016.

<http://www.ft.com/cms/s/0/059d3690-dbb5-11e5-98fd-06d75973fe09.html#axzz4AkE0hX93>, (Erişim) 07 Mayıs 2016.

<http://news.gc.ca/web/article-en.do?nid=1068259>, (Erişim) 03 Mayıs 2016.

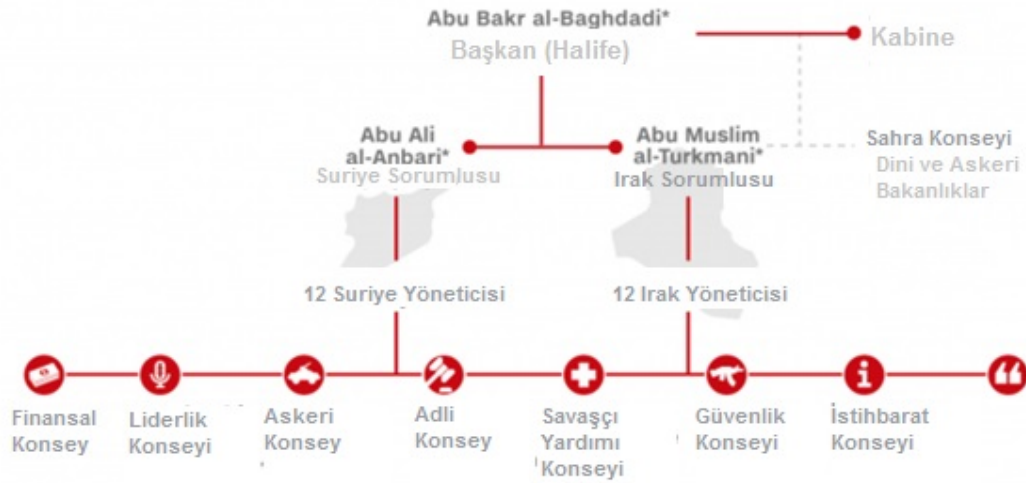
<http://www.aljazeera.com/news/2015/12/german-parliament-approves-syria-military-mission-151204103532977.html>, (Erişim) 03 Mart 2016.

<http://www.juancole.com/2016/04/isis-endgame-obama-to-send-250-more-us-troops-into-syria.html>, (Erişim) 21 Mayıs 2016.

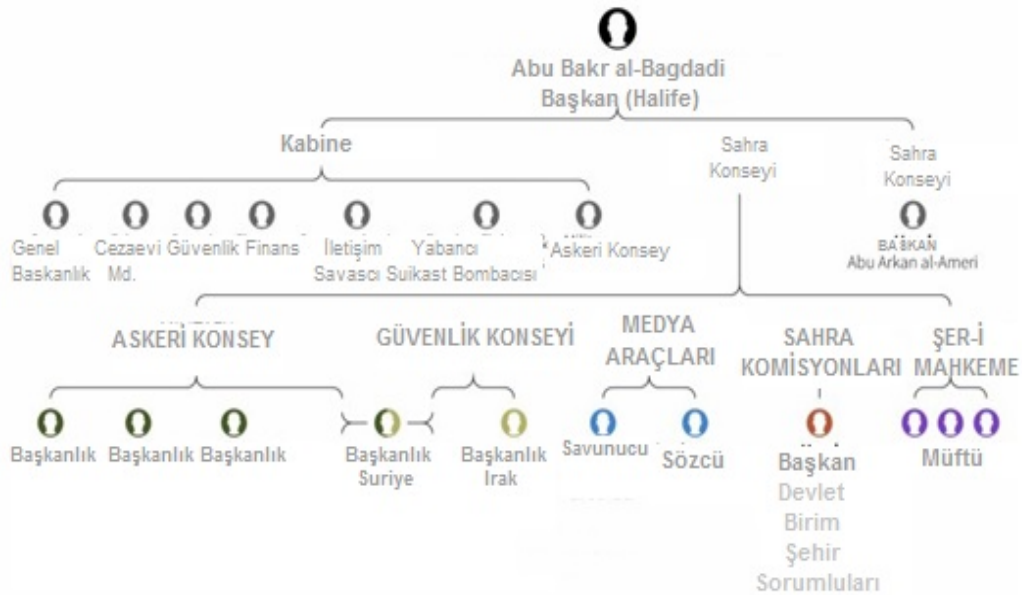
<http://www.nkfu.com/ortadogu-neresidir-ortadogu-tarihcesi-hakkinda-bilgi/>, (Erişim) 05 şubat 2016.

<http://www.syrianef.org/En/2012/11/syria-inflation-rate/>, (Erişim) 08 Mayıs 2016.

İŞİD'İN ÖRGÜT ŞEMASI ÖRNEKLERİ

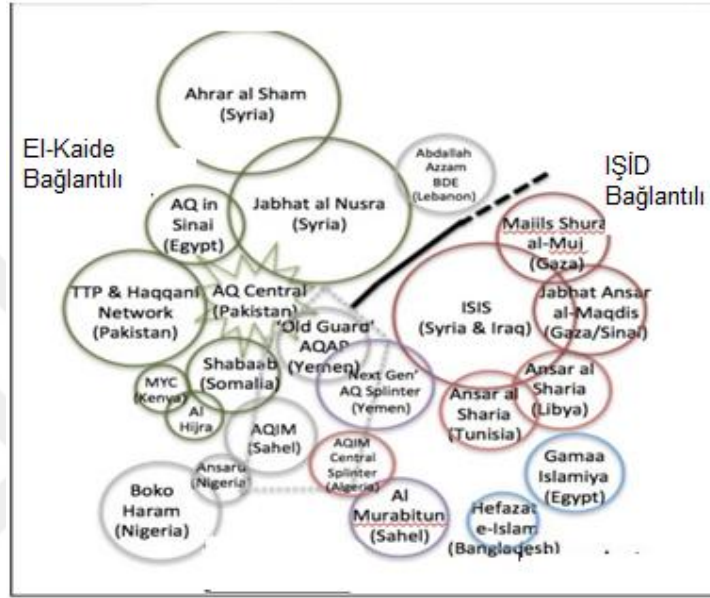
Kaynak : CNN Terrorism Research and Analyst Consortium

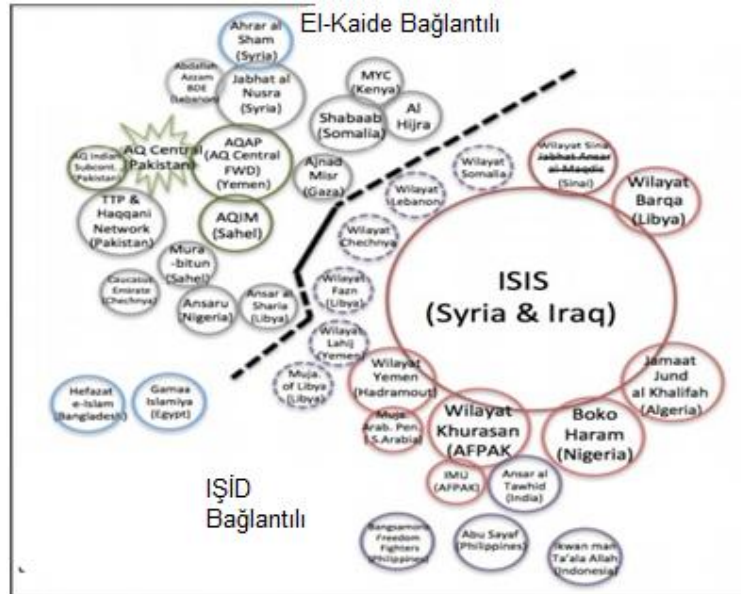
Kaynak: Reuters, News, Terrorism Research&Analysis Consortium (TRAC)

EL-KAIDE VE İŞİD'İN İNSAN AĞI BAĞLANTILARININ GÖRÜNÜMÜ

RADİKAL DİNİ ÖRGÜTLERİN MART 2014 TARİHLİ BAĞLANTILARI

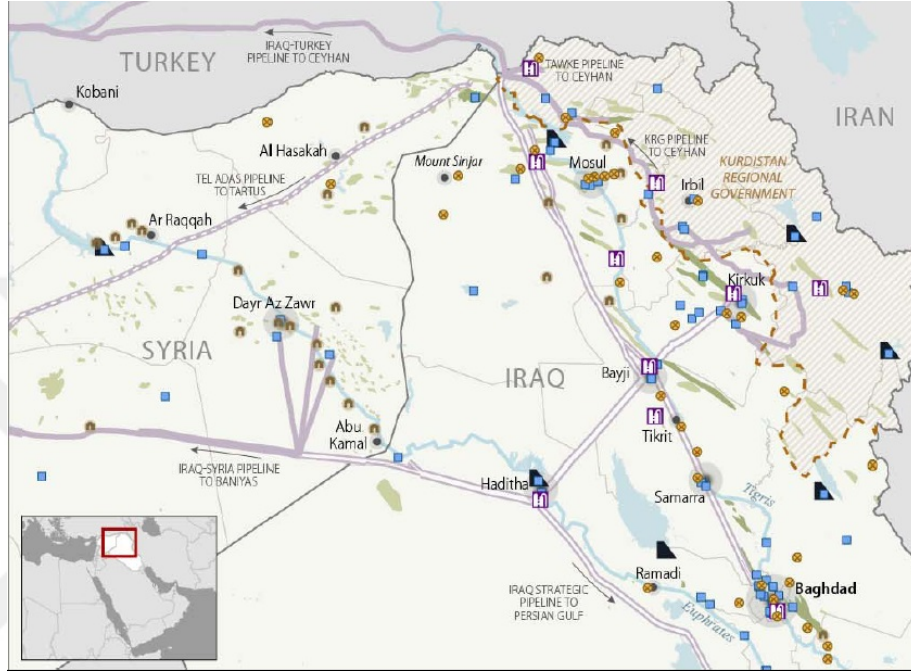

RADİKAL DİNİ ÖRGÜTLERİN NİSAN 2015 TARİHLİ BAĞLANTILARI

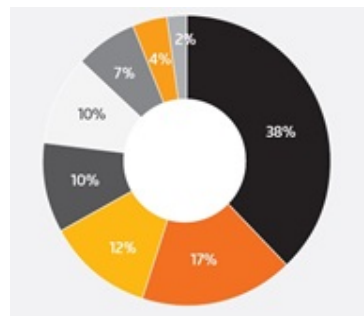

Kaynak : FPI Report, Clint Watts, One Year Later, ISIS overtakes al Qaeda: What's Next?, 2015.

İŞİD PETROL VE DOĞALGAZ TİCARETİ LOJİSTİK HARİTASI VE GELİR DAĞILIMI

Kaynak: Congressional Research Service, Islamic State Financing and U.S. Policy Approaches, İŞİD Petrol ve Doğalgaz Ticareti Haritası, 2015.

PETROL %38

DOĞAL GAZ %17

GASP %12

FİDYE/KAÇAKÇILIK %4

ÇİMENTO %10

TARIM %7

FOSFAT %10

BAĞIŞLAR %2

Kaynak : Thomson Reuters, Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding, Jean-Charles Brisard, Damien Martinez, İŞİD Gelir Kaynakları Çizelgesi, 2014.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mert ALTUĞ

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 1977

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi : altugmert@hotmail.com

Tarih : 08.06.2016